

Birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádat

Birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmma

Riebanjohka–Guhtur eatnangeaidnu

Anár

Birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádat

Birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmma

Riebanjohka–Guhtur eatnangeaidnu

Anár

Doaibma- ja plánaáššegirjjit

Bearbmagovva: Laura Soosalu

Vuodđogáttat:

© © Eanamihtidanlágádus lohpi nr 10/MML/09

© Affecto Finland Oy, lohpi L4377

ISBN on 978-952-221-181-1

TIEH 1000221Sme-09

Fierbmepreanttus pdf (www.tiehallinto.fi/julkaisut)

ISBN 978-952-221-182-8

TIEH 1000221Sme-v-09

Painotalo Casper

Kurikka 2009

Geaidnohálddahuš

LAPPI GEAINOBIRE

Hallituskatu 3 B

96100 ROAVVENJÁRGA

telefonmolssa 0204 22 11

Riebanjohka-Guhtur-eatnangeaidnu, Anár: Birasváikkuhusaid
Árvvoštallanvuogádat: Birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmma.
Geaidnohálddahuš. Roavvenjága 2009. Doaibma- ja plána-áššegirji, 77 s.
+ čuvv. 1 s.
ISBN on 978-952-221-181-1, TIEH 1000221Sme-09.

Áššesáni: Lappi geaidnobire, birasváikkuhusaid árvvoštallan
Fáddáluohká: 05; U502/504

ČOAHHKÁIGEASSU

Árvvoštallanvuloš prošeakta lea ođđa nuorti-oarji –háltásaš 6/7 mehtera govda bajildaston ovttavuojáhatlaš, guovtteháltásaš eatnangeaidnu Geavvnis–Anár (eg 955) –eatnangeainnus Riebanjoga buohta Guhtura gillái. Ođđa geaidnoossodaga guhkkodat livččii sullii 19 km. Eatnangeaidnooktavuohta lea merkejuvvon Davvi-Lappi eatnangottelávvi ja plána gárvvisteapmi lea mielde Lappi eatnangotteprográmma ollašuhttinplána prošeaktalisttus. Prošeakta šaddadivččii ođđa doaresháltásaš oktavuođa, mii lea oassi Lappi ja olles Davvikalohta johtinoktavuođaid ja turismma ovddideapmin čálihuvvon ulbmiliin. Oppalašplána ja birasváikkuhusaid árvvoštallan čađahuvvon Eurohpa guovloovddidanfoandda ruhtademiin. Geaidnohálddahuš lea ovdačielggadanmutter gárvvistan čuožahagas dárbočilgehusaid jagiin 2005 ja 2007.

Prošeavttas gustohuvvo lágas ásahuvvon BVÁ-vuogádat Lappi birasguovddáža addin mearrádusa vuodul. BVÁ-vuogádaga ulbmilin lea čielggadit ovddalgihtii prošeaktii guoskevaš birasváikkuhusaid nu, ahte daid lea vejolaš váldit vuhtii plánemis ja prošeaktii guoskevaš mearrádusdahkamis. Seammás ulbmilin lea lasihit olbmuid dieđufidnema ja oassálastinvejolašvuodaid. Meannudeapmi juohkášuvvá guovtti muddui: árvvoštallanprográmma dahkama áigge gárvvistuvvojit molssaeavttut ja plána árvvoštallama čađaheamis, árvvoštallančilgehusa gárvvisteami áigge čađahuvvojit váikkuhusárvvoštallamat árvvoštallanprográmma ja das fidnejuvvon cealkámuša vuodul. BVÁ-mutter eai dahkko prošeaktii guoskevaš eatnangeaidnolága mielde gustovaš mearrádusat.

Árvvoštallanvuloš molssaeavttuin VE 0 vástida dálá dili mielde gustovaš johtolatfierpmi almmá ođđa geaidnooktavuođaid dahje eará mearkkašahtti buorádusaid. Molssaeavttus 1 (VE 1) ođđa geaidnolinnjá čuovvu álgoosis oarjin Lihttomuorvári priváhtageainnu, man maŋŋá eanaš dálá johtolaga/elelinijá Guovžurjoga rádjái. Guhtura gili buohta leat njeallje oalgemolssaeavttu, main golbma mannet Avviljoga rastá ođđa sajis ja okta dálá šalderáigge. Molssaeaktu 2 (VE 2) čuovvu álgoosis oarjin dálá johtolaga/elelinijá ja laktása 1,5 km ossodagas Lihttomuorvári priváhtageidnui. Molssaeaktu manná Lihttomuorvári báldda dan lulábeale ja Guovžurbuolláma davábeale ja de rastilda Guovžurjoga ja loahpas manná Guhtura gili čađa Avviljoga rastá dálá šalderáigge.

Plánenguovlu čohkiida Avviljoga davábeale Guovžurbuolláma-Lihttomuorvári várreossodagas ja dan davábeale lagasguovllus nu, ahte dat ollá Guhtura kulturhistorjjálaččat dehálaš gili buohta Avviljoga nuorttabeallái. Avviljoga lassin guovllu deháleamos čázadagaide gullet Guovžurjohka ja Savssajohka. Guovllus eai gávdno l-luohká eanačáhceguovllut. Plánenguovlu oktan dan linnjámolssaeavttuiguin gullá eanaš oassái Bátneduoddara meahci Natura 2000 –guvlui. Plánenguovllus leat čađahuvvon jagis 2008 čielggadusat, main leat dutkojuvvon molssaeaktosaš eatnangeaidnoráiggiid kultur-, suodjalan- ja luondduárvvut.

Plánenguovllu ássan čoahkkana vuollái logi dálldoalu Guhtura gillái, gos eai lea bálvalusat. Guhtura gilli ja eanaš oassi plánenguovllus leat Sállevári bálgosa siste, gos guođoheapmái vuodđuduvvi boazodoallu addá dehálaš ealáhusa ja rámaid sámekultuvrii. Plánenguovlu lea gullá sápmelaččaid ruovttuguvlui.

BVÁ-meannudeami oktavuodas árvvoštallet váikkuhusaid olbmuid ealáhusaide, eanavuđđui, čáziide, šaddogearđái ja ealániidda ja maidđái luonddu mánggabealátvuhtii, duovddaoidnosii ja huksejuvvon birrasii ja velá luondduvalljodagaid ávkkástallamii. Árvvoštallanprográmmas ja –čilgehusas lágideat rabas ovdanbuktindilálašvuodaid, masa lassin almmustahttet dieđáhusaid ja diehtogihppagiid. BVÁ-prográmma gárvvisteami áigge leat lágideat searvvusoassebeliide dárkkuhuvvon bargobádjedilálašvuoda. BVÁ áigge lágideat maidđái unnajoavkodeaivvademiid. Prošeavttas leat iežas Internet-siiddut. Árvvoštallančilgehus gárvvistuvvá jagi 2009 áigges.

OKTAVUOHTADIEĐUT

PROŠEAVTTAS VÁSTIDEADDJI

Geaidnohálddahuš, Lappi geaidnobire

Hallituskatu 3 B
96 100 ROAVVENJÁRGA

Oktavuohtaolmmoš:

Eira Järviluoma

tel. 0204 22 3591

e-mail eira.jarviluoma@tiehallinto.fi

OKTAVUOHTAEISEVÁLDI

Lappi birasguovddáš

PL 8060
96101 ROAVVENJÁRGA

Oktavuohtaolmmoš:

Leena Ruokanen

tel. 020 490 6851

e-mail ovdanamma.sohkanamma@ymparisto.fi

PLÁNENKONSULTA

Destia, Solutions

PL 73
00521 HELSSET

Oktavuohtaolbmot:

Raino Kukkonen (birasváikkuhusaid árvvoštallan)

tel. 0400 207 724

e-mail raino.kukkonen@destia.fi

Kari Kuvaja (oppalašplánen)

tel. 040 579 8218

e-mail kari.kuvaja@destia.fi

OVDASÁNIT

Lappi geaidnobire álggahii giđđát 2008 birasváikkuhusaid árvvoštallan-meannudeami ja oppalašplána gárvvisteami Riebanjoga ja Guhtura gaskasaš sullii 19 km guhkes ođđa eatnangeainnus, mii lea Anára gieldas. Ođđa eatnangeaidnu lea merkejuvvon Davvi-Lappi eatnangottelávvii ja plána gárvvisteapmi lea mielde Lappi eatnangoddeprográmma ollašuhttinplána prošeaktalisttus. Oppalašplána ja birasváikkuhusaid árvvoštallan čađahuvvo Eurohpa guovloovddidanfoandda ruhtademiin.

Lappi birasguovddáš lea addán 12.2.2008 prošeavtta birasváikkuhusaid árvvoštallamii guoskevaš mearrádusa. Birasváikkuhusaid árvvoštallan (BVÁ) ollašuhtto dasa guoskevaš lága ("BVÁ-láhka" 468/1994) mielde. BVÁ-meannudeapmi juohkášuvvá guovtti váldomuddui. Vuosttaš muttus dahkko árvvoštallanprográmma, mii lea plána das, maid váikkuhusaid árvvoštallet ja makkár vuogádagaiguin daid čielggadit. Čielggadusaid maŋŋá gárvvistit birasváikkuhusaid árvvoštallančilgehus, mas prošeavtta birasváikkuhusat leat ovdanbukton. Oktavuohtaeiseváldi, Lappi birasguovddáš, doallá árvvoštallanprográmma ja –čilgehusa oaidninláhkai ja bivdá dain cealkámušaid. Oaidninláhkaidoallamiid maŋŋá oktavuohtaeiseváldi addá iežas cealkámuša sihke BVÁ-prográmmas ja ahte BVÁ-čilgehusas. Prošeavttas vástideaddji muitala prošeaktii guoskevaš mearrádusastis, movt árvvoštallanmeannudeami áigge čielggaduvvon váikkuhusat leat váldon vuhtii.

Prošeavttas vástida Geaindohálddahus Lappi geaidnobire. Geaidnobires barggus vástida birasvástideaddji Eira Järviluoma. Dasa lassin geaidnobires bargui oassálasttii investerenvástideaddji Keijo Heikkilä. Lappi geaidnobire plánenhoavda Jorma Leskinen oassálastá prošeavtta čuovvumii Lappi eatnangotti ovttasbargojoavkku bealis. Birasváikkuhusaid árvvoštallama oktavuohtaeiseváldin doaibmá Lappi birasguovddáš, man oktavuohtaolmmožin doaibmá alladárkkisteaddji Leena Ruokanen. Barggu bagadeamis vástida prošeaktajoavku. Prošeaktajovkui leat nammaduvvon čuovvovaš olbmot:

Eira Järviluoma	Geaidnohálddahus, Lappi geaidnobire, ságajođiheaddji
Keijo Heikkilä	Geaidnohálddahus, Lappi geaidnobire
Hannu Raasakka	Lappi birasguovddáš (várreolmmoš Liinu Törvi)
Leena Ruokanen	Lappi birasguovddáš (várreolmmoš Tarja Outila)
Juha Piisilä	Lappi lihttu
Arto Leppälä	Anára gielda (várreolmmoš Pentti Tarvainen)
Aimo Guttorm	Sámediggi
Nils-Heikki Näkkäläjärvi	Sámediggi (5.9.2008 rájes)
Siiri Jomppanen	Sámediggi (čoahkkimis 21.1.2009)
Yrjö Norokorpi	Vuovdehálddahus (várreolmmoš Saara Tynys)
Raino Kukkonen	Destia Oy
Kari Kuvaja	Destia Oy, čalli

Barggu váldokonsultan lea Destia Oy, man prošeaktahoavdan doaibmá Kari Kuvaja ja BVÁ-vástideaddjin Raino Kukkonen. Birasváikkuhusaid árvvoštallamii Destia Oy:s oassálastet čuovvovaš vástuolbmot: ins. Kari Kuvaja (molssaeavttuid plánen), FM Raino Kukkonen (BVÁ-meannudeapmi, servodatráhkadat ja eanangeavaheapmi, veahkadat ja eallindilit), FM Suvi Nenonen (luondu), duovddaoainnusarkiteakta Laura Soosalu (duovdagat ja kulturbiras). Destia vuollekonsultan áššedovdin doibmejit FM Jyrki Oja, Suomen Luontotieto (luonddučielggadusat, Natura-árvvoštallan), FT, dutkanhoavda Mauri Nieminen, FGD (boazodoallu), FT Pekka Kauppila (ealáhusat, eallindilit) ja Anni-Siiri Länsman (sámekultuvra, sámi boazodoallu).

Roavvenjárggas cuoŋománu 2009

GEAIDNOHÁLDDAHUS

Lappi geaidnobire

Sisdoallu

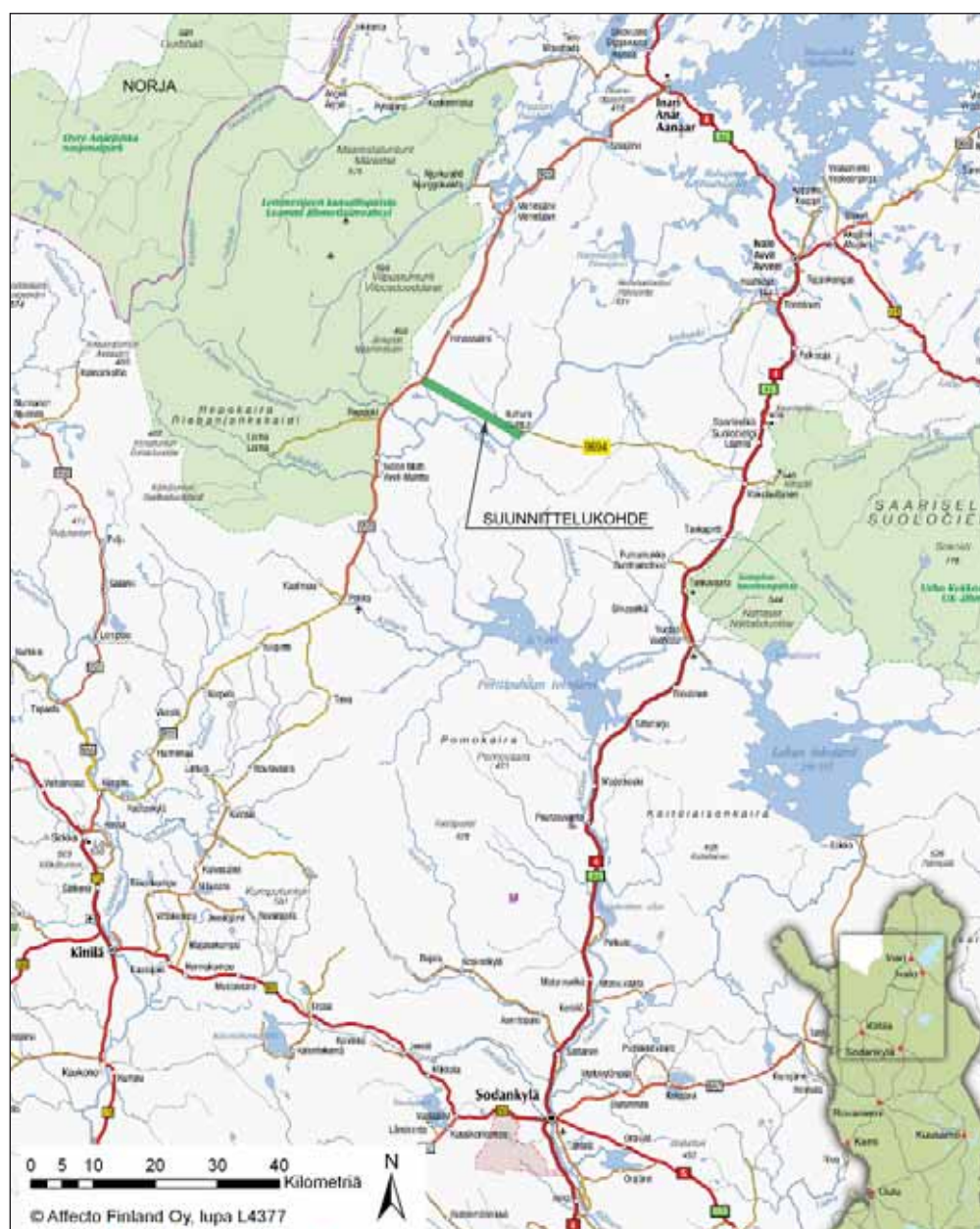
ČOAHHKÁIGEASSU.....	5
OKTAVUOHTADIEĐUT.....	7
OVDASÁNIT.....	9
1 PROŠEAKTA.....	13
1.1 Prošeakta ja dan sajádat.....	13
1.2 Dálá dilli.....	14
1.3 Prošeavtta ulbmil ja juksanmearri.....	14
1.4 Riikkadási guovlluideavahanulbmilat.....	15
1.5 Ovddit plánat ja mearrádusat.....	17
1.6 Prošeavtta gáibidan plánat, lobit ja mearrádusat ja prošeavtta ollašuhttin.....	17
2 BIRASVÁIKKUHUSOID ÁRVVOŠTALLANVUOGÁDAT (BVÁ) JA OASSÁLASTIN.....	20
2.1 Árvvoštallama dárkkuhus ja mihttomearit.....	20
2.2 Birasváikkuhusoid árvvoštallama rolla eatnangeainnuid plánemis.....	20
2.3 Árvvoštallama dárbbaslašvuolta.....	22
2.4 Árvvoštallanmeannudeami muttut.....	22
2.5 BVÁ-meannudeami oassebealit ja organiseren.....	23
2.6 Diehtujuohkin ja oassálastin árvvoštallanprográmma gárvvisteami áigge.....	24
2.7 Diehtujuohkin ja oassálastin árvvoštallanmeannudeami áigge.....	25
2.8 Árvvoštallama ja oppalašplána áigemearit.....	26
3 MOLSSAEAVTTUT.....	28
3.1 Molssaeavttuid hábmen.....	28
3.2 Molssaeaktu 0.....	29
3.3 Molssaeaktu 1.....	29
3.4 Molssaeaktu 2.....	29
4 PLÁNENGUOVLLU DÁLÁ DILLI.....	30
4.1 Luonddubiras.....	30
4.1.1 Eana- ja baktevuodđu.....	30
4.1.2 Bajildus- ja bodnečázit.....	32
4.1.3 Šaddogeardi ja eallit.....	33
4.1.4 Luonddusuodjaleapmi ja divrras luondočuozahagat.....	36
4.2 Servodatráhkadus ja eanageavahus.....	39
4.2.1 Guovloráhkadus, ássan ja eanageavahus.....	39
4.2.2 Johtolatfierbmi ja –oktavuođat.....	41
4.2.3 Bátneduottara meahcceguovlu.....	41
4.2.4 Lávvaráhkadeapmi.....	43
4.3 Duovddaoainnus ja kulturbiras.....	45
4.3.1 Duovddaoainnus.....	45
4.3.2 Kulturárbi.....	47
4.4 Álbmot ja eallindilit.....	49
4.4.1 Álmmolaš áššit.....	49
4.4.2 Sámit.....	50

4.5	Boazodoallu.....	53
4.6	Luondduriggodagaid geavahus.....	55
4.7	Ealáhusat.....	57
4.7.1	Turisma.....	57
4.7.2	Vuovdedoallu ja golleroggan.....	59
5	ÁRVVOŠTALLAMA ČUOHČIN.....	60
5.1	Árvvoštallamavuloš birasváikkuhusat.....	60
5.2	Váikkuhusaid čuovvumušat ja dovdán.....	60
5.3	Váikkuhusaid árvvoštallanguovlluid rádjén.....	60
6	VÁIKKUHUSAID ČILGEN JA VUOGIT.....	62
6.1	Johtolatlaš váikkuhusat.....	62
6.2	Johtolaga ja geaidnodoalu dagahan váikkuhusat.....	62
6.2.1	Lárbma ja sparggas.....	62
6.2.2	Suođđamat áibmui ja váikkuhusat dálkkádahkii.....	62
6.2.3	Geaidnodoalus ja fievredemiin šaddi váikkuhusat.....	63
6.2.4	Váikkuhusat olbmuid dearvvasvuhtii.....	63
6.3	Váikkuhusat lundui.....	63
6.3.1	Váikkuhusat eana- ja baktevuđđu.....	63
6.3.2	Váikkuhusat bajildus- ja bodnečáziide.....	64
6.3.3	Váikkuhusat šaddogearđai ja ealliide.....	65
6.4	Natura-árvvoštallan.....	66
6.5	Váikkuhusat eanageavahussii ja servvodatráhkadussii.....	66
6.5.1	Váikkuhusat Bátneduottara meahcceguvlui.....	66
6.5.2	Váikkuhusat servvodatovdáneapmai ja ealáhusaide.....	67
6.6	Váikkuhusat luondduriggodagaid geavahussii.....	68
6.7	Váikkuhusat boazodollui.....	68
6.8	Váikkuhusat eallindiliide ja sámekultuvrrai.....	69
6.9	Váikkuhusat duovddaidnosii ja kulturbirrasii.....	70
7	MOLSSAEVTTUID VEARDÁDALLAN.....	72
7.1	Molssaeavttuid veardádallan.....	72
7.2	Eahpesihkkarvuodadahkkit.....	72
8	HEHTTEHUSAID EASTIN JA LÁIVUDEAPMI.....	73
9	ČUOVVUMA PLÁNEN.....	74
	GÁLDUT.....	75
	ČUVVOSAT.....	77

1 PROŠEAKTA

1.1 Prošeakta ja dan sajádat

Prošeakta sisttisdoallá ođđa nuorti-oarje –háltásaš 6/7 mehter govda bajilduvvon ovttavuojáhtlaš, guovtteháltásaš eatnangeainnu plánema Geavvngis–Anár (eg 955) –eatnangeainnus Riebanjoga buohta Guhtura gillái. Ođđa geaidnoossodaga guhkkodat livččii sullii 19 km. Prošeakta lea Davvi-Lappis Anára gieldda lulleoasis. Plánenguovlu rájáiduvvá oarjin Anára ja Gihttela gaskasaš eatnangeidnui, nuortin ja lullin Avviljohkii ja davvin Lihttomuorvárrái. Plánenguovlu lea eanaš oasis Bátneduoddara meahcceguovllus ja Bátneduoddara Natura –guovllus.

Govva 1 1 Prošeavtta geaidnofierbmesajádat.

1.2 Dálá dilli

Guovllu eatnangeainnuid fierpmi gođusin leat davvi-lulli –háltásaš váldogaidnu 4 (Helsset-Ohcejohka) ja eatnangeaidnu 955 (Geavņņis–Anár). Váldogaidnu 4 lea nanabajildusgeaidnu. Eatnangeaidnu 955 lea nanabajildusgeaidnu earret 33 km:a čievrabajildusossodaga Pokka–Hanhimaa geainnu lulágeažis. Guhtura gillái doalvu čievrabajilduseatnangeaidnu nr 9694, mii álgá Kaksلاuttases váldogearinnus 4 ja nohká Avviljoga rasttildeaddji šalddi manjá Guhturii.

Riebanjoga ja Guhtura gili gaskkas ii leat dál virggálaš geaidnooktavuohta, duššefal máđidja ja eatnangeainnus 955 Lihttomuorvárrái manni priváhtageaidnu. Máđiija geavahit lagamustá guovllu boazodoallit, go johtet duovdagiin meahccemohtorsihkkeliiguin, njealjejuvllagiiguin dahje mohtorgielkkáiguin. Priváhtageainnu atnet bealuštanfámuid bargit ja fuolahusfievrrut. Máđiija lulábealde lei ovdal almmolaš geaidnofierbmái gullan bálggesegeaidnu nummir 52014, mii heaittihuvvui jagis 1998. Eará nuorte-oarje –háltásaš johtinoktavuođat váldogearinnu 4 ja eatnangeainnu 955 gaskkas eai guovllus leat.

1.3 Prošeavtta ulbmil ja juksanmearri

Prošeavtta ulbmilin lea ođđa nuorte-oarje -háltásaš Riebanjohka-Guhtur -eatnangeaidnooktavuođa ollašuhttin dievasmahttit guovllu dálá almmolaš geaidnofierpmi. Geaidnooktavuođa ovddideapmái leat ovdalis dárbočielggadeamis čálihuvvon čuovvovaš johtalusmihttomearit:

- Davvi-Lappi nuorte-oarje -háltásaš geaidnofierpmi ja johtinoktavuođaid buorideapmi
- Olles Davvikalohta nuorte-oarje -háltásaš geaidnofierpmi ja johtinoktavuođaid buorideapmi
- Báikkálaš ássiid johtinoktavuođaid buorideapmi
- Turismajohtalusa oktavuođaid buorideapmi
- Johtindorvvolašvuoda buorideapmi.

Prošeavttas gárvvistuvvo eatnangeaidnolága mielde gustovaš oppalašplána. Oppalašplána gárvvisteami ulbmilin lea čielggadit dárkkebut ođđa geaidnooktavuođa váikkuhusaid ja ollašuhttinveavttuid ja, jos ollašuhttinvejolašvuodát orrot gávdnomin, de sihkkarastit válljehahtti geaidnolinjjá tehnikkalaš ja biraslaš ollašuhttingelbbolašvuoda.

Prošeavttas leat árvvoštallon leat mearkkašahtti váikkuhusat birrasii. Dán geažil prošeavttas ollašuhttojit BVÁ-lága mielde gustovaš BVÁ-meannudeapmi ja maiddái Luonddusuodjalanlága vuodul gustovaš Natura-árvvoštallon. Prošeavtta plánemis váldojit vuhtii birasváikkuhusaid árvvoštallamis ja birasguovddáža dasa guoskevaš cealkámušas ovdanboahhti oainnut ja ávžžuhusat.

1.4 Riikkadási guovlluideavahanulbmilat

Riikkadási guovlluideavahanulbmilat leat oassi eanageavahan- ja huksenlága mielde gustovaš guovlluideavaheami plánenvuogádagas. Guovlluideavahanulbmiliid bargun lea earret eará:

- sihkkarastit riikkadásis mearkkašahtti áššiiid vuhtiiváldima eatnangottiid ja gielddaid lávvabarggus ja maiddá stáhta eiseválddiid doaimma,
- veahkehit juksat eanageavahan- ja huksenlága ja guovlluideavaheami plánema mihttomeriid, main dehálepmosat leat buorre eallinbiras ja suvdilis ovdáneapmi,
- ovddidit riikkaidgaskasaš soahpamušaid ollašuhttima Suomas ja dasa lassin
- láhčit guovlluideavahuslaš vejolašvuođaid riikkadási prošeavttaid ollašuhttimii.

Stáhtaráđđi šiehtai 13.11.2008 riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmiliid dárkudeamis. Dárkkistuvvon ulbmilat bohtet fápmui 1.3.2009. Stáhta eiseválddit galget iežaset doaimmas váldit ulbmiliid vuhtii ja ovddidit daid ollašuvvama.

Riikkadási guovlluideavahanulbmiliin ovdanbukton oainnut, maid berre valdit vuhtii Riebanjohka–Guhtur -eatnangeainnu birasváikkuhusaid árvvoštallamis, leat:

Doaibmi guovloráhkadat

- dorjojuvvo guovloráhkadaga dássedettolaš ovddideapmi ja dasa lassin ealáhuseallima gilvonávcca ja riikkaidgaskasaš sajádaga nannen atnimiin nu bures go vejolaš ávkin dálá ráhkadagaid ja maiddá ovddidemiin eallinbirrasa lági buorideami ja luonddu valljodagaid suvdilis ávkkástallama
- guovloráhkadaga ja guovlluideavaheami ovddideapmi vuođđuduvvá ovddemustá guovlluid iežaset nanusvuođaide ja sajádatbeliide

Čavddásmuvvi servodatráhkadat ja eallinbirrasa kvalitehta

- ovddiduvvo servodagaid ja eallinbirrasiid ekologalaš, ekonomalaš, sosiála ja kulturlaš bistilvuohta.
- dovddájuvvojit dálá ja vuorddehahtti birashehttehusat ja earretlágan luonddudilit ja eastaduvvojit daid váikkuhusat
- láhččojit vejolašvuođat dálkkádatnuppástussii vuogáiduvvamii.

Kultuvra ja luondduárbi, virkkosmahttinatnu ja luondduvaljjodagat

- ovddiduvvo sisriikkalaš kulturbirrasa ja huksenárbbi ja dasa lassin daid guovlluid mielde molsašuddi luonddu seailun
- ovddiduvvo ealli ja jápma luonddu dáfus divrras ja rašes guovlluid mánggabealátvuodá seailun
- ovddiduvvo ekologalaš oktavuođaid seailun suodjalanguovlluid ja maiddáid dárbbu mielde daid ja eará divrras luondduguovlluid gaskkas
- ovddiduvvojit luonddu virkkosmahttinatnu ja maiddáid luonddu- ja kulturturisma buoridemiin mánggageavahusa vejolašvuodát
- ovddiduvvo suodjalanguovlofierpmádaga ja divrras duovddaoainnusguovlluid ekologalaččat suvdilis ávkkástallan virkkosmahttinanus, turismma doarjjaguovlun ja maiddáid daid lagasguovlluid turismma ovddideamis suodjalanulbmiliid áittekeahtá.
- ovddiduvvo dien namalas dárkkuhussii čujuhuvvon jaskes guovlluid seailun
- ovddiduvvo luondduvaljjodagaid suvdilis ávkkástallan nu, ahte oadjuduvvo luondduvaljjodagaid fitnašuvvan maiddáid boahttevaš sohka buolvvaide.
- sihkkarasto, ahte riikkaviidosaččat mearkkašahtti kulturbirrašiid ja luondduárbbi árvvut seilot ja váldojit vuhtii riikkadásis dehálaš kulturbirrasat ja oainnusduovdagat nu, ahte daid árvvut seilot
- váldojit vuhtii ekologalaččat dahje virkkosmahttinanu hárrái dehálaš ja oktilaš luondduguovllut eaige dát guovlooppalašvuodát dárbbasmeahttumit biđejuvvo
- dorjojuvvo turismaguovddážiid ja guovlluid searvan fierpmádahkan ja dasa lassin astoáiggi geavahusa avádagaid ovddideapmi nu, ahte šaddet doibmevaš bálvalusollisvuodát ovddemustá ovddidemiin dálá turismaguovddážiid ja guovlluid.
- váldojit vuhtii eana- ja bajildusčážiid suodjalandárbu ja atnudárbbut

Doibmevaš oktavuohtafierpmádagat ja energiijafuolahus

- ráhkkanuvvo dárbbaslaš johtinoktavuođaide ovddidemiin ovddemustá dálá váldojohtalusoktavuođaid ja fierpmádagaid.

Luonddu- ja kulturbirrasin earenoamáš guovloollisvuodát

- ovddiduvvo Lappi duottarguovlluid seailun luonddu- ja kulturárvvuid ektui earenoamáš mearkkašatti guovloollisvuotán ja sihkkarasto, ahte ássama ja ealáhusdoaimma ollašuttima vejolašvuodát seilot
- dovđájuvvojit guovlluid earenoamášbealit ja guovlluideavaheapmi heivehuvvo nu dássedettolaččat go vejolaš oktii earretlágan luonddudiliid, luonddu suvdinnávcca ja kulturárvvuid dáhkideami várás
- dorjojuvvo luonddudiliide vuogáiduvvan iešlágánis gille- ja kulturbirrašiid seailun čavddisin.
- sápmelaččaid ruovttuguovllu guovlluideavahaheamis váldojuvvo vuhtii sámiide eamiálmogin gullevaš vuoigatvuotta bajásdoallat ja ovddidit iežaset kultuvrra sápmelaččaid árbevirolaš ealáhusaid ovddidanvejolašvuodáid oadjudeami várás
- dáhkiduvvojit boazodoalloguovllus boazodoalu guovlluideavahuslaš vejolašvuodát

Guovlluideavahanulbmilat leat váldon vuhtii čađahahtti čielggadusaid čuohtadeamis (lohku 6).

1.5 Ovddit plánat ja mearrádusat

Oppalašplánema vuolggamateriálan doibmet Lappi johtalusvuogádatplána "Lappi johtalus 2020" ja Davvi-Lappi eatnangoddelávva ja dan sierranas čielggadusat. Riebanjohka–Guhtur –geidnu lea merkejuvvon Davvi-Lappi eatnangottelávvi geaidnooktavuohtadárbbu –merkejumiin. Eatnangoddelávvas gávnnavuvvo geaidnooktavuohtadárbbu vuodustussan, ahte Riebanjohka–Guhtur -geaidnooktavuođa ovdáneamis ožžot ávkki ee. guovllu olbmot ja ealahusdoaima ja maiddái turisma. Doares geaidnooktavuođaid ovddideapmi Davvi-Lappi guovllus lea oassi Lappi ja maiddái olles Davvikalohta johtinooktavuođaid ja turismma ovddideami várás čáliuvvon juksanmeriin. Guhkit áigegaskkas geaidnooktavuođas oidnojuvvo leat maiddái viidasut riikkaidgaskasaš mearkkašupmi Barents-guovllu ovdáneami olis.

Geaidnohálddahuš lea gárvvistan čuožahagas geaidnoplánenproseassa ovdačielggadanmutter dárbočilgehusaid jagiin 2005 ja 2007. Dárbočilgehusas joatkkadoaiman lea čáliuvvon geaidnoprošeavtta oppalašplánema álggaheapmi.

1.6 Prošeavtta gáibidan plánat, lobit ja mearrádusat ja prošeavtta ollašuttin

Eatnangeaidnolága mielde gustovaš mearrádusat

BVÁ-mutter eai dahkko prošeaktii guoskevaš mearrádusat eatnangeaidnolága vuodul.

BVÁ:ma maŋŋa čuoŋvovaš oppalašplánamutter loahpas Geaidnohálddahuš dahje johtalus- ja gulahallanministeriija dahká dohkkehanmearrádusa oppalašplánas, mii gieđahallo eatnangeaidnolága (2005/503) mielde. Dohkkehanmearrádusas galgá boahit ovdan, mainna lágiin birasváikkuhusaid árvvoštallan (BVÁ) ja oktavuohtaeiseválddi das addin cealkámuš lea váldon vuhtii. Dohkkehanmearrádusa maŋŋa prošeakta sáhtá biddjot sisa 4-jahkásaš doaima- ja ekonomiiaplánii (TTS/DEP).

Geaidnohálddahuš galgá plánemis ja dohkkehanmearrádusas váldit vuhtii maiddái Natura-árvvoštallama ja dasa guoskevaš cealkámuša (gč. vuolábealde).

Geainnu plánen berre dárbbu mielde vuodduvvat dasa lassin johtalusvuogádaga ovddideapmái guoskevaš plánemii.

Oppalašplánamutter maŋŋa, ovdal geainnu ráhkadeami, galgá gárvvistit geaidnoplána, mas dahkko maiddái eatnangeaidnolága mielde gustovaš dohkkehanmearrádus. Geaidnoplánas galgá boahit ovdan, movt BVÁ lea plánas váldon vuhtii.

Dohkkehuvvon geaidnoplána vuoigadahtá geaidnoplánas čujuhuvvon guovlluid ja vuoigatvuodaid lonisteapmái.

Prošeavtta gaskavuohta lávaide

Eatnangeaidnolága mielde gustovaš oppalašplána galgá vuodđuduvvat eanageavahan- ja huksenlágas (1999/132) dárkkuhuvvon riektováikkoheaddji lávvii, mas eatnangeainnu sajádat ja gaskavuohta eará guovlluid geavaheapmái lea čielggaduvvon. Oppalašplána ii oaččo dohkkehit eatnangoddeláva dahje riektováikkoheaddji oppalašláva vuostá.

Eanageavahan- ja huksenlága mielde Eatnangoddelávva lea rávvagin dalle, go gárvvistit ja nuppástuhttet oppalašláva ja sajádatláva ja maiddái dalle, go álggahit muđui doaimmaid guovlluid anu ordnema várás. Eiseválddit galget plánedettiin guovlluid atnui guoskevaš doaibmabijuid ja mearredettiin daid ollašuttimis váldit eatnangoddeláva vuhtii, figgat ovddidit láva ollašuvvama ja atnit fuola das, ahte doaimmaiguin eai hehte láva ollašuttima.

Luonddusuodjalanlága mielde gustovaš árvvoštallan

Luonddusuodjalanláhka (1096/1996) gáibida, ahte jos prošeakta dahje plána jogo okto dahje suokkarduvvon ovtas eará prošektiiguin ja plánaiguin duođaláganit dovdomassii headjuda stáhtaráđi Natura 2000 -fierpmádahkii evttohan dahje fierpmádahkii sisaváldon guovllu daid luondduárvvuid, maid suodjaleami várás guovlu lea váldon sisa dahje dan lea dárkkuhus váldit sisa Natura 2000 -fierpmádahkii, de prošeavtta ollašutti dahje plána gárvvisteaddji galgá vuogálaččat árvvoštallat dáid váikkuhusaid (ng. **Natura-árvvoštallan**). Seammá guoská dakkáraš prošektii dahje plánii guovllu olggobealde, mas jáhkkmis leat guvlu čuoheci mearkkašahtti vahátlaš váikkuhusat. Ovddabealde dárkkuhuvvon váikkuhusaid árvvoštallan sáhtta čađahuvvot maiddái oassin birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeamis.

Eiseváldi (Geaidnohálddahus dahje johtalus- ja gulahallanministeriija) ii oaččo miedehehit lobi prošeavtta ollašuttimii dahje dohkkehit dahje nannet plána, jos Natura-árvvoštallan ja dasa guoskevaš cealkámušmeannudeapmi čájeha prošeavtta dahje plána dovdomassii heajosmahttit daid luondduárvvuid, maid suodjaleami várás guovlu lea sisaváldon dahje dan lea dárkkuhus váldit mielde Natura 2000 -fierpmádahkii.

Lobi goittotge sáhtta miedehehit dahje plána dohkkehit dahje nannet, jos stáhtaráđi dievasčoahkkimis mearrida, ahte prošeavtta dahje plána galgá ollašuttit earenoamáš dehálaš oktasaš ovddu dihte geatnegahtti sivas ja molssaevttolaš čoavddus ii gávdno.

Lobi miedeheaddji eiseváldi (Geaidnohálddahus) bivdá Natura-árvvoštallamis cealkámuša guovloguovdilis birasguovddášis (Lappi birasguovddáš) ja das, man hálddus (Meahccehálddahus) luonddusuodjalanguovlu lea.

Čáhcelága mielde gustovaš lobit

Šalddi huksen čázadahkii gáibida čáhcelága (88/2000) mielde biraslohpeadoaimmahaga lobi.

Geainnu ráhkadeapmi meahcceguovllus

Gáhttejuvvon áidalas meahcit leat vuodđuduvvon meahcceguovllolágain (62/1991). Lága 5 § mielde meahcceguovlluide ii oaččo ráhkadit bissovaš geainnuid. Stáhtaráđđi sáhtá goittotge addit lobi dakkáraš bissovaš geainnu ráhkadeapmái, mas lea oktasaš ovddu dahje luondduealáhusaiguin bargama hárrái dovdomas mearkkašupmi. Lága 12 § goittotge suovvá Båtneduoddara meahcceguvlui ráhkadit geainnu Anåra ja Bohká gaskasaš eatnangeainnus Guhtura gillåi.

Dološmuitolaki

Dološmuitolåga (295/1963) mielde bissovaš dološbåzahusat leat ráfåiduhtton muitun Suoma ovddit åssamis ja historjjås.

Almmå dán låga vuodul addon lobi lea bissovaš dološbåzahusa roggan, gokčan, nuppåstuhttin, vahåguhttin, jåvkadeapmi ja earå dasa guoskan gildojuvvon.

Dalle go bissovaš dološbåzahus dagaha dan mearkkašupmi ektui vuoigatmeahttin stuorra hehttehusa, leanahålddahus såhtå ohcamušas addit lobi guoskat dološbåzahussii. Lohpåi såhtå bidjat dårbbaslåžžan adnojuvvon eavttuid.

Almmolaš geainnu ráhkadeami plånedettiin galgå åiggil våldit čielgasa das, såhtågo prošeavtta ollašuhttin guoskat bissovaš dološbåzahussii.

Huksema åigåsaš lobit

Råhkadandoaimmaid ålggaheapmi gåibida dađi mielde, makkår prošeavttas lea gažaldat, sierralågan lobiid ohcama ja almmuhusaid dahkama. Dåt leat earret earå eanaåvnaslåga, birassuodjalanlåga ja -åsahusa mielde gustovaš lobit ja almmuhusat. Lobit ja almmuhusat njađđåsit dåbålaččat råhkadandoaimmaide, ja daid skåhppomis våstidit iešguđet doaimmaid čađaheaddjit.

2 BIRASVÁIKKUHUSAIDÁRVVOŠTALLANVUOGÁDAT (BVÁ) JA OASSÁLASTIN

2.1 Árvvoštallama dárkkuhus ja mihttomearit

Birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádahkii guoskevaš lága ("BVÁ-láhka" – 468/1994) ulbmilin lea ovddidit birasváikkuhusaid árvvoštallama ja oktilaš vuhtiiváldima plánemis ja mearrádusdahkamis. Seammás ulbmilin lea lasihit olbmuid dieđufidnema ja oassálastinvejolašvuođaid. Geaidnohálddahusa geavada mielde BVÁ-meannudemiin lea figgamuš eastadit vahátlaš birasváikkuhusaid šaddama ja dasa lassin heivehit oktii sierra oainnuid ja figgamušaid.

Láhka gáibida, ahte prošeavtta birasváikkuhusaid berre čielggadit lága mielde gustovaš árvvoštallanvuogádagas ovdal go álgá birasváikkuhusaid ektui dehálaš doaimmaide. Eiseváldi ii oaččo mieđehit lobi prošeavtta ollašuhhtimii dahje dahkat dasa bálddastahtti eará mearrádusa ovdal árvvoštallama nohkama.

Birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádat ii leat mearrádusdahkan- dahje lohpeameannudeapmi, nu ahte árvvoštallama áigge ii dahkko mearrádus geainnu ollašuhhtimis. BVÁ:s fidnejuvvon bohtosat ja oktavuohaetseválddi cealkámuš váikkuhit joatkkaplánemii. Figgamuššan lea čielggadit duođalaš buoredanmolssaeavttuid geaidnoplánema doarjjan nu, ahte geainnu plánema sáhtá BVÁ:ma maŋná joatkit eatnangeaidnolága mielde gustovaš oppalašplánain. Oppalašplánii guoskevaš mearrádusas galgá boahtit ovdan, movt árvvoštallančilgehus ja oktavuohaetseválddi das addin cealkámuš lea váldon vuhtii.

2.2 Birasváikkuhusaid árvvoštallama rolla eatnangeainnuid plánemis

Geaidnohálddahusa birasváikkuhusaid árvvoštallama ja eatnangeainnu plánema oktiiheiveheapmái guoskevaš guovddášrávvagat leat:

- Geaidnoprošeavttaid birasváikkuhusaid árvvoštallan, ráva plánejeaddjiide (1997, ođaduvvo jagis 2009)
- Oppalašplánen, sisdoallu ja ovdanbuktinvuohki (2007)

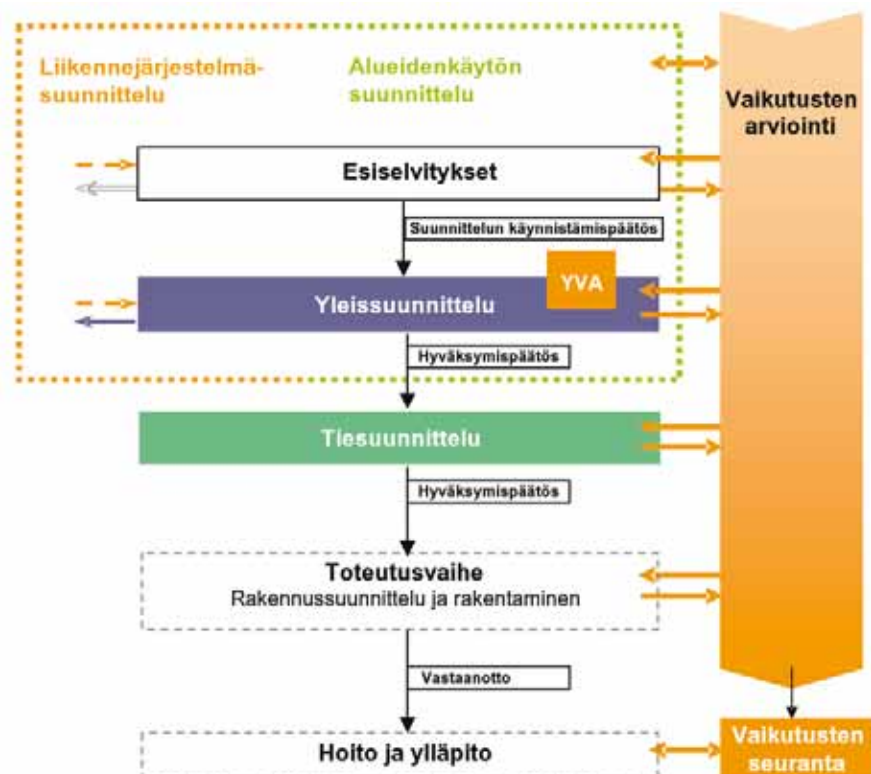
Ovddabealde namuhuvvon rávvagiid lassin Geaidnohálddahusa geavat vuodđuduvvá maiddái láhkii birasváikkuhusaid árvvoštallamis ja eatnangeaidnoláhkii.

Geaidnohálddahusa geavada mielde birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádat (BVÁ) lea dehálaš oassi oppalašplánemis. Birasváikkuhusaid árvvoštallamii gullevaš álgodieđuid čohkken, váikkuhusaid čielggadeapmi ja dárbblašlaš áššegirjiid gárvvisteapmi čadahuvvo dábálaččat oppalašplánema áigge. Birasváikkuhusaid árvvoštallamis ja oppalašplánemis gárvvistuvvojit lágaid mielde gustovaš sierranas áššegirjijt (birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmma ja –čilgehus ja maiddái oppalašplánaraporta), man lassin birasváikkuhusaid árvvoštallamii ja geainnu plánenčovdosa dohkkeheapmái gusket sierra eiseváldemeannudeamit.

Diehtu birasváikkuhusain dárbbášuvvo sihke plánema áigge ja mearrádusdahkamis. Vahátlaš váikkuhusaid garvet ja geahpedit jo molssaeavttuid hutkanmuttus. Hábmejuvvon molssaeavttuid birasváikkuhusat árvvoštallojit ja čálihuvvojit plánaraportii mearrádusdahkama várás. Oppalašplánema dárkilvuohta lea váikkuhusaid árvvoštallama ektui doarvái buorre, ja prošeavtta deháleamos čovdosat dahkkojit dábálaččat dán muttus.

Birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádaga ja oppalašplánema oktiiveheapmái laktáseaddji ovdooainnut ja doaibmanvuogit Geaidnohálddahusa plánema ja mearrádusdahkama hárrái leat earret earáid:

- BVÁ addá birasvuolggasajiid ja -ravdaeavttuid molssaeavttuid veardidallamii ja válljemii
- BVÁ:mii gullevaš lotnolas ságastallan ja oassálastin veahkehit gávdnat prošeavtta ulbmiliidda vástideaddji čovdosa, mii lea viidát dohkkeheamis
- Geaidnoprošeavttas berošteaddjiin lea vejolašvuohta fidnet dieđuid, oahpásmuvvat hámusárvalusaide ja ovdanbuktit oaiviliiddiset
- BVÁ-muttu maŋŋá váikkuhusaid árvvoštallan joatkašuvvá johtalus- ja ekonomijaváikkuhusaid árvvoštallamiin
- BVÁ-čilgehus ja oktavuohtaeiseválddi (Birasguovddáš) cealkámuš laktojuvvo oppalašplána lassemateriálan
- Oppalašplánas galgá boahtit ovdan, movt BVÁ lea váldon plánas vuhtii
- BVÁ:ma boadus váldo vuhtii oppalašplána dohkkehanmearrádusas
- BVÁ stivre maddái dárkkat joatkkaplánemis čilgenvuloš ja čoavdima gáibideaddji áššiid, ee. birashehttehusaid eastadeami ja láivudeami (ovdam. dihte šlápmaeastadeapmi)
- BVÁ stivre geaidnoprošeavtta váikkuhusaid čuovvuma ja maŋŋilgihtii árvvoštallama birasváikkuhusaid oasis

Govva 2 1 Birasváikkuhusaid árvvoštallan eatnangeainnuid plánenvuogádagas.

2.3 Árvvoštallama dárbbášlašvuohta

Geaidnohálddahusa Lappi geaidnobire bivddii 22.11.2007 Lappi birasguovddášis cealkámuša birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádaga gustoheamis prošeavttas ovtastangeaidnu 9694 – guovlogeaidnu 955 Guhtur-Riebanjohka. Prošeavttas lágiduvvui šiehtadallan eiseválddiid gullama várás 23.1.2008. Ráđđadallamii oassálaste Lappi lihttu, Anára gielda, Lappi BE-guovddáš ja Meahccehálddahus. Eiseválddit atne BVÁ-meannudeami dárbbášlažžan. Sámediggi almmuhii, ahte leai eastašuvvan boahtimis šiehtadallamii ja ahte dat anii BVÁ-meannudeami dárbbášlažžan.

Birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeamis addojuvvo stáhtaráđi ásaheami (713/2006) 6 § prošeaktalogahallama čuoggá 9b mielde birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádat gustohuvvo ee. njealje- dahje eanetvuojáhatlaš, uhcemustá 10 km:a guhkkosaš oktilaš geainnu ráhkadeapmái. Go vihkkeallá árvvoštallanvuogádaga gustoheami oktatdáhpusas, de galgá ovddabealde namuhuvvon ásaheami 7 § mielde suokkardit erenomážit prošeavtta iešvuođaid, sajádaga ja váikkuhusaid luonddu.

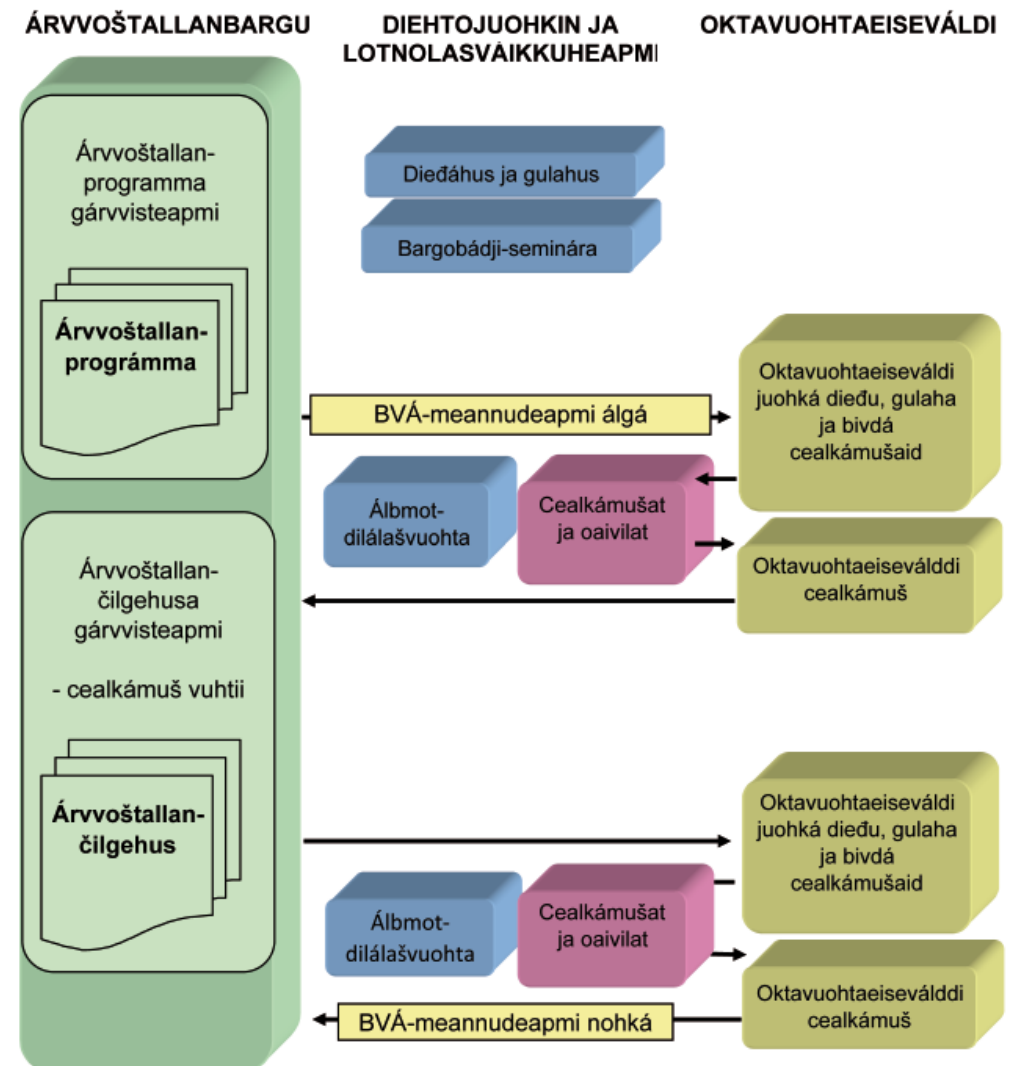
Lappi birasguovddáš lea 12.2.2008 addán prošeavtta birasváikkuhusaid árvvoštallamii guoskevaš mearrádusa:

Go váldá vuhtii erenomážit luondduealáhusaid dehálašvuođa guovllus, guovllu luđolaš luonddu ja guovllu luondduárvvuid ja velá dasa lassin nuppástuvvan diliid ja geainnu vejolaš mearkkašumi riikkaidgaskasaš geaidnooktavuohtan, de prošeavtta ollašuhttimis čuovvu váikkuhusain ii leat doarvái diehtu, ja prošeakta jáhkkinis dagaha kvalitehta ja viidodaga beales prošeavttaid oktasas váikkuhusaid vuhtiiváldimiin dakkár mearkkašahtti vahátlaš birasváikkuhusaid, maid sáhtta bálddastahtti prošeaktalogahallama prošeavttaide. Go ná lea, de prošeavttas lea dárbbášlaš gustohit birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogádaga.

2.4 Árvvoštallanmeannudeami muttut

BVÁ -meannudeapmi juohkášuvvá guovtti muddui:

- ▶ **Árvvoštallanprográmma gárvvisteapmi:** muttu áigge gárvvistuvvo plána árvvoštallama dahkama várás. Muttu áigge gárvvistit birrasa dálá dili govvádusa, hábmejít molssaeavttuid, ásaheami plánemii guoskevaš mihttomeriid ja gárvvistit plána dárbbášlaš birasčielggademiin ja velá plána oassálastima ja diehtujuhkima lágideamis.
- ▶ **Árvvoštallančilgehusa gárvvisteapmi:** Váikkuhusčilgehusat dahkkojit árvvoštallanprográmma ja das oktavuohtaeiseválddi addin cealkámuša vuođu. Muttu áigge dárkkistit birrasii guoskevaš dieđuid ja plánamolssaeavttuid, árvvoštallet ja veardádallet molssaeavttuid, gárvvistit árvalusaid váikkuhusaid láivudeami beales ja plána čuovvuma várás..

Govva 2 2. BVÁ-meannudeami muttut ja lotnolas váikkuhus.

2.5 BVÁ-meannudeami oassebealit ja organiseren

Prošeavttas vástideaddji

Prošeavttas vástideaddji lea doaimma čađaheaddji, mii lea vásttus prošeavtta ráhkkanahhtimis ja ollašuhttimis. Prošeavttas vástideaddji galgá leat diđolaš prošeavttas birasváikkuhusain. Árvvoštallanmeannudeamis prošeavttas vástideaddji gárvvista árvvoštallanprogramma ja čielggada prošeavtta birasváikkuhusaid. Prošeavttas vástideaddji lea Geaidnohálddahus, Lappi geaidnobire.

BVÁ:ma gárvvisteamis prošeaktavástideaddji atná konsultan Destia Oy.

Oktavuohtaeiseváldi

Oktavuohtaeiseváldi fuolaha das, ahte prošeavtta birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeapmi lágiduvvo. Oktavuohtaeiseváldi bargguin lea ásahuvvon BVÁ-lágas ja -ásahusas. Oktavuohtaeiseváldi bargguide gullá

ee. BVÁ-prográmma ja –čilgehusa bidjan oidnosii, almmolaš gullamat, cealkámušaid ja oaiviliid vuostávdin ja dasa lassin cealkámuša addin árvvoštallanprográmmas ja –čilgehusas. Dán prošeavttas oktavuohtaeiseváldin doaibmá Lappi birasguovddáš.

Eará eiseválddit, oassebealit ja siviilaolbmot

Eará eiseválddit, mat oassálastet plánemii ja birasváikkuhusaid árvvoštallamii, leat Anára gielda, Lappi lihttu, Lappi birasguovddáš, Meahccehálldahus ja Sámediggi. Dát eiseváaldebealit leat ovddastuvvon prošeaktajoavkkus, mii stivre plánema ja váikkuhusaid árvvoštallama. Prošeaktajoavkkus lonohallet dieđuid sierra oassebeliid ulbmiliid ja plánaid oktiiheiveheami várás váldogeaidnoprošektiin. Prošeaktajoavkku ovddasteaddjit leat namuhuvvon ovdasániin.

Geaidnooktavuođa ovddidanprošeakta sáhttá váikkohit maidái oktatoibmuide, organisašuvnnaide, fitnodagaide ja vel servosiidda ja vuodđudusaide. Dát oassebealit sáhttet oassálastit birasváikkuhusaid árvvoštallamii čuoggáid 2.6 ja 2.7 mielde.

2.6 Diehtajuohkin ja oassálastin árvvoštallanprográmma gárvvisteami áigge

Dieđáhusat ja gulahusat

Lappi geaidnobire lea sádden guovllu diehtajuohkingaskaomiide dieđáhusa, mii guoská prošeavtta plánemii ja birasváikkuhusaid árvvoštallamii. Prošeavttas lea leamaš ođassáhka Lapin Kansa - ja Inarilainen –lasttain ja maidái Lapin Radios.

Prošeavtta birasváikkuhusaid árvvoštallamis gulahuvvui Lapin Kansa - ja Inarilainen -aviissain suomagiela lassin davvisáme-, anaraš- ja nuortalašgillii.

Eatnangeaidnolága mielde gustovaš gulahus oppalašplánema álggaheamis lea almmuhuvvon geassemánu 2008.

Bargobádji

Birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmma gárvvistanmuttus lágiduvvui Anára Suoločielggis 28.8.2008 servviide ja eará searvvusoassebeliide dárkkuhuvvon bargobádji. Dilálašvuodas ledje mielde 30 bovdejuvvon sierra oassebeliid ovddasteaddji oassálasti ja prošeavttas vástideaddjin Lappi geaidnobire, geainnu plánemis ja BVÁ:s vástideaddjin konsultta (Destia Oy) ja maidái plánema bagadeaddji prošeaktajoavkku ovddasteaddjit.

Dilálašvuoda ulbmilin lei ovdanbuktit geaidnoprošeavtta vuolggasajiid ja plánema ja dasa lassin čohkket oassálastiid oainnuid prošeavttas ja dutkanvuloš molssaeavttuin, prošeavtta mihttomeriin ja birasváikkuhusain.

Álgošaga maŋŋá čađahuvvui bargogohččun ja soaitáhagas vuodđuduvvon mánggasuorggát unnajoavkkuide juohkášuvvan. Joavkkut barggadedje iežaset lanjain. Ulbmilin lei čálihit buohkaid oaiviliid báhpárii. Joavkobarggu

manjá oassálastit čoahkkanedje auditoriijai, gos joavkobargu rahppojuvvui joavkku ovddasteaddji ovdanbuktimiin ja dilálašvuođa ságajođiheaddji geassin ságastallamiin. Oassálastiid bargujoavkkuin ovdanbuktin visot oaivilat čohkkejuvvojedje ja čálihuvojedje maidái bargobádenotáhtii. Bargobáji loahpas gevvui oktasaš ságastallan ja konsultta ovddasteaddji dagai loahppaoktiigeasu. Bargobájis lea gárvvistuvvon muituičála, mii lea juhkkjuvvon visot oassálastiide.

Ráđđadallan Sámedikkiin

Sámediggelága 9 § mielde gustovaš eiseválderáđđadallan Sámedikki ja Riebanjohka – Guhtur –prošektii gullelaš eiseváldiid (Lappi birasguovddáš, BVÁ ja Geaidnohálddahuš, Lappi geaidnobire, geainnu oppalašplánen) gaskka dollui 19.12.2008.

Čoahkkimis ovdanbukte Sámedikki ovddasteaddjai birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmmaárvalusa ja čilgejedje eatnangeainnu oppalašplánema dili. Sámedikki ovddasteaddji geigii árvvoštallanprográmmaárvalussii guoskevaš kommentaáššegirjji. Ságastallamis gieđahalle árvvoštallanprográmmaárvalu sa sisdoalu suvdilvuođa ja dievasmahttindárbbuid sámeáššiid oidninvuogis. Dasa lassin gieđahalle BVÁ-materiála jorgalandárbbuid sámegillii. Lappi birasguovddáš lea gárvvistan ráđđadallamis muituičállaga.

Eará čoahkkimat ja oktavuođaváldimat

Lappi geaidnobire lágidii ráđđadallama plánenguovllu bálgosiid ovddasteaddjiide. Ráđđadallan dollui 27.10.2008 Sarvvesčoalmmi rátkingárdde luhtte Avvilis. Mielde ledje Sállevári bálgosa, Lappi geaidnobire ja Destia Oy ovddasteaddjit. Ráđđadallamis lea gárvvistuvvon muituičállaga.

Internet-siiddut

Prošektii lea rahppojuvvon iežas siiddut Geaidnohálddahuš Internet-siidduin.

2.7 Diehtjuohkin ja oassálastin árvvoštallanmeannudeami áigge

BVÁ-lága mielde gustovaš gulaheapmi

Birasváikkuhusaid árvvoštallama oktavuohtaeiseváldi (Lappi birasguovddáš) gulaha árvvoštallanprográmma ja –čilgehuš oaidninláhkai doallamis.

Álbmotdilálašvuođat

Prošeavtta birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeami áigge lágiduvvojit guokte buohkaide rabas ovdanbuktindilálašvuođa. Vuosttaš dilálašvuođas ovdanbuktojuvvojit prošeavtta molssaeavttut ja čađahahtti birasčielggadusat. Nubbi ovdanbuktindilálašvuohta dollojuvvo, go árvvoštallančilgehuš lea gárvvistuvvan.

Goappáge dilálašvuođas lea vejolašvuohta ságastallat prošeavttas vástideaddjiin ja plánejeaddjiiguin ja geiget máhcahaga maidái čálalaččat.

Álbmotdilálašvuodaid áigemearri ja báikkit almmuhuvvojit Lappi birasguovddáža gulahusain.

Internet-siiddut

Prošeavtta ovdáneamis, váikkuhanvejolašvuodain ja áigeguovdilis dáhpusain addojuvvo diehtu Geaidnohálddahusa Internet-siidduin. Ovdanbuktinmateriála, plánamolssaeavttut ja váikkuhusaid árvvoštallamiid gullevaš dokumenttat doaimmahuvvojit siidduide dáđi mielde go plánen ovdána. Siidduin ovdanbuktojit maiddái oktavuohaolbmot oktan oktavuohtheadieđuiguin ja dahkko vejolažžan njuolggo máhcahaga addin.

Internet-siidduide doaimmahuvvo maiddái sámegiela (davvi- ja anársámegiella) materiála.

Gihppagat ja eará materiála

Sihke BVÁ-prográmmas ja BVÁ-čilgehusas gárvvistuvvojit diehtujuohkingihppagat álbmotdilálašvuodain juohkima várás ja dárbbu mielde maiddái dálloaluide juohkima várás. Diehtujuohkingihppa gárvvistuvvo maiddái sámegillii (davvi- ja anársámegiella).

BVÁ-prográmma ja –čilgehusa čoahkkáigeasut gárvvistuvvojit maiddái sámegillii (davvi- ja anársámegiella).

BVÁ-prográmma ja –čilgehusa sápmelašvuoda ja boazodoalu gieđahalli oasit jorgaluvvojit maiddái davvisámegillii.

Máhcahagat ássigažadanskoviin

Ássigažadanskovvi addá vejolašvuoda váikkuhit maiddái daidda, geain ii leat vejolašvuoda oassálastit dahje geat eai hálit ovdanbuktit oaiviliiddiset almmolaččat. Skovvi lea juohkinláhka álbmotdilálašvuodain. Máhcahatskovi sáhtá guođit dien namalas dilálašvuodas dahje poastta bakte šiehttojuvvon beaivvi rádjái.

Máhcahatskovvi gárvvistuvvo maiddái sámegillii (davvi- ja anársámegiella).

Njuolggo oktavuodaváldimat

Plánejeaddji lea dárbbu mielde njuolgga oktavuodas váikkuhusguovllu ássiide, eananeaiggádiidda, fitnodagaide ja servosiidda. Plánenáššegirjjiin leat geaidnobire ja konsultta oktavuohtheadieđut, nu ahte njuolggo oktavuodaváldimat maiddái prošeavtta ovddasteaddjiid guvlui leat vejolaččat.

2.8 Árvvoštallama ja oppalašplána áigemearit

Birasváikkuhusaid árvvoštallan ja oppalašplána gárvvisteapmi álge molssaeavttuid hábmemiin ja árvvoštallanprográmma gárvvitemiin geassemánus 2008. Árvvoštallanprográmma gárvvistuvai ođđajagemánus 2009.

Árvvoštallanmeannudeapmi álgá, go Lappi geaidnobire doaimmaha árvvoštallanprográmma Lappi birasguovddášii, mii doaibmá oktavuohtaeiseváldin. Birasguovddáš gulaha árvvoštallanprográmmas ja bidjá dan oaidninláhkai ja de bivdá dárbbášlaš cealkámušaid ja várre vejolašvuoda oaiviliid ovdanbuktimii. Cealkámušaid ja oaiviliid sisaguođdimii várrejuvvon áigi álgá gulahusa almmuhanbeaivvis ja bistá uhcemustá 30 ja eanemustá 60 beaivvi.

Lappi birasguovddáš addá cealkámušas árvvoštallanprográmmas. Cealkámuša galgá addit proševttas vástideaddjái mánotbaji siste cealkámušaid addimii ja oaiviliid ovdanbuktimii várrejuvvon mearreáiggi nohkamis.

Váikkohusčielggademiid gárvvisteapmi álgá, go árvvoštallanprográmma lea oaidninláhkai. Árvvoštallančilgehus gárvvistuvvá jagi 2009 čakčat, man maŋŋá Lappi birasguovddáš lágida vástideaddji gullama árvvoštallančilgehusas.

Lappi birasguovddáš addá cealkámušas árvvoštallančilgehusas ja dan suvdilvuodas. Cealkámuša galgá addit proševttas vástideaddjái guovtti mánotbaji siste cealkámušaid addimii ja oaiviliid ovdanbuktimii várrejuvvon mearreáiggi nohkamis. Cealkámušas ovdanbukto oktiigeassu eará cealkámušain ja oaiviliin. Árvvoštallanmeannudeapmi nohká, go oktavuohtaeiseváldi doaimmaha cealkámušas ja eará cealkámušaid ja oaiviliid proševttas vástideaddjái. Cealkámuš doaimmahuvvo seammás diehtun proševtta gieđahalli eiseválddiide, proševtta váikkohusguovllu gielddaide ja vel dárbbu mielde Lappi ja eará áššáigullelaš eiseválddiide.

Proševtta plánen joatkašuvvá BVÁ-meannudeami maŋŋá eatnangeaidnolága mielde gustovaš oppalašplána gárvvistemiin Riebanjohka-Guhtur -gaskii. Oppalašplána gárvvistuvvá jagi 2010 álgogeahčen.

Proševtta ollašuhttin dáhphuvvá muttuid mielde. Oppalašplána mielde gustovaš čovdosiid ollašuhttin sáhtta plánagárvvisvuoda beales álgit áramustá jagis 2011.

3 MOLSSAEAVTTUT

3.1 Molssaeavttuid hábmen

Čuozahagas lea gárvvistuvvon jagi 2007 dárbočielggadus, mas lea dutkojuvvon mánggalágan geaidnolinjámolssaeavttut. Molssaeavttut ráddjejuvvojedje lagamustá biras- ja ekonomijja sivaid dihte. Joatkkaplánemii válljejuvvojedje golbma molssaeavttu:

- dálá johtolatluodda Guhturis Lihttomuorvárrái priváhtageidnui ja das ain Geavņņis–Anár-eatnangeidnui nummir 955
- Guhtura gili lahkosis geaidnolinjá Lohkolinjávárri ja Beahceváriguora garvimin johtolatluotta ala
- geaidnolinjá Geavņņis–Anár-eatnangeainnus 955 njuolggga Savssajoga badjel dálá privátageainnu linjá ala.

Govva 3.1. Dárbočielggadusas joatkkaplánemii válljejuvvon molssaeavttut.

Joatkkaplánema várás válljejuvvon geaidnolinjját hábmejedje birasváikkuhusaid árvvoštallama ja oppalašplánema álgo molssaeavttuid sihke vuolggasajiid meahccefittamiidda, luondo-, dološmuitočielggadusaide sihke čánušoavkos ágastallamiidda.

Álgomolssaeavttut dárkkálmahttojedje ožžojuvvon vástádusaid, čálihanbohtosiid ja meahccefittamiid oktavuodas dahkkon fuopmášumiid vuodul. Geaidnolinjá sirdojuvvui eret čuozahagain, gos gávnnavuvvui ahte doppe leat erenoamáš birasárvvut (earret eará vieltejeaggi, čátnagávdnosat), ákkat duovdagiid beales (ovdamearkan johkaleagi rasttildanbáiki, eastaváikkuhus) dahje ráhkadanteknikkalaš sivat (earret eará menddo dimis eana, čeakko vielti). Dánu hábmejuvvojedje birasváikkuhusaid árvvoštallamis dutkama várás guokte váldomolssaeavttu 1 ja 2 oalgemolssaeavttuiguin (govva 3.2).

Molssaeavttut leat geaidnoavádatmolssaeavttut eaige vealtameahttumit loahpalaš linjját. Linjjáid sáhtá dárkkálnuhtit ja nuppástuhtit birasváikkuhusaid árvvoštallama áigge vai sáhtá ovdamearkan hábmet geaidnolinjá, mas birasváikkuhusaid dáfus ii šadda nu olu hehttehus.

3.2 Molssaeaktu 0

Molssaeavttus 0 (ME 0) Riebanjohka-Guhtur-geaidnoprošeakta ii ollašuhthtojuvvo. Molssaeaktu govvida dálá dili ođđa geaidnooktavuođaid haga dahje eará mearkkašahtti buoridemiid, mat dahkkojit geaidnofierbmis johtolahkii guoski váikkuhusguovllu siskabealde.

3.3 Molssaeaktu 1

Molssaeaktu 1 (ME 1) Geavŋŋis–Anár-geaidnu čuovvu álgoaasis dálá Lihttomuorvári priváhtalinijjá. Lihttomuorvári buohta geaidnoavádat earrána priváhtageainnus ja čuovvu váldooasis dálá johtolatluotta/elerávdnjelinijjá Guovžurjoga rádjai. Guovžurjoga maŋná molssaeaktu 1 sajáiduvvá ráhkatmeahtun eatnamii johtolatluotta olggobeallai. Molssaeavttu 1 oalgemolssaeavttus dutkojuvvo vejolašvuohta, ahte dán ossodaga buohta geaidnu linjejuvvo Guhtura gili davábeale (ME 1a) dahje máttábeale (ME 1b-1d). Molssaeavttus 1a Avviljohka rasttilduvvo dálá šaldi mielde ja Guovžurjoga ja Savssajoga buohta ráhkaduvvojit ođđa šaldi. Molssaeavttut 1b-1d eai rasttil Guovžurjoga, muhto Avviljohka ja Savssajohka rasttilduvvo ođđa šaldi mielde. Guhtura gillái johtin dáhpáhuvvá buot molssaeavttuin dálá Avviljoga šaldi mielde.

3.4 Molssaeaktu 2

Molssaeavttu 2 (ME 2) geaidnoavádat čuovvu Geavŋŋis–Anára-geainnu álgoaasis dálá johtolatluotta/elerávdnjelinijjá ovtastuvvamin sullii 1,5 km mátkki ossodagas Lihttomuorvári priváhtageidnui. Lihttomuorvári buohta molssaeavttu 2 geaidnoavádat earrána priváhtageainnus mannamin Lihttomuorvári meattá dan máttábeale. Molssaeaktu sajáiduvvá loahppamátkkis ráhkameahtun geaidnoavádahkii Guovžurbuollán davábeallai. Go lea Guovžurjoga rasttildan molssaeaktu 2 joatká Guhtura gili guvlui joga davábealde. Molssaeavttu 2 ollašuhthtin gáibida ođđa šalddiid ráhkadeami Savssajoga ja Dápmojoga rastá.

Govva 3 2. Molssaeavttut, mat árvvoštallojuvvojit. Dárkkít molssaeaktogárta lea čuovusin

4 PLÁNENGUOVLLU DÁLÁ DILLI

4.1 Luonddubiras

Riebanjohka-Guhtur plánenguovlu lea Anára gieldda guovllus Bátneđuottara meahcceguovllus, Avviljoga-Suoločielggi várreguovllus.

Váldo plánenguovlu šaddá Avviljoga ja Guovžurádjaga gaskkas oarjedavvá joatkašuvvi Guovžurbuollán–Lihttomuorvári várreráidduin sihke guovllu nuortaoasis Guovžurjoga nuortadavábealde Lohkolinjáváris ja Beahceváris. Plánenguovlu ráddjašuvvá oarjin Geavvngis–Anár–eatnangeidnui sihke ollá nuortin Guhtur–Kakslauttanen geainnu guvlui sullii ovttá kilomehtera duohkai Avviljoga nuorttabeallai.

Avviljoga- Suoločielggi guovllu máttaoasi govvidit Vuovde-Lappii mihtilmas duovddaoidnosat; várit, gos šaddet guosat ja beazit ja daid gaskkas viiddis ja čáhccás jeakkit. Beahcevuddiid gokčan várreguovllu juhket čiekŋalassii gollan Avviljoga ja dan oalgejogaid leagit. Vuovdebuollimat leat ráhkadan vuovddi erenoamážit 1700-logus, mas lea čuvvon ahte sullii 250-jahkásaš dásseahkasaš vuovddit leat dábálaččat. Šattut, mat gáibidit olu šaddanbáikkisteaset čoahkkanit stuorra jogaid johkarokkiide.

4.1.1 Eana- ja báktevuođu

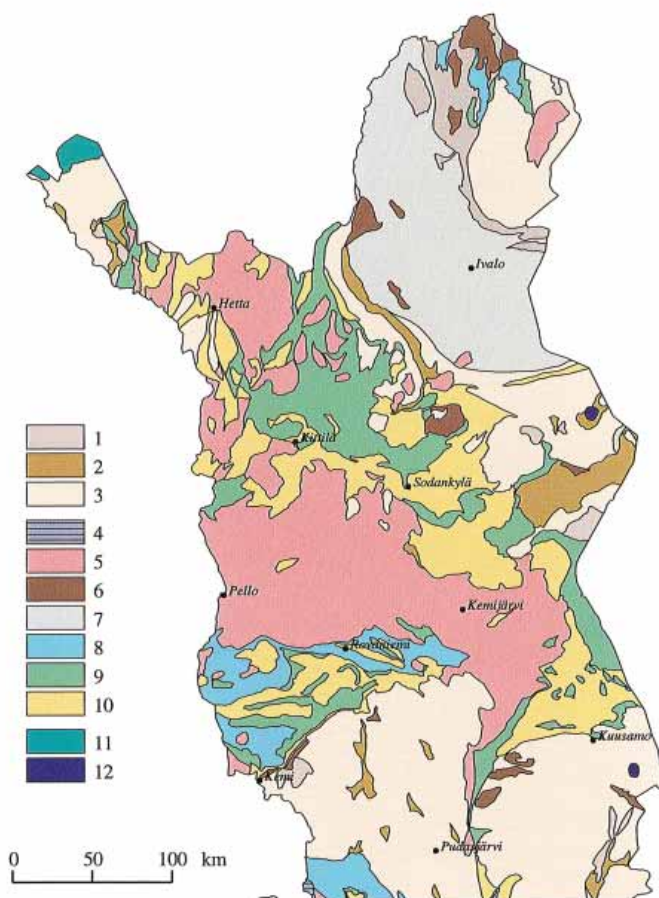
Plánenguovlu gullá Lappi granulihttaavádahkii, mii ollá Davvi-Norggas Suoma Lappi bokte Guoládatnjárgii. Gránulihttaguovllu báktevuođu čohkkiida eanáš roavačuorbmat gneissain, mat sistisdollet kvárcca ja eanalaigaga lassin valljis rukses gránihta. Gránulihttaavádaga oarjelulli ravdaguovllus lea ruovačuorbmat gneissaid lassin avádagaid mielde gneissat, main leat gnánahta- ja kvárcaeanaláigadatdoallu, kvárca - ja gránodiorihatat dološ dollavárigedggiin šaddan amfibolihta. Plánenguovllus, Guhtur- Guovžurbuollán- Lihttomuorvári guovllus gávdno smávva- ja ruovačuorbmat gránahta- kvárcaeanalaiggagneissat.

Plánenguovllu dábálamos eanašládja lea morena. Morenagokčasa assodat molsašuddá ollu, nu ahte dat lea váriid vuolleliltiin ja jalges guovlluin muhtun mehtera asu. Moreniágovččas asehuvvá go mánná várrealášiid guvlui. Báikkuid morenagovččas ráhkada čomaid ja marastagaid. Čielgasamosit čopma-rogge eana lea áicamis Storra Jeagilvári ja Guovžurjoga gaskasaš guovllus.

Váldo plánenguovllus báljesbákti lea vehá oidnosis. Bákti lea báikkohagaid lahka eana gierraga.

Váldo plánenguovllus eai gávdno jiehkki suddančáziid bordán buolžžat, muhto smávva buolžaráiddu oasit gávdnojit plánenguovllu oarjeoasis Heargevári oarjjabealde Jeargnejoga gáttis.

Jiehkki suddančáhcedoaimmain leat mearkan báljisin doidašuvvan báljesbávttiit. Plánenguovllus ja dan lahkosis viidasut bákteguovllut gávdnojit Guossavuovdi(Kuusikko) -Lihttomuorvári, Puvko-Lihttomuorvári, Lihttomuorvári sihke Girdingieddevári guovlluin. Bákteguovllut gávdnojit maid Guovžurjoga gáttis. Guovžurjohka golgá baktás rožis plánenguovllu davvirávdas.

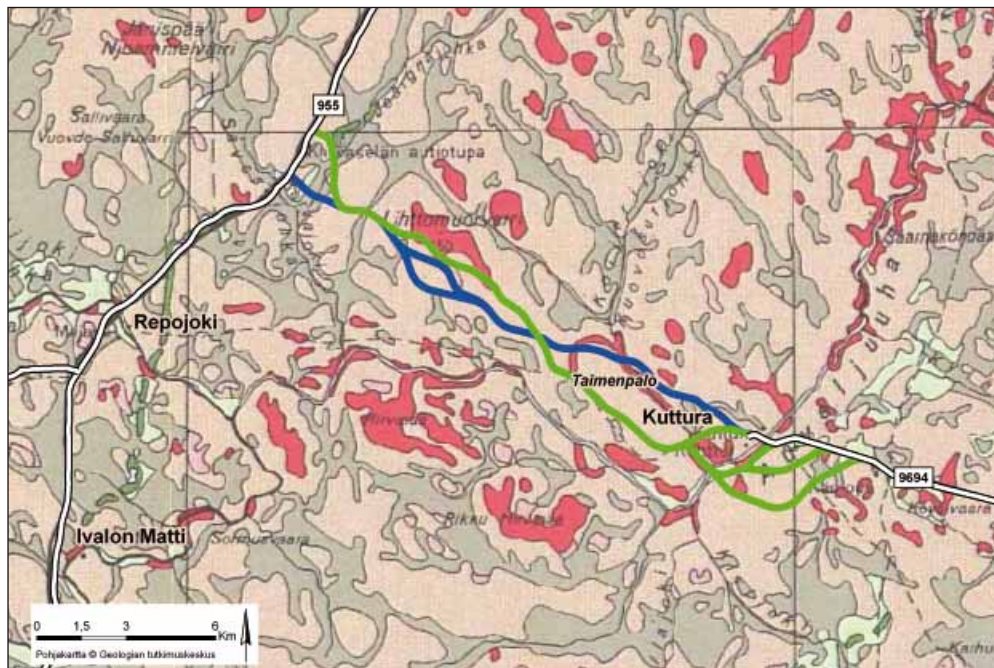
Govva 4-1 Yleistetty Pohjois-Suomen kallioperä (Johansson & Kujansuu 2005). Gártačilgehus: 1=gránihtalaš geađggit, 2=vulkanihtat ja daidda laktáseaddji sedimentageađggit, 3=gneissat, 4=sátto- ja ráktogeađgegeardi, 5=gránihtta, gránodiorihtat, tonalihtat, kvarcadiorihtat ja montsonihtat, 6=diorihtat, anortosihtat, gabroa ja peridotihtat, 7=Lappi gránulihttaavádaga gránáhtaigneissat ja diorihhtat, 8=kiilleráktu, gneissat ja migmatihtat, 9=vulkanhtat ja daidda laktáseaddji sedimentageađggit, 10=kvacihtta ja konglomeráhtat, 11=kaledonisialaš rávttut, gneissat ja intrusiivágeađggit, 12=álkálágeađggit ja kárbonáhta.

Suddančážiid boadusin šaddan rokkit gávdnojit Avviljoga lahkosis Guhtura gili nuortadavá bealde Korsuvári nuortavilttiin, Lohkolinjávári oarjevilttiin sihke Girdingieddevári máttavilttiin.

Jiekraáiggi manjá šaddan buolašmollaneami dagahan juovat ja báktelaiggahagat gávdnojit Lihttomuorvárrealáša alde ja vilttiin, Lihttomuorvárrečielggi vilttiin, Jeargnevári (Järnavaara) ja Huuhtalutsvári vilttiin Lihttomuorvári máttabealde.

Bátneduottara meahcceguovllu jeakkit leat guorba áhpejeakkit ja guovlu gullá Vuovde-Lappi áhpejekkiid jeaggeovttastuvvanavádahkii. Meahcceguovllu jeakkit Avviljoga davábealde leat lagamustá seakkes jeakkit ádjagiid ja jogaid gáttiin.

Plánenguovllus eai leat luonddu- ja duovdagiidsuodjaleami dáfus divrras geologalaš čohkiideamit.

Govva 4.2. Plánenguovllu eanavuodđu. gártačilgehus: čuvgesruškes =morena, rukses=bákteeana, čuvgesrukses =juovva, juovva ja rášša, čuvgesruoná =čievra ja sáttu, čohkkesruoná =čorut, ránis=lavdnji. Gáldu Anára eanavuodđogárta 1:400 000, Geologian tutkimuskeskus, Espoo.

4.1.2 Bajildus- ja bodnečázit

Bajildusčázit

Plánenguovllu čázádagat gullet Báhcaveaijoga čázádagaid guvlui (nr 71) smávit čázádagaid guvlui, Savssajoga golganguvlui (Lihttomuorvári orjjabeale guovlu), Guovžurjoga golganguvlui (Guovžurbuollán- Lihttomuorvári davábeale guovlu) ja Avviljoga gaskaoasi guvlui (Guovžurbuollán- Lihttomuorvári čielgeeatnama máttabealle).

Plánenguovllu máttáaoasis golgá guovlluguovdásaččat mearkkašahti Avviljohka oalgejogaiguin. Guovllu oarjeoasis Avviljohkii luitet Riebanjohka ja Savssajohka sihke nuortaoasis Guovžurjohka. Avviljohkii luitetplánenguovllus maid mánggat smávva jogat. Eanáš oassi jogain dahje jogažiin lea guovllu oarjjageažis ja Mánggat dain smávva jogažiin golggiidit Lihttomuorvári vilttiin ja dat luitet lulásguvlui. Guhtura gili lahka jogat váilot measta juo oalát.

Váldo plánenguovllus leat unnán jávrrit. Plánenguovllu bajildusčázit gullet mihtilmas davvi johkačázádagaid, maidda lea mihtilmasat stuorra jagiáiggiid mielde ja jahkásaš golganvuoibmemolsašuddamat. Golganvuoimmi molsašuvvamii váikkuhit čázi golgama dássejeaddji jávreáldáid vátnivuoda lassin maid guhkes dálvi ja duollueana muohttaga suddama áigge.

Plánenguovllus leat muhtun smávvalágan jeaggeláddot váriid jeaggiluvvan gobiin Guovžurjoga gáttis.

Bátneđuottara meahcceguovllu čázádagat gullet Deanu–Njávdanjoga–Báhčaveaijoga čáziiddikšunguvlui. Plánenguovllu rávdnječáziin Avviljohka lea čáziid ekologalaš luohkkájuogu mielde erenoamáš dilis. Dolgevári oarjjabealde Avviljohkii luoiti Riebanjohka lea maid erenoamáš dilis.

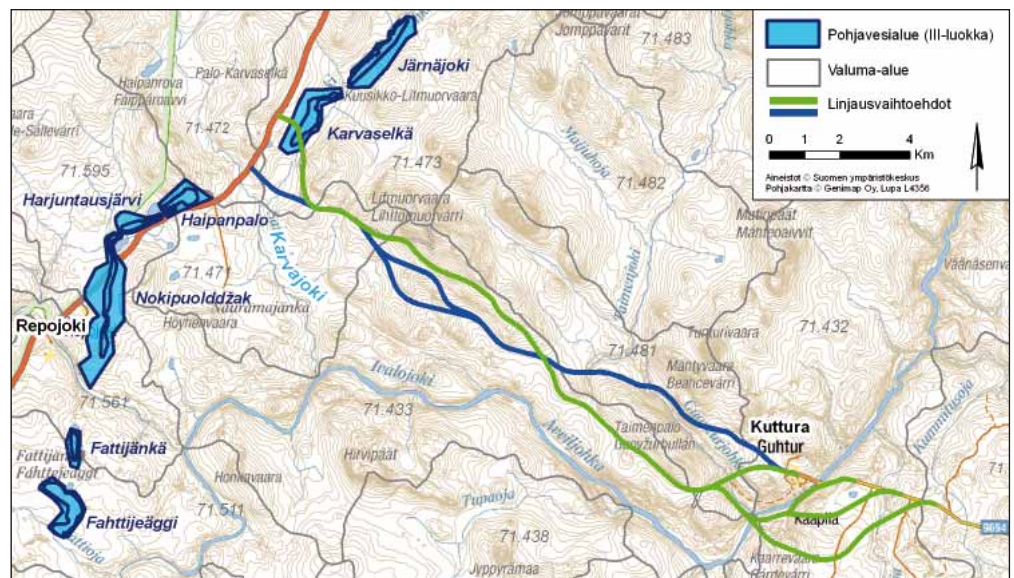
Plánenguovllu bajildusčázit leat sihke rávdnječáziid ja ládduid dáfus erenoamáš dahje buorre dilis, nu ahte bajildučázit heivejit bures čázihánkkemii, guollebivdui ja lustageavahussii. Olbmo doaimmaid dagahan vejolaš báikkálaš nuoduheapmi plánenguovllus čoahkkana lagamustá Guhtura gili lahkossii. Plánenguovllus eai leat eará ássančoahkkaneamit.

Bodnečázit

Geaidnooktavuođa válđo plánenguovllus lea Savssačielggi (luohkká III, eará bodnečáhceguovlu) sihke dan dávábealde Jeargnejoga bodnečáhceguovlu (III -luohkká).

Savssasčielggi bodnečáhceguovlu lea plánenguovllu oarjjabeale oasisnu, ahte dat manná Lihttomuorvári meattá rádárstašuvdnii manni geaidnoráigge. Bodnečáhceguovlluin olles viidodat 0,44 km² gaskkas ja šaddanguovllu viidodat 1, 44 km² gaskkas.

Bodnečáhceguovlluin eai leat geainnut, main lea ealás johtalus iige leat eatnangeainnuid sálten. Bodnečáhceguovllut leat maid áššan- ja industriijaguovlluid olggobealde, nu ahte dáid sivaid geažil šaddi riskadahkkit, leat unni

Govva 4.3. Bodnečázit ja golangguovllut.

4.1.3 Šaddogardi ja eallit

Suoma Luontotieto Oy čielggadii geassit 2008 Riebanjoga ja Guhtura gaskii plánejuvvon geaidnolinjjá luondduárvvuid. Guovllus čielggadedje Luonddusuodjalanlága dárkkuhan luonddutiippaid, mat galget suodjaluvvot (Luonddusuodjalanláha 1996/1096, 29§) ja čuoahagat, maid Čáhceláhka suodjala (Čáhceláhka 1961/264, 15a § ja 17a §). Čáliheapmi ollašuhui Luonddusuodjalanlága luonddutiippaid čálihanrávvaga mielde. Álgogaidnolinjjáid

guovllus dahkkui šaddogeardečielggadus, man oktavuođas ohccui áitatvuloš dahje ollu gáibijeaddji bohcešattuid lassin áitatvuloššlájat maid eará ealánjoavkkuin (ee. čátnaguobbarat, muoraid rungguid ja bávtiid epifyyhtašlájat). Luondutiippačielggadusa lassin guovllu bessejeaddjilottit gártejuvvojedje EO loddedirektiivva čuvvosa l mielde šlájat sihke nátionála áitatvuloš luohkkájuogus máinnašuvvon loddešlájat. Bessejeaddjilottiid čáliheapmai heivehuvvui dađe várás vuodđuduvvon gártenrehkenastinvuohki. Guovllus dahke lassin sierračielggadusaid rohtocubbos, davveránesidjalottis (pohjanharmoyökkönen) ja johkaskálžus. Lassin guovllu boarrasamos vuvddiin dahkkui čátnačielggadus, mii vuodđuduvai váldon čoggosii. Báikkálaš áššedovdi čilgii goaskima bessensajiid ja vuovdevuoncceslottiide dehalaš guovlluid.

Vuovddit

Riebanjohka–Guhtur plánenguovlu gullá vuovdešaddogearde avádatjuogus Vuovde-Lappii, mii gullá davviboreálalaš goahccevuođeavádahkii. Vuovdešattuide lea mihtilmas guosa vátnivuolta, beahci lea ráđđedeaddji muorrašládja. Goike ja ođđa guolbaniin seahkalas muorran gávdno mearkkašahtti ollu soahki. Bodnešattuide lea mihtilmas jeaggedakŋasiid, dego ehtemasa ja guohcarási šaddan maid luondutiippaid. Jeahkálát leat dábálaččat ja levvet juoba morenaeatnamiidda.

Plánenguovllu beahcevuoovddit leat hui viidá bodnemuorat ja miesttageardi váilot dábálaččat oppalohkai. Eanáš oassi plánenguovllus lea meahcceguovlu eaige guovllus leat dahkkon vuovdečuohppamat logiidjagiid áigái. Guovllus oidnojit goit mearkkat boares čoakkáldatčuohppamiin ja ruovttudárbováldimis.

Plánenguovllu boarraseamos vuovddit gávdnojit Guovžurjoga davábealde Beahcevári viiltiin, Guossavuovdeeatnama sihke Heargevári guovllus. Guovllu gaskaosiin lea báikkuid lunddolaččat šaddan nuorra beahcevuoovddit, mat jahkkimis leat šaddan smávva meahccebuollinguovlluide. Hui boares beahcevuoovddit, main buot muorat livčče boarrásat, ja mieskamuorra ja soarvemuorat livčče gaskamearálaš mearkkašahtti eambbo, eai olus plánenguovllus gávdno. Váikko guovllus leat báikkohagaid valjis soarvvit, sakka mieskan muorraávdnasa ja eanasorvviid mearri lea goit guovllus gorálaččat unni.

Beahcevuvddiid vuovdetiippa lea eanáš jokŋatiippa lágan guolbaniid guorbasut jeagiltiippa guolbba, gos bohcojeahkálát leat ráđđedeaddji šládjan gieddegearddis. Bodnešattut leat boares beahcevuvddiin báikkuid hui vánis ja šlájat čohkiidit jonas, čáhppesmuorjijis, sarriđis ja eará dakŋasiin. Bohcešattut, mat gáibidit eambbo šaddanbáikkis váilot oalát boares beahcevuvddiin.

Oppa plánenguovlu lea guossaráji davverájis ja vuovddit gos leat eanáš guosat gávdnojit plánenguovllus muhtun sajiid. Guossavuovdeeatnama ja Heargevári lassin guossa gávdno dušše lagamustá johkarokkiin. Dáid čuozaahagaid olggobealde deaivá dušše oktonas dahje smávva joavkkuin šaddi guosaid. Lastamuorraguovllut, gos lea váldomuorran lastamuorat, leat erenoamážit jeagge ja johka rávddain.

Jeakkit

Plánenguovllus jeakkástagat birastahttet várrečielggi, mii johtá čađa prošeaktaguovllu. Jeakkit gávdnojit rokkiid vuoduide čoahkkanan seakka

jeaggesneaidan ja váriid vuolleiltiid asehislavnjat vieltejekkiin, mat ožžot láktasa ja biepmu viltiin golgi čáziin ja gálduin.

Plánenguovllu jeakkit leat earret muhtun spiehkastaga viehka smávva ja oassi dain leat johka guoraid gáddejeakkástagat. Molssaektolinjádemiin leat muhtun muorahis viiddes, muorahis jeakkit ja omd. Savssajoga gáttis lea viiddislágan, muhto jalges jeaggi, mas leat eahpečielga rájât. Guovžurjoga davábealde Hánno Ándde šaddá mánggain smávva viidosaš jalges jekkiin ja muorrajeaggi seahkalastiippain ja guovllus leat jalges jeakkit hui unnán. Plánenguovllu jeakkit leat luondduvidá jeakkit.

Juovat

Bátneduottara meahcceguovllu orjjaosiid bálljehažžaid luonddu ja erenoamážit duovdaga erenoamášsárgosiidda gulli viiddis ja dávjá hui rámšo juovat. Šaddogearddiset beales mánggat juovat leat hui guorbasat ja omd. bohcešattuide dat eai aivve eallinvejolašvuođaid atte. Geaidnolinjá guovllus eai juovat gávdno ja áidna juvves guovlu gávdno plánejuvvon Guovžurjoga rasttildanbáikki ja Guossavuovdeeatnama gaskkas, gos viiddes rokki vuodus lea rámšo, muhto váikkuheaddji juovva oaidnit, man čađa golgá smávva johka (Suomen Luontotieto Oy 2008).

Šaddogearddi ja eará luondduárvvuid oppalašgovvadás

Oppa plánejuvvon geaidnolinjá sierra molssaeavtuiguin juhkkjuvvui 47 sierra láigosii, main iešguđet láigosis dahkkui šaddogearddi oppalašgovvadás, gártejuvvui lottit, mat bessejit sihke čielggaduvvojedje eará dehalaš ealánšlájat. Gártta ala ráddjejuvvojedje čuozaheagat ja dain ráhkahevvui oanehis govvadás. Govvadásas čielggaduvvojedje guovllu bohcešattuid váldošlájat, vejolaš eambbogáibijeaddji šlájat sihke eará čuozaheaga luondduárvvut.

Šaddogeardeardečáliheami mielde plánenguovllus eai gávdno áitatvuloš šlájat. Eará dehalaš šlájain sáhtá máinnašit maariageapmana, maid deaivá viiddes gávnusin muhtun láigosiin. Eambo gaibideaddji šlájaid guovllus ovddastit šlájat dego ruonáváksi ja nástedávvut.

Luonddutiippačielggadásas guovllus ohccojuvvojedje luondoárvvuset dáfus dehalaš čuozaheagat, mat ledje luondoárvvuset beales eambo mearkašahhti go birrasa eará eana. Čálihanguovllu mearkašahhti luondočuozaheagat ledje geapmanšaddogávdnosat, jeaggeguovllut, smávviidosaš boares meahci čuozaheagat, jogat ja ájagorat. Erenoamáš fuopmášupmi giddejuvvui smávvačáhceguovlluide, mat ledje molssaeavttuid lahka sihke luondduárvvuideaset beales muđuid árvvolaš čuozaheagaide.

Eallit

Bátneduottara meahcceguovllu eallit ovddastit mihtilmas boreálalaš beahcevuovddi šlájaid. Guossavuvddiin sáhtá oaidnit beahcegáski, čáihni ja bigána. Rievssat, gaccepáš ja guovssat leat maid dábálaččat. Jekkiin ja duottariin fuopmášumi giddejedje jtnes uhčaguškkástat ja bižus. Buoimmáš gullá maid duottaršlájaid. Maid goaskinis lea meahcceguovlluin bessensajit.

Plánenguovllu áitatvuloš njiččehaššlájat eai čálihuvvon systemahtalaččat, muhto borranbázahusaid ja borranluottaid ja báikkaid áiccuid vuodul guovžanáli guovllus lea govttolaš. Guovžžaid lassin čevrátt lihkadiit duollet dálle viiddes guovllus. Eará njiččehas áiccuin guovllus máinnašehkos buoida ja neahti.

Plánenguovllu luondduárvvuin lea čállon sierra raporta.

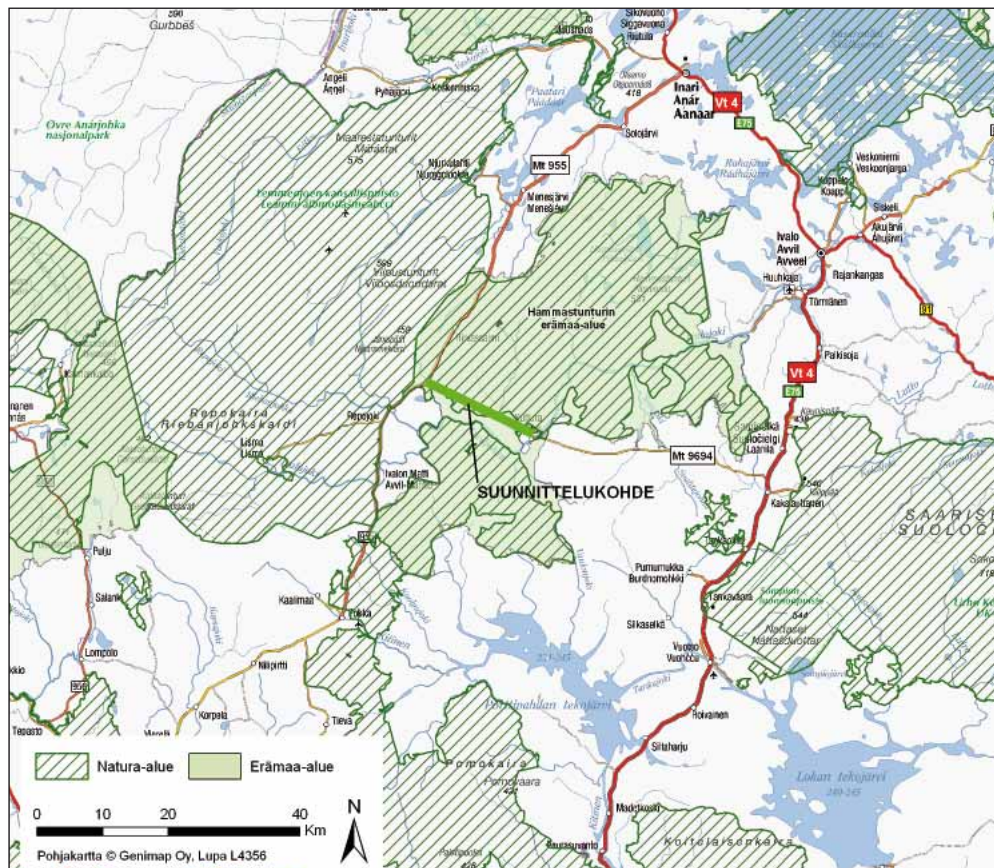
4.1.4 Luonddusuodjaleapmi ja divrras luondočuozahagat

Bátneduottara meahcceguovllu Natura-2000 guovlu

Plánenguovlu linjenmolssaeavttuiguin gullá stuorámus oassái Bátneduottara meahcceguovllu Natura-2000 guvlui (FI130 0203, 154 903 ha). Natura-guovlu sisttisdoallá meahcceguovllolága vuodul vuodđuduvvon Bátneduottara meahcceguovllu, man olggobeallai lea ráddjeuvvon guovllut, maid galgá giedahallat luonddulági mielde sihke Guhtura gilli ja soames golledoidinguovllut.

Bátneduottara meahcceguovlu lea mángga earalágan oasi hábmen árvvolaš ja luonddutiippaid dáfus mánggabealat ja molsašuddi ollisvuohta. Luonddutiippain eanemusat mearkkašahhtit leat boreálalaš vuovddit, áhpejeakkit, lagešvuovddit sihke alpinalaš ja boreálalaš duottarjalggážat.

Bátneduottara meahcceguovllu Naturaguovlu geavahuvvo bealuštanfámuid hárbhusdoibmii, muhto guovllus ii báhččojuvvo. Guovllus lea bealuštanfámuid doaimmaide laktáseaddji ráhkadusat ja rusttegat.

Govva 4.4. Prošeavtta sajádat meahcce- ja Natura-guovlluid ektui.

Meahcceguovlu

Meahcceguovllut eai leat guovddáš luoddusuodjalanguovllut. Bátneduottara meahcceguovlu lea gieđahallon viidasabbot čuoggás 4.2.3.

Luoddusuodjalanguovllut

Plánenguovllus dahje dan lagasbirrasis eai leat luoddusuodjalanguovllut.

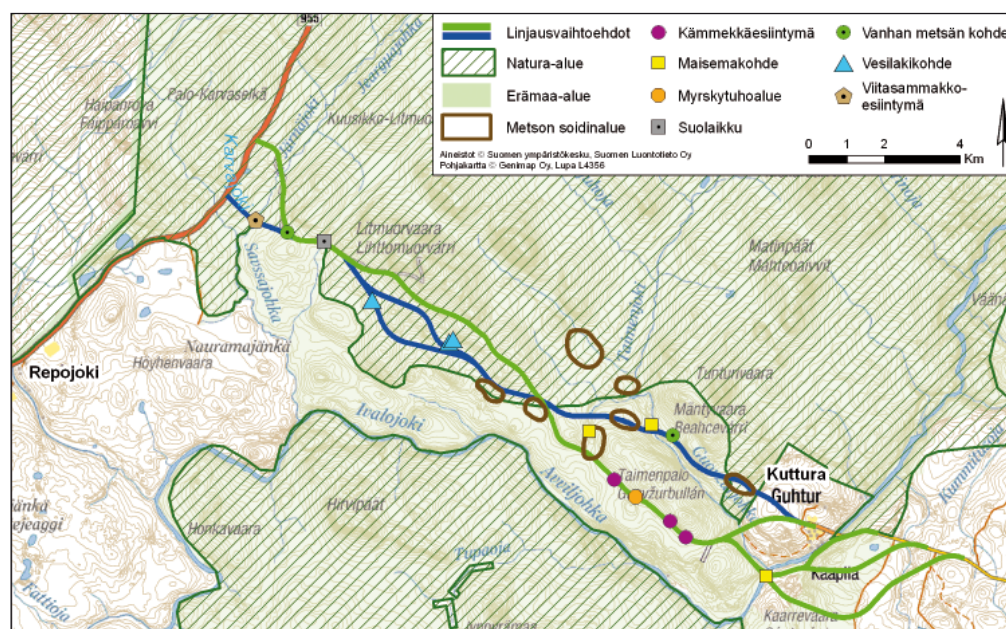
Suodjalanprográmmaid čuozahagat

Plánenguovllus dahje dan lagasbirrasis eai leat suodjalanprográmmaid čuozahagat

Eará árvvolaš luondočuozahagat

Plánenguovllus ollašutton luondo- ja birasčielggadusas gávdnojedje mánggat dakkáraš čuozahagat, gos luondduárvvut leat mearkkašahtiláhkai biras eatnama eambbo mearkkašahti. Čuozahagat leat báikkálaččat árvvolaččat.

Plánenguovllu dehalamos luonddučuozahagat leat geapmanšaddogávdnosat, jeaggeguovllut, smávviidosaš boares vuovddi čuozahagat, jogat ja ájaguorat. Linjenmolssaeavttuin lea maid muhtun duovdaga dáfus árvvolaš čuozahat. Čuozahagaid dárkilut govvádusat oidnojit luondo- ja birasčielggadusas, mii lea čuovusin.

Govva 4.5. Árvvolaš luondočuozahagat, mat leat suodjalaguovlluid ja molssaeaktolinjemiid lahkosis.

Suodajalanvuloš šlájat

Luondodirektiiva čuvvosa II ja IV šlájat

Luondodirektiiva čuvvosiid II ja IV eallišlájain guovža, čavrris ja rohtočuoppu gullet plánenguovllu ealliide. Rohtočubbo áicu lea navdimis Suoma davimus áicu. Luondodirektiivva čuvvosa II ja IV šattuain eai dahkkon fuomášumit plánenguovllus luondo- ja birasčáliheami oktavuodas.

Loddedirektiivašlájat

Linjenmolssaeavttuid dahje daid lahkosis ellet dahje bessejit čáliheami vuodul čuovvovaš loddedirektiivva šlájat: cižásfállis, guorga, čukčá, hurri, čearret, ruonájuolčoazžu, bižus, čáihni, ruovddagas, guovssat, giellavealgu ja stálobeibboš.

Áitatvuloš šlájat

Plánenguovllus lea dahkkon áiccut cižásfállis ja goaskimis, mat gullet áitatvulošluohkáijuogu várá vuollai šaddan šlájaide. Ráves goaskimis, mii leai bivdoreaissus, dahkkui okta áicu, muhto čálihanguovllus dahje dan lagasbirrasis eai gávdnon ođđa dahje boares beasit. Guovllus lea dahkkon sierračielggadus, mii guoská goaskiniid bessensajiid. Lea dieđus, ahte guovllus lea guokte boares goaskina reviidra.

Áitatvuloš rievssatčátna gávdno plánenguovllus Beahcevári guovllus maggna sajis, muhto plánejuvvon geaidnolinjja váikkuhanguovllu olggobealde.

Bearráigeahču vuloš šlájat

Plánenguovllus šlájat, maid galgá bearráigeahččat leat hurri ja čuvččá lassin giehkka, mii gullá guovllu vuodđošlájaide. Dan sadjái bearráigeahču vuloš šlájaide gullevaš gaccepas besse hui unna lohku Guhtura guovllu beahcevuvddiin

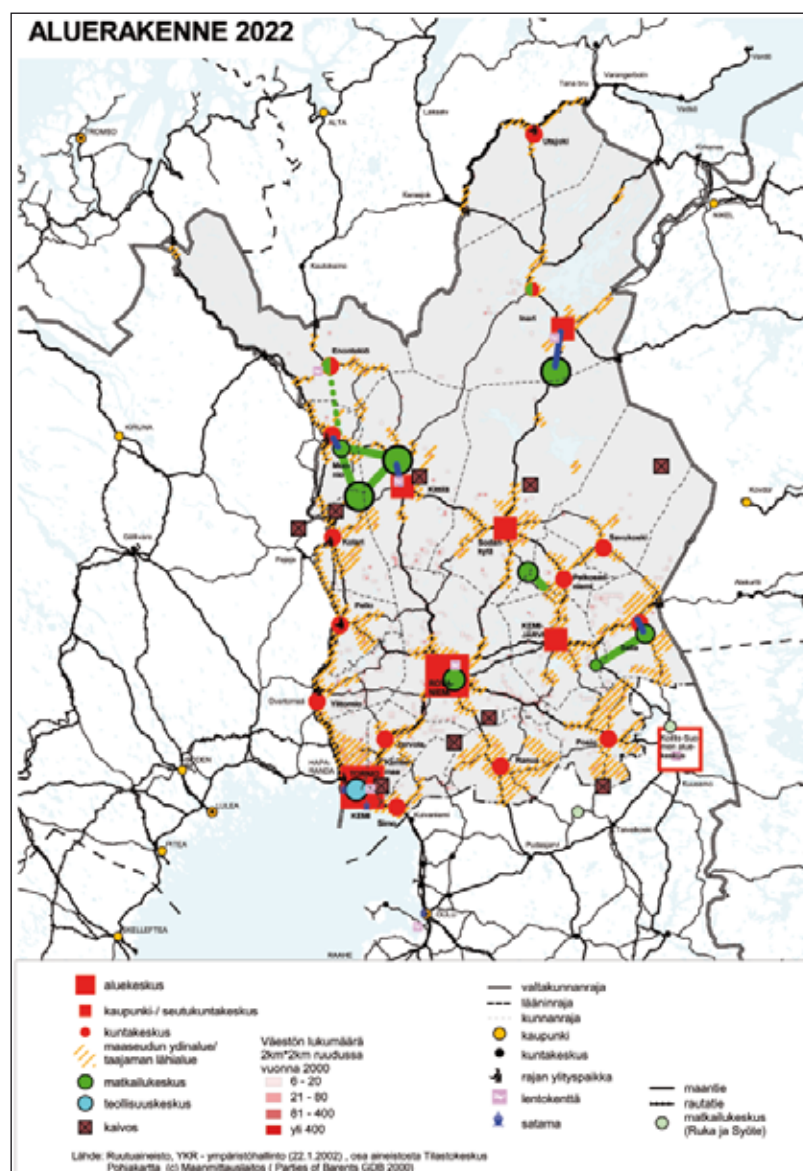
Eará fupmášánarvosaš lottit

Guovllu eará fuopmášánarvosaš šlájat leat: viehka valljis gávdno rievssat, boares, rabas beahcevuvddiin bessejeaddji leaibeloddi, stuorračoavžžu ja bealljerásttis. Guovllus lea oalle dávjjes bealljerásttis nálli ja bealljerásttis lea guovllus báikkuid dat loddi, mii gullo ja oidno eanemusat.

4.2 Servodatráhkadus ja eanageavahus

4.2.1 Guovloráhkadus, ássan ja eanageavahus

Plánenguovlu lea Anára gielddas, mii gullá Lappi leana ja Lappi eatnangoddái. Anára ránjágielddat leat davvin Ohcejohka sihke oarjjalullis ja máddin Eanodat, Gihttel ja Soađegilli. Gielda rájáiduvvá oarjin Ruota ja nuortin Ruošša riikkarádjái. Anára gielda ovtas Soađegiliin ja Ohcejogain ráhkada Davvi-Lappi guovlogotti.

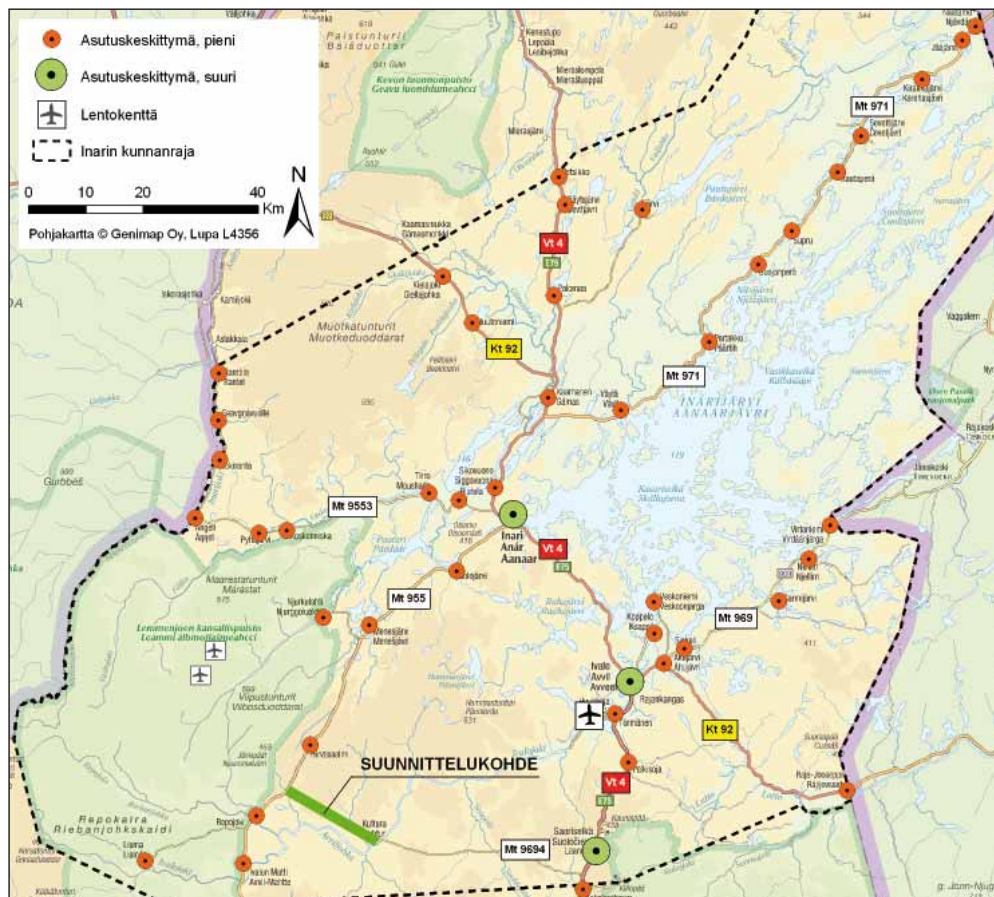

Govva 4.6. Lappi eatnagottiplána 2022 mielda guovloráhkadus. Avvil lea merkejuvvon guovloguovddášin ja Anár gielddaguovddášin. Ruoná rieggát leat turismaguovddášat.

Avvil lea Anára gieldda stuorámus čoačkkebáiki (sullii 4 000 ássi) sihke hálldahuslaš ja gávppálaš guovddáš. Eará čoačkkebáikkít leat Anár (sullii 1 100 ássi) ja Suoločielgi. Anár lea sáme kultuvrra ja hálldahusa guovddášgilli sihke bálvalanguovddáš. Suoločielgi lea turismabálvalanguovlu.

Ássan Anáris lea čoaŋkkanan golmma váldočoaŋkkebáikái sihke eatnangeainnuid ja čázadagaid guoras smávít ássančoaŋkkebáikkiide. Giliin, mat čuvvot Anára gieldda gilijuogu ja gilit, maid bálvalusat vuodđuduvvet ovdasajis Anára čoaŋkkebáikki bálvalusaide leat Čeavetjávri-Njáv dán, Gámas, Bárttet, Rivdol, Áŋgel, Lismá. Geavvŋgis–Anára geainnu guoras leat lassin earret eará Menešjávrrí, Sarvvesčoaŋmmi ja Riebanjoga ássančoaŋkkebáikkít. Avvillii vuodđuduvvi gilit leat Nellim, Áhkojávri ja Goahppil. Guhtura gili riikkageainnu 4 guora ássan vuodđuduvvá ovdasajis Suoločielggi gávppálaš bálvalusaide.

Stuorámus oassi plánenguovllus lea ássanmeahtun meahcce- ja vuovdeguovlu. Váldo plánenguovllu ássan lea čoahkkanan Avviljoga oarjjabeale gátti Guhtura gillái. Plánenguovllu oarjjabealde Pokka–Anár–geainnu guoras lagamusas plánenguovllu leat Riebanjoga ja Avvila Máhte giliássamat, maid lahka lea maid oktonas astoáigge ássanviesut. Riikkageainnu 4 guoras leat turismma dáfus mearkkašahtti Suoločielggi ja Kiiilopää guovllut sihke daid lahkosiidda šaddan bálvalanguovddášat.

Govva 4.7. Plánenguvlui laktáseaddii geaidnofierbmi ja ássančoahkkebáikkít.

Meahcceguovlu, mii hábme plánenguovllu lea stáhta oamastusas. Guhtura–Kakslauttanen geainnu guorra lea stáhta eana, mii lea vuovdedoallegeavahas. Stáhta eatnamiid hálddaša Meahcceráđđehus. Priváhta olbmuid oamastan eana lea Guhtura gili birrašis goappatge bealde Avviljoga. Plánenguovllu oarjjaoasis Lihttomuorvári aláša alde lea Bealuštanfámuid rádárgohcinstášuvdna.

4.2.2 Johtolatfierbmi ja –oktavuođat

Riikkageaidnu 4 ráhkada Davvi-Lappi guovlogotti dehalamos geaidnooktavuođa, mii ollá eanangotti oaivegávpogis Soađegili gieldaguovddáša bokte Suoločielggi, Avvila ja Anára bokte Ohcejohkii. Guovlogeaidnu Anár–Menešjávri–Geavvngis (st 955) ráhkada oktavuođa Levi turismaguovddášii ja ain Gihttela girkosiidii. Doares eatnangeaidnooktavuođat guovtti ovddit geainnu gaskkas eai leat.

Avvilis lea Suoma davimus girdingieddi, gosa lea jeavddalaš girdinjohtolat. Girdingieddi bálvala ovdasajis turismma.

Guhtura gilli lea riikkageainnus 4 álgi eatnageainnu 9694 geažis. Geaidnu Guhturii ráhkaduvvui jagi 1959. Mátki riikkageidnui Guhtura gilis Kaksilauttasii, gos leat lagamus bálvalusat lea sullii 40 km. Anára gielda guovddáščoahkkebáiki Avvil lea Guhtura gilis eatnageaidnoráigge sullii 75 km geahčen.

Plánenguovllu oarjjabealde Riebanjogas ja Avvila-Máhtes gielda guovddáščoahkkebáiki johttojuvvo Anára girkosiidda bokte. Riebanjogas Anárii lea mátki sullii 70 kilomehtera ja das ain Avvili oktiibuot 110 kilomehtera.

Lappis lea dál hui unnán nuorta-oarje–guovlosaš linjabiilaoktavuođat. Soađegili ja Gihttel gaskkas lea okta doares linjabiilaoktavuohta.

4.2.3 Bátneduottara meahcceguovlu

Meahcceguovllu ulbmil

Meahcceguovllut leat vuodđuduvvon meahcceguovlolágain (62/1991). Meahcceguovlluin lea ulbmil seailuhit guovlluid meahcceluonddu, dorvvastit sámekultuvrra ja luondduealáhusaid sihke ovddidit luonddu mánggabealat geavaheami ja geavaheami vejolašvuodaid (Meahcceguovloláhka, 5§).

Bátneduottara meahcceguovlu (viidodat 1825 km²) lea Urho Kekkonena álbmotmeahcis ja Leammi álbmotmeahci gaskasaš duottar- ja vuovdeguovllus Anára, Soađegili ja Gihttela gieldaid guovllus. Bátneduottar lea mearkkašahti meahcceguovlu, man historjái laktásit girjás muttut manjimus guovtti jahkečuodji áigges. Ovdal Anár-Pokka-geainnu ráhkadeami Bátneduottara ja Leammi guovllut ráhkadedje ovtta Suoma stuorámus geainnohis meahcci.

Dikšun- ja geavahanplána sihke lihkadeapmi meahcceguovllus

Bátneduottara meahcceguovlui lea gárvvistuvvon jagi 1996 birasministeriija nannen dikšun- ja geavahanplána. Dikšun- ja geavahanplána dárkkálnuhtta Meahcgeuvlolágas ásahuvvon ráddjehusaid meahcceguovllu geavaheapmai, mii guoská earret eará vuvddiidgieđahallama, luonddusuodjaleami ja vánddardeami. Dikšun- ja geavahanplána sisttisdoallá maid boazodoalu, meahccebivddu, guollebivddu, čoaggima, meahccejohtolaga guoski áššiid, maid Meahccedoalloláhka ii mearrit.

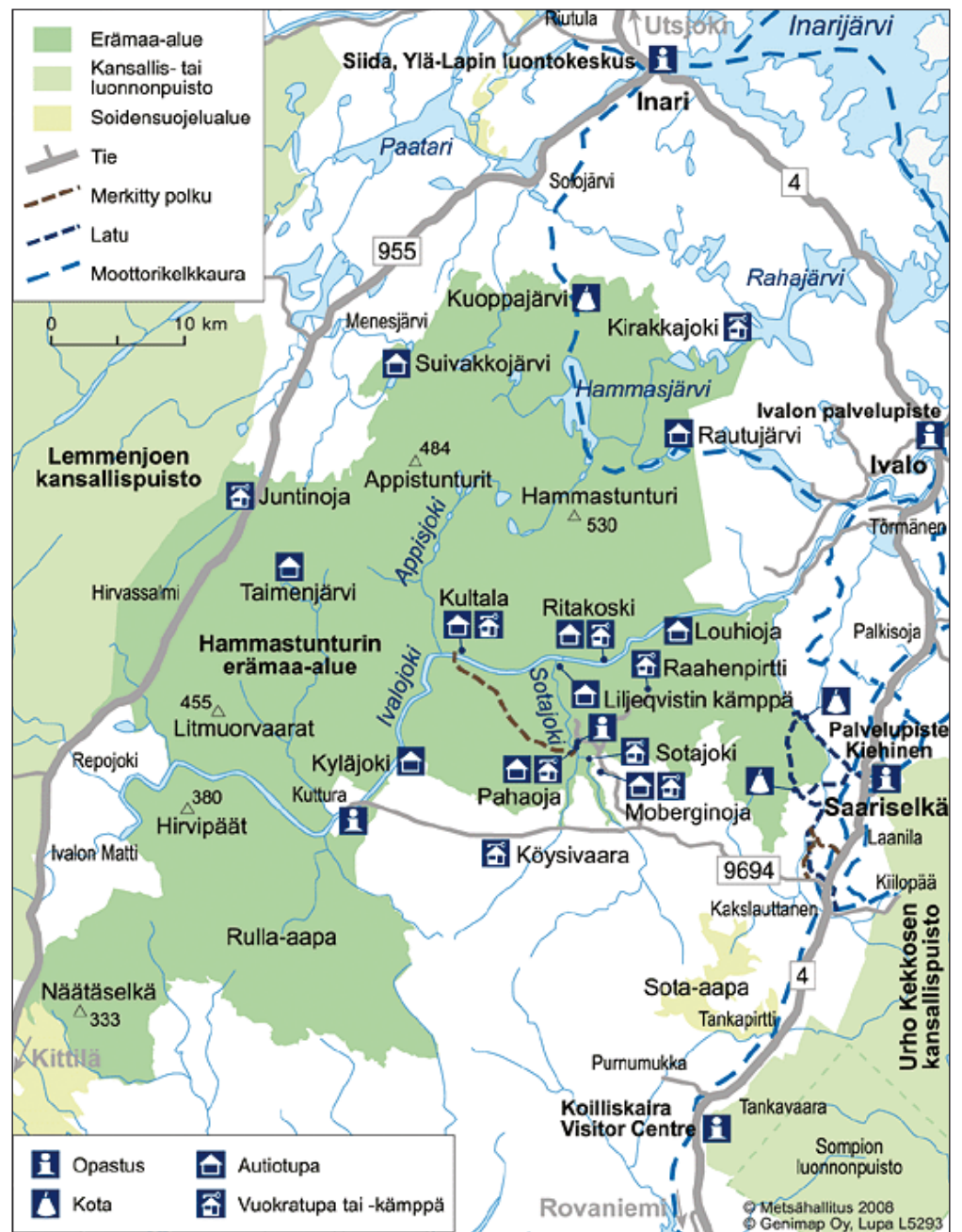
Bátneduottara meahcceguovlu lea juhkkon eanageavahusa dáfus váimmusoassái ja rávdaoassái. Riebanjohka–Guhtur–geaidnooktavuođa plánenguovlu lea meahcceguovllu rávdaoasis, gos maid meahcceluonddu bisuheapme lea guovddáš ulbmil. Dikšun- ja geavahanplánas eanáš oassi eanáš plánenguovllus lea merkejuvvon meahcceviidodahkan, maid galgá dikšut luonddulági mielde.

Eará meahcceguovlluin dat spiehkka nu, ahte Meahcceguovloláhkii gullá lohpi ráhkadit geainnu Bátneduottara meahcceguvlui Anára ja Pokka gaskka eatnangeainnus Guhtura gillái. Lága válmmaštallanmuttus geaidnooktavuođa dárbu vuodđuduvai earret eará Guhtura gili ja sámegielat Menešjávrra skuvlla mátki oatnumii. Skuvla lea dáid manjit áiggiid heitojuvvon.

Vuodjin meahcceguovllu meahccebiillageainnuid mielde lea friija dallego geainnut leat johtalus ortnegis. Spiehkastahkan lea bummein giddejuvvon Lihttomuorvári geaidnu. Plovemeahtun meahccegeainnut gehččojuvvojit meahccin.

Meahccejohtalusláhka (670/1991) gieldá mohtorfievrruiguin lihkadeami mehciin almmá meahcioamasteaddji lobi. Earret eará boazobarggut eai gáibit lobi. Meahcceráđđehus sáhtta árvvoštallama vuodul miedehit lobi ákkastallon sivas. Olgobáikegottálaččaid mohtorgielkáin vuodjin ja njealjejuvllagin vuodjin lobi haga lea Bátneduottara meahcceguovllus eanáš gildon.

Juohkeolbmovuoigatvuhtii vuodđuduvvi lihkadeapmi meahcceguovllus lea friija.

Govva 4.8. Bátneduottara meahcceguovlu. Gáldu: www.luontoon.fi

4.2.4 Lávvaráhkadeapmi

Eanagoddelávva

Plánenguovllus lea fámus lágafámolaš (28.1.2008) Davvi-Lappi eanagoddelávva.

Riebanjohka–Guhtur-geaidnu lea merkejuvvon eanadoddelávvi ođđa ovttasgeaidnun normatiiva linján. Eanagoddelávvačielggadusas lea gávnahan, ahte ođđa ovttasgeaidnu oaniđa mearkašahti láhkai Duottar–Lappi turismaguovddášiid ja Suoločielggi gaskka sihke mátkki ránjáguovlogotti girdingieddái. Molssaeaktun dán ovttasgeidnui leat johtin Anára girkosiidda

bokte dahje Boartabávtti áldá máttabeallai plánejuvvon ovttasgeainnu mielde. Stuorámus ávkástallit geaidnooktavuođas leat guovllu olbmot ja ealáhusdoaibma (boazodoallu) sihke turisma. Turisma bokte ođđa geaidnooktavuhtii boadašedje ođđa geavaheaddjit, daningo dat dahká vejolažžan ee. beaivvalaš fitnamiid Suoločielggi ja Levi ja Ylläs gaskkas ja buorida ná ovttasbarggu guovddášiid gaskkas.

Bátneduottara guovlu lea merkejuvvon meahcceguovlun, gos eanageavahus čovdojuvvo dikšun- ja geavahanplánain. Guovllut, mat leat bátneduottara birra, leat várrejuvvon meahccedoallo- ja boazodoalloguovlun.

Eanagoddelávvii lea merkejuvvon mohtorgielkámáđiija/oktavuohtadárbu Suoločielgi–Guhtur–Riebanjohka. Máđiija čuovvu Riebanjohka–Guhtur–lávttagainnu geaidnoavádaga.

Guhtura gilli lea merkejuvvon kulturbirrasa ja duovdaga gáhttema dáfus dehalaš guovlun. Guovllu plánemis galgá dorvvastit mearkkašahtti kulturhistorjjálaš ja duovdagii gulli árvvuid doalaheapmai. Buollán (Rovanen) eatnangeaidnu lea merkejuvvon eanagoddelávvii kulturhistorjjálaččat dehalaš geinnodahkan, mii lea oaivvilduvvon geavahuvvot olgolihkadangeinnodahkan.

Avviljohkii lea merkejuvvon 70 km guhkkosaš Guhtur–Avvil meallungeinnodat.

Oppa plánenguovlu gullá eanagoddelávas merkejuvvon erenoamášit boazodoalu várás dárkkuhuvvon guvlui. Guhtura gili buohta geaidnolinjá rasttilda eanagoddelávvii merkejuvvon bálgosa ráji. Eanagoddelávvii gullá mearrádus, man mielde earret eará mohtorgielkámáđiijaid ja olgojohtingeinnodagaid galgá plánat nu, ahte bohccuid johtin johtolaga buohta geahččaluvvo eastit.

Plánenguovlu ja oppa Anára gielda gullet eanagoddelávvii merkejuvvon sámiid ruovttuguvlui (Láhka sámedikkis 974/1995). Merkemii lea laktojuvvon sámiid, sápmelašvuoda ja sámiid boazodoalu guoskevaš lávvamearrádusat.

Plánenguovllu biras guovllus leat mánngat eanagoddelávvii merkejuvvon turisma geasuhusguovllut, turisma ja lustageavahusa ovddideami čuožahatguovllut. Dáidda gullet earret eará Geavṽnjis–Anár geainnu gurrii sajáiduvvi Menešjávrr̃e –Leammi guovlu sihke riikkageainnu 4 guoras Anár–Anárjávri–Nellim, Suoločielgi–Anár ja Vuotos–Tankavárri–Burdnomohki guovllut.

Govva 4.9. Davvi-Lappi eanagoddelávva. Válddus

Eará lávat

Plánenguovllus eai leat oppalaš- ja oasseopalašlávat, mat leat fámus dahje gieđahallan lea álggahuvvon.

Guovllus ii leat sajádat -, huksen – dahje gáddelávat.

Plánenguovllus lagamus lávejuvvon guovllut leat Suoločielggi oppalašlávvguovllus. Kakslauttanen–Guhtur –eatnangeainnu álgooassi lea Suoločielggi oppalašlávvguovllus.

Avvila bálgosa oppalašlávva leai oaidninláhkai 21.5.-23.6.2008 ja bohta ođđasis oaidninláhkai álgojagis 2009. Guhtura–Kakslauttanen –eatnangeaidnu 9694 manná oppalašlávvguovllu bokte. Lávvaevttohusas geainnu gurrii lea čujuhuvvon golleturismabálvalanguovlu.

4.3 Duovddaoainnus ja kulturbiras

4.3.1 Duovddaoainnus

Plánenguovllu Anára Guhtura-Riebanjoga guovlu, sajáiduvvá Davvi–Lappi duovddaeaganagoddái Vuovde-Lappi duottarguvlui. Duovddaguovlu lea namas mielde murrii ja guovllus váilot viiddes bálges duottareatnamat. Dárkkálnuhtton duovddaguovlojuogus plánenguovllu nuorttageahči, Guhtura gilli, sajáiduvvá Avviljoga leahkái ja eará oassi Oarjelulli-Anára duottarbadjeeatnamii. Badjeeatnamii lea mihtilmas stuorra eatnama allodatmolsašuddan, eatnama

gaskamearálaš allodatdásit molsašuddet 300–500 mehtera gaskkas mearadási bajábealde. Váriid gaskkas moalkardit heanggo skurččut ja seakka jekkiid birastan johkaleagit.

Plánenguovlu lea Bátneđuottara meahcceguovllus Avviljoga lahkosis joga davábealde. Avviljoga johkaleagi birastahttet váriin šaddi boares vuovddit ja leagi oainnusgovva lea oppalaš govas beales giddanan. Guhkimus oidnosat ráhpasit joga rasttildanbáikkiid ja johkaderpmiid buohta. Johkaleagi olggobealde eana lea eanáš hárvvet šaddan vuovdeeana dahje jeaggi.

Duovdagis rahpasa dušše hárvvit oidnosat rabas oainnusviidodahkii, lagamustá várrealašiin dahje jekkiid rávddain. Measta 450m allodahkii badjáneaddji Lihttomuorvári vilttiin leat smávva viidodagas marrasat ja vári aláš lea báljis. Vári davábeale vilttiin lea juvvesjuovat ja suddančáhcerokkit. Váriid gaskasaš skurččut leat báikkuid hui heanggorávddat ja rámšas. Guhkesoidnosiid váillodettiin leat viidodagaset beales smávva ja saji beales mánggalágan jeaggeeatnamat sihke skurččut ja Avviljoga nuorit oainnusgova dáfus hui deahalaččat. Johkaroggeguorain lea báikkohágaid hui šattolaš šaddogeardi.

Avviljoga leagi lassin duovdaga dáfus dehalamos ollisvuođa hábme Beahcevári ja Guovžurbuolláma gaskasaš Guovžurjohka. Báikkálaččat dehalaš lea ee. Lohkolinjávári oarjelulábealde heanggorávddat skurču.

Govva 4.10. Plánenguovllu jeakkit leat oinnusgova molsašuddama dáfus dehalaš guovllut.

4.3.2 Kulturárbi

Anárjávrri biras hábme kulturárbbis dáfus mearkkašahtti ollisvuoda, mas lea sihke dološbázahusat, váldegottálaččat árvvolaš kulturbirrasat ja sámekulturčuoahagat. Áramus mearkat ássamis jávrra birrasis ollet 9000 jagi duohkai. Dihttojuvvo, ahte Sámit leat ássan guovllus juo 4000 jagi dassái. Avviljohka leamas juo árrat meahccejohttiid ja ássiid johtingeinnodahkan Anárjávrra guovllus johkaráigge bajásguvlui.

Árbe ja dálá sámiid ássan nuorta sámeguovlluin lea čoahkkanan Deatnojoga, Ohcejoga ja Avviljoga gurii sihke Anárjávrra gáttiide. Bátneduottara meahcceguovlu atnui 1800-logus goddebivddu, meahccebivddu ja guollebivddu várás. Suoma ja Norgga gaskasaš rádjegiddan j. 1852 esttii Anára davvi- ja oarjjaosiid johtimiid geasse - ja dálveguohtumiid gaskkas, mii dagahii, ahte ođđa guohtoneatnamiid fertii skáhppot ee. Bátneduottara guovllus.

Museadaoimmahat lea fidnen gárvvisin váldegottálaš mearkkašahtti kultuárbečuoahagaid logahallama beaivádeami j. 2008. Sámediggi lea addán dán aššis čaalkámušas 1.8.2008, mas dat doallá logahallama váilevažžan. Sámekulturárbečuoahagaid bokte galgá váldit fuopmášupmai daid viidaset biraslaš váikkuhusaid, daningo albma huksenárbi lea seilon unnán. Eanáš sámekultuvrra oidnojeaddji bázahusat leat goahtesajit, lavdnjegammet, geinnodagat, sieiddit ja ealáhusaid ráhkadusat. Sámekulturčuoahagaid čáliheapmi ii leat leamaš guovlluguovdásaččat gokči.

Sámi kulturbirrasa dutkit leat buktán ovdan, ahte váikko sámit eai leat guođđán luottaid lundui eanadoalloguovlluid ássiid láhkai, ii sámiid ássan guovlu leat luondduduovdda muhto sáme kulturduovdda

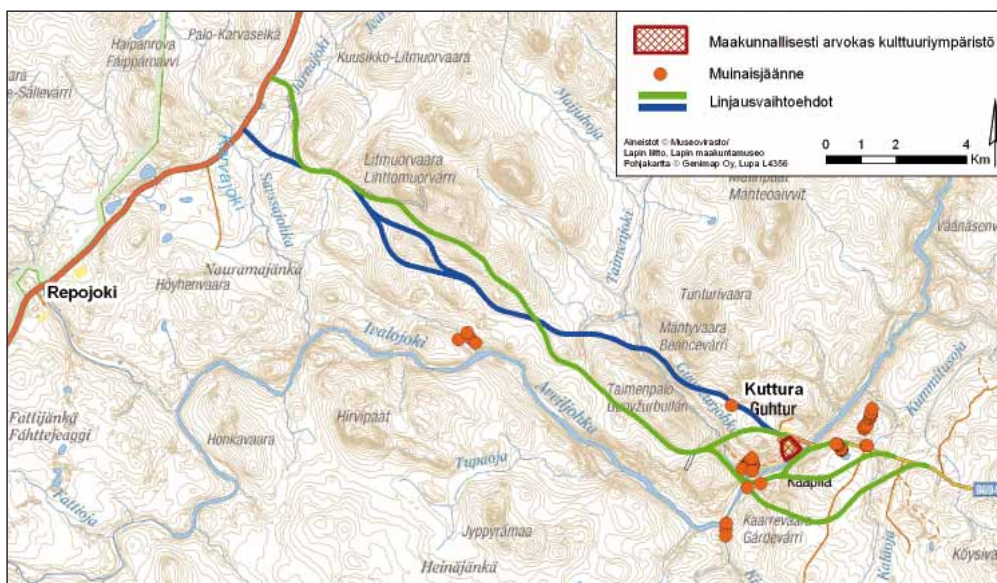
Govva 4.11. Bivdoroggi Lohkolinjávári oarjedavvebealde

Guhtura gili oarjabealde lea leamaš dieđus bivdoroggit. Lappi eanagoddemusea lea almmuhan Lappi birasguovddášii, ahte dološbázahusaid čáliheapmi dahje dárkkisteapmi lea dárbbaslaš čuozahtguovllus. Plánenguovllus dahkkui dološbázahusčuozahtgaid dárkkisteapmi čakčamánu 2008. Dárkkisteapmi sisttisdoalai Guhtura gili guovllu Avviljoga rasttildeapmai njađđaseaddji molssaeavttuid geaidnolinjemiid guovllus ja daid lahkosis. Čáliheamis šittui, ahte dat diavasmahttojuvvo plánenguovllu gaska- ja oarjjaosiid buohta geassit 2009. Dutkon guovllus gávdnojedje valjis bivdorokkit ja Guovžurjoga gáddedearbmis gávdnui maid geađgeáigásaš ássansadji.

Guhtura sámigilli lea eanagottálaččat mearkkašahtti kulturbiras Avviljoga gáttis, mii hábmášuvvá golmma ássanšilljus. Geaidnu gillái Kaksilauttases lea gárvvásmuvvan j. 1959. Guhtura gilli lea áidna meahťa jagiid ásson gilli meahcceguovllus. Gili birra boares niittut láddjejuvvojit ain.

Avviljoga gaskamuttos, Bátneđuottara meahcceguovllus lea váldegottálaččat mearkkašahtti kulturhistorjjálaš biras, AvviljogaKultal, mii lea 1800-logu gollešáviheami hálldahušlaš guovddáš. Kultalis lea seilon ain gollemovtta álgoáiggi áigásaš vistit 1860-logu loahpas. Johtolatoktavuohta Kultalii doalvu bálgá ala (12 km) lea Guhtur–Kaksilauttanen –geainnus vuolgi meahccegeainnu bokte.

Guovllu gollehistorjjái gullá maid plánenguovllu nuortarávdda meahťa manni Rovas etnangeaidnu, mii jalgejuvvui Soađegilli–Anár gaskii 1870-logus. Máđiija namahus lea bohtan bures jalgejuvvon, govda ja njuolggo linjjás, mii geavahuvvui golleroggiid johtinmáđiijan ja fuolahannmáđiijan sihke boastamáđiijan. Máđiija lea sullii 50 km guhkki ja manná váldoaoasis Bátneđuottara meahcceguovllus.

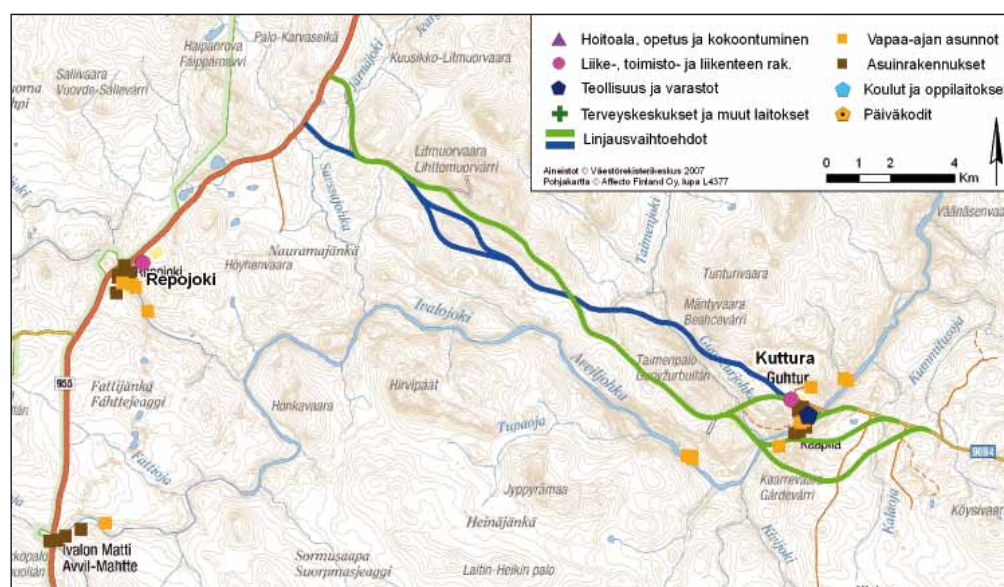
Govva 4.12. Kulturbirrasa čuozahtagat.

4.4 Álbmot ja eallindilit

4.4.1 Álmmolaš ášš

Anára gieldda olmmošlohku 31.12.2007 lei 6 954, main sápmelaččat 2 208 (geahča maid čuokkis 4.4.2).

Váldo plánenguovllu áidna ássan lea Guhtur gilis, mii lea sápmelašgilli. Guhtura gilis ássat Huksen- ja lanjadatregistara (RHR 2007) mielde 17 olbmo. Ássanvistit leat 11 stuhka. Plánenguovllu lahkosis Pokka-Anár-geainnu guoras Riebanjoga (5 ássi , 6 ássanvistti) ja Avvil-Máhte (9 ássi ja 4 ássanvistti) giliásahusat.

Govva 4.13. Plánenguovllu vistit geavahanulbmila mielde.

Gilli lea Guhtur-Kakslautanen geainnu geažis iige guovllu čađa dáhpáhuva mearkkašahti čađajohti johtalus. Meahcis lihadeapmi mohtorfievrruiguin lea lobálaš boazodollui gulli doaimmaid dihte ja golleruvkeváldin sajiide. Gili guovlu rájáiduvvá Avvil johkii sihke Bátneđuottara meahcceguvlui. Gilli lea Sállevári bálkosa guovlu. Gilis ássat sihke Sállevári ja Bátneđuottara bálgosiid osolaččat. Guhtur-Laanila –geaidnuguoras ii leat fásta ásašus. Guhtur gilis eai leat bálválasat.

Eanášoassi plánenguovllus lea Sállevári bálgosa guovllus, mii lea Pokka-Anár –geainnu guoras. Bálgosa guovllu ássit leat Anáris ja gieldda guovddáščoahkkebáikkis Avvilis. Bálgosa ássit ássat mángga gilis bálgosa guovllus. Smávva unnitlohku (sullii 10%) ássá bálgosa olggobealde Anára girjkosiiddas.

4.4.2 Sámit

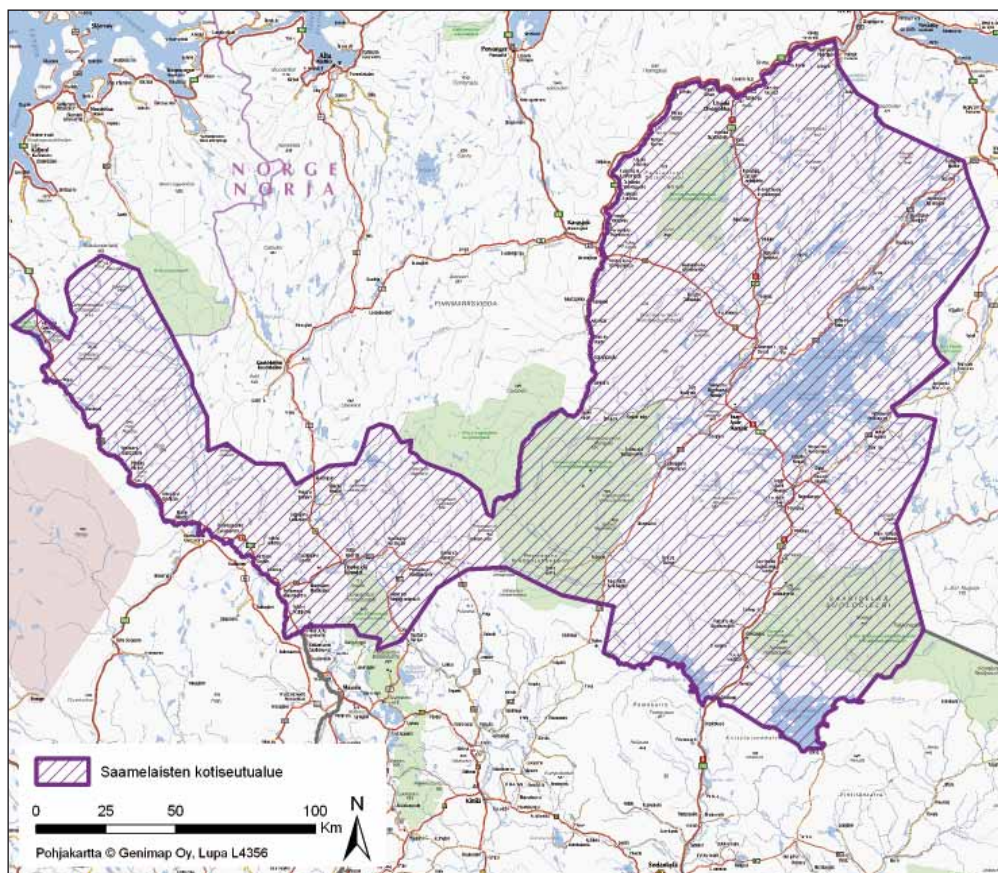
Álmmolaš áššit

Sámt ássat Davvikálohta guovllus Gaska-Norggas ja –Ruotas Suoma davvioasi badjel Guoládatnjárgii olli guovllus. Sámit olles meari guoski árvvoštallamat molsašuddet 60 000 – 100 000 olbmui. Suomas sápmelašvuohta meroštallojuvvo sámedikkis addon lága (974/1995) 3 §:s. Sámedikki jagi 2007 sámedikkiválggaid oktavuođas ráhkaduvvon státtistihka mielde sápmelaččat leat 9 350, geain Suomas ássat 8 706. Sis badjel bealli (54.9 %) ássá sámiid ruovttuguovllu olggobealde. Sámiid ruovttuguovllu gielddain sámit ássat oktiibuot 3 577, main Eanodaga gielddas ássat 390, Anára gielddas 2 208, Soađegili gieldda Lappi bálgosis 170 ja Ohcejoga gielddas 809. Sámedikkiválggaid oktavuođas čohkkejun státtistihka mielde jagi 2007 ráves olbmui Suoma sámiin (5 317 jietnavuoigadahtton) hálle eatnigiellan sámegiela 2180 olbmo.

Jagi 1992 rájes álbmotregistarii lea sáhtttán almmuhit eatnigiellan sámegiela ja dán láhkai ovdal jagi 1992 riegádan sámegiela eatnigiellan hálliin lea eatnigiela buohta suomagiella. Álbmotregisttar giellastáttistihka mielde Suomas ásse jagi 2007 loahpas 1 777 olbmo, geaid eatnigiella leai sámegiella. Álbmotregisttarguovddáša dieđut vuodđuduvvet olbmo iežas almmuhussii eatnigielastis. Álbmotdieđuin olbmo eatnigiela návddusin lea suomagiella, juos eará ii leat almmuhuvvon. Álbmotregisttarguovddáša státtistihkadieđut leat dan mielas virggálaš státtistihkat, ahte daid ráhkadeaddjin ja bájásdoallin lea eiseváldi, mii váldegottálaččat buvttada persovdnadiehtobálvalusaid.

Sámedikkis addon lága 4 §:s lea meroštallojuvvon sámiid ruovttuguovlu. Sámiid ruovttuguovlluin oaivvilduvvo Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid guovllu sihke Soađegili gielddas Lappi bálgosa guovlu.

Sámiid kulturiešstivrejupmi lea jagi 1996 rájes ollásuhtttán Sámediggi. Sámedikki doaibman lea dikšut sámiid iežaset giela ja kultuvrra sihke sin saji eamiálbmogin guoski áššiin ja ovddastit sámiid álbmotlaš ja riikkaidgaskasaš oktavuođain. Sámediggái gullet 21 lahtu ja njeallje várrelahtu, geat válljejuvvojit sámedikki válggain njealji kaleandarjahkái hávil.

Govva 4.14. Sámiid ruovttuguovlu.

Sámiid eallindiliid ja vuoigatvuođaid guoski vuolggasajit

Suoma vuodđolága (731/1999) 17.3§ mielde sámiin eamiálbmogin lea vuoigatvuohta doalahit ja ovdđidit iežas giela ja kultuvrra. Sámi giellalágain lea dorvvastuvvon sámiid vuoigatvuohta iežas áššiin geavahit sámegiela. Sápmelaččas lea maid vuoigatvuohta almmuhit álbmotdiehtovuogádahkii vurkema várás iežas eatnigiellan sámegiela.

Sámiide lea mieđihuvvon eamiálbmoga stáhtus buot Davviriikkain. Eamiálbmogin lea meroštallojuvvon riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvnna ILO eamiálbmogiid guoski oktasašsoahpamušaš nummir 169. Suoma stáhta ii leat soahpamuša dohkkehan sámeguovllu guoski eanariiddu dihte.

ON riikkavulošvuoigatvuođaid ja politihkalaš vuoigatvuođaid lágadássásaš heivehuvvonoktasašsoahpamuša 27 artihkal doarvasta álbmotlaš ja gielalaš unnitloguide gulli olbmuid vuoigatvuođa návddašit iežas kultuvrras ja geavahit iežas giela. Sámiid kultuvrra juohkása materiálalaš ja silolaš kultuvrrii, maid iešguđetlágan osiid ovtta sámegiella ja main šaddá sápmelaš eallinvuohki.

Sámiid eallindiliid ja birrasa guoski mearrádusat gullet lassin ovdamearkan Ovttaveardásašvuodáláhkii ja ásašussii biologalaš mángggabealatvuođa guoski oktasašsoahpamuša fápmui oažžumis.

Sámekultuvra

Sámiid kultuvra juohkása materiálalaš ja silolaš kultuvrrii. Materiálalaš kultuvrrii gullet eará lassin boazodoallu, guollebivdu ja meahccebivdu. Silolaš kultuvra lea earret eará girjjálašvuohta, juoiganmusihka sihke giehtaduojit ja giehtaduodjedáidda. Kultuvrra eará osiid ja sámiid eallinvuogi ovttasta sámegiella.

Sámiid Luondu lea leamaš sámekultuvrra vuodđu. Ovddes áiggiid sámit leat leamaš eanáš bivdoálbmot, man eallinvuohki vuodduduvai mánggalágan ealáhusaide ja jagi áiggiid mielde lihkaheapmai báikkis nubbái.

Áramus álbmoga ealáhus lea vuodđuduvvan meahcce- ja guollebivdui. Čielgasamos mearkkat boares kultuvrras leat báhcan goddebivddus. Goddenáliid geahppánettiin álbmot sirdašuvai viidasut boazodollui, mii lea dáhpháuvvan easka 1500-1600 loguin Ruota davviosiin ja uhccánaččaid sirdašuvvan miehtá Sámi. Dievasnomáda boazodoallu vuodđuduvai jahkodatlotnašuvvamii, mas jahkodatjohtimat dáhpháuvve Jieknameara geassebáikkiid ja duottarguovllu dálvebáikkiid gaskkas johtimin. Jagi 1852 váikkuhii johtti sámiid eallinvuohkái nu, ahte johtti boazodoallu Suomas eanáš nogai. Rádjagidden doalvvui sámi álbmoga ja guohtuneatnamiid ođđa sadjái ja boazodoalu ođđa meannudanvugiide. Seamma áigge sápmái sirdašuvai maid suomelašálbmot ja stáhta dulkui eatnama stáhta opmodahkan.

Maŋnelis boazodoallu ja dan mearkkašupmi ealáhussan lea rievdan earret eará teknikka lassáneami, luonddudiliid nuppástusa, geaidnofierbmi dájvuma ja turismaealáhusa lassáneami dihte. Turismaealáhus lea dahkan vejolažžan ođdalágan dietnasiid lassáneami. Nuppe dáfus turisma beaktilit ávkkástallá sámekultuvrra dego maid luonddu, mii lea kultuvrra vuodđun.

Bivdo- ja nomákakultuvrra eai oaččo áigái birrasii seamma oinnolaš nuppástusaid ja bissovaš mearkkaid go eanadoallokultuvrra. Sajiide gullet goit bargui, luonddus ožžojuvvon áigái bohtui, ássanbáikkiide ja bassi báikkiide sihke historjjálaš mitalusaide laktáseaddji kulturárbi. Kulturárbbi guoski diehtu lea eanáš njálmmálaš ja sirdašuvva ođđa buolvvaide geavatláš eallimis ja geavatláš barggus. Sámiid mitalanárbi lea rikkis ja dat lea dušše unnán sirdašuvvan čálalaš hápmái.

Sámegiella juohkása mángga eará giellan. Suomas leat golbma váldojoavkku: anáraš-, nuortalaš- ja davvisámegiella hállit.

Sámedikki jagi 2006 dohkkehan Sámiid bistevas ovdaneami prográmmas lea hábmejuvvon indikáhtorat sáme kultuvrra, giela, eallinvuogi ja árbevirolaš ealáhusaid doalaheapmai. Indikáhtorat juohkásit fáttaid mielde:

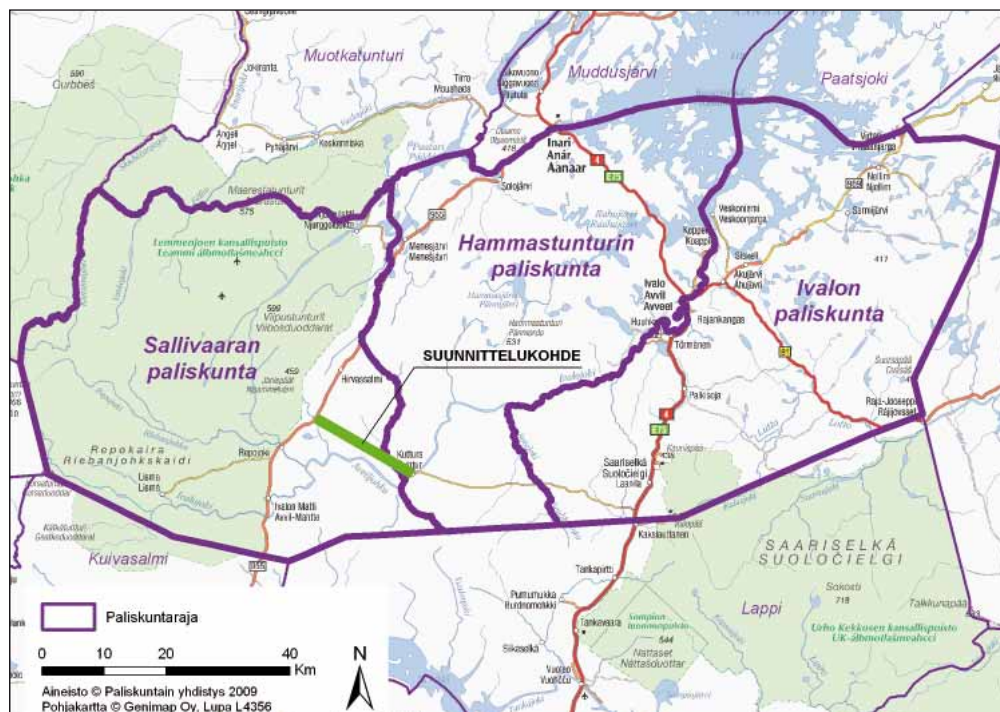
- friija guođoheapmai vuodđuduvvi boazodoalu bistevasvuohta; guohtunráffi, guohtuneatnamiid oktilašvuohta ja guohtuneatnamiid mearri
- árbevirolaš eallinvuogi gáibidan gálvvuid ja vieruid seailun; geavatláš eallima ja barggu njálmmálaš árbi, árbevirolaš sámiduoddji (árgabeaivvi atnubiargasat), gaskavuodá luondduriggodagaid geavahussii laktáseaddji soahpamušat
- eret fárren sámeguovllus; dássedettolaš veahkadatráhkadus sámekultuvrrai gulli ealáhusaid ja sámekultuvrra seailuheami dihte

4.5 Boazodoallu

Álmmolaš áššit

Boazodoaluin barget plánenguovllus golbma bálgosa. Eanášoassi árvvoštallama vuloš geaidnolinjain lea Sállevári bálgosa guovllus. Sállevári bálgosa eanaviidodagas 77% lea Leammi álbmotmeahccis, lassin 17% lea meahcceguovllus.

Guhtura gilli gullá Sállevári bálgosii, man lassin Guhtur–Kakslauttanen geainnu nuortaoassi sajáiduvvá Bátneđuottara ja Avvila bálgosa guvlui. Bálgosat leat sirrejuvvon nuppiideasetguin áidduiguin. Bálgosat vástidit iedđuđetlagan (eastta-, guhtun ja bargoáidid) áididid bajásdoalus.

Govva 4.15. Plánenčuozahaga ja váikkuhanguovllu bálgosat: Sállevári, Bátneđuottar ja Avvil.

Bálgosiid boazoeaiggádiid lohkomearit ja boazologut (2007/2008) lea ovdanbukton tabeallas.

Tabealla 1 Plánen- ja váikkuhanguovllu bálgosiid boazoeaiggádiid ja bohccuid lohkomearit 2007/2008. Gáldu: Bálgosiid ovttaštus.

Bálggus	Boazo- eaigg.	Álddut	L- bohccot	Eallo bohccot	Njuovvan bohccot	Alimus dohkkehun	Duodalaš eallo- lohku
Avvil	119	4 667	6 181	5 752	3 602	6 000	5 681
Bátne- đuottar	81	4 223	6 314	5 535	3 064	5 500	5 440
Sálle- várr	123	6 082	7 461	7 347	3 300	7 500	7 293

Boazodoallu Sállevári bálgosis

Plánenguovllu boazodoalu guoski govvidan vuođđuduvvá Sállevári bálgosis sihke Sámedikkis ožžojuvvon dieđuide.

Sállevári bálgosa guovllus bargo guohtunlotnašuvvamii vuođđuduvvi boazodoaluin. Boazodoallu vuođđuduvvá geasse-, čakča- ja dálveguohtoneatnamiidda, mas ávkkástallojuvvojit viiddes čuohppameahttumin seilon meahcceguovllut.

Bálgosa oarjelullioassi ráhkada geasseguohtunguovllu, mii lea bálgosa viidásamos guovlu. Bohccot guddet guovllus. Bohccot čohkkejuvvojit čakčamánu loahpa ja ođđajagemánu gaskasaš áigge rátkimiidda. Rátkimiin lohkkajuovvojit ja dihkke dálkojuvvojit, merkejuvvojit miesit sihke sirrejuvvojit nuovvan bohccot.

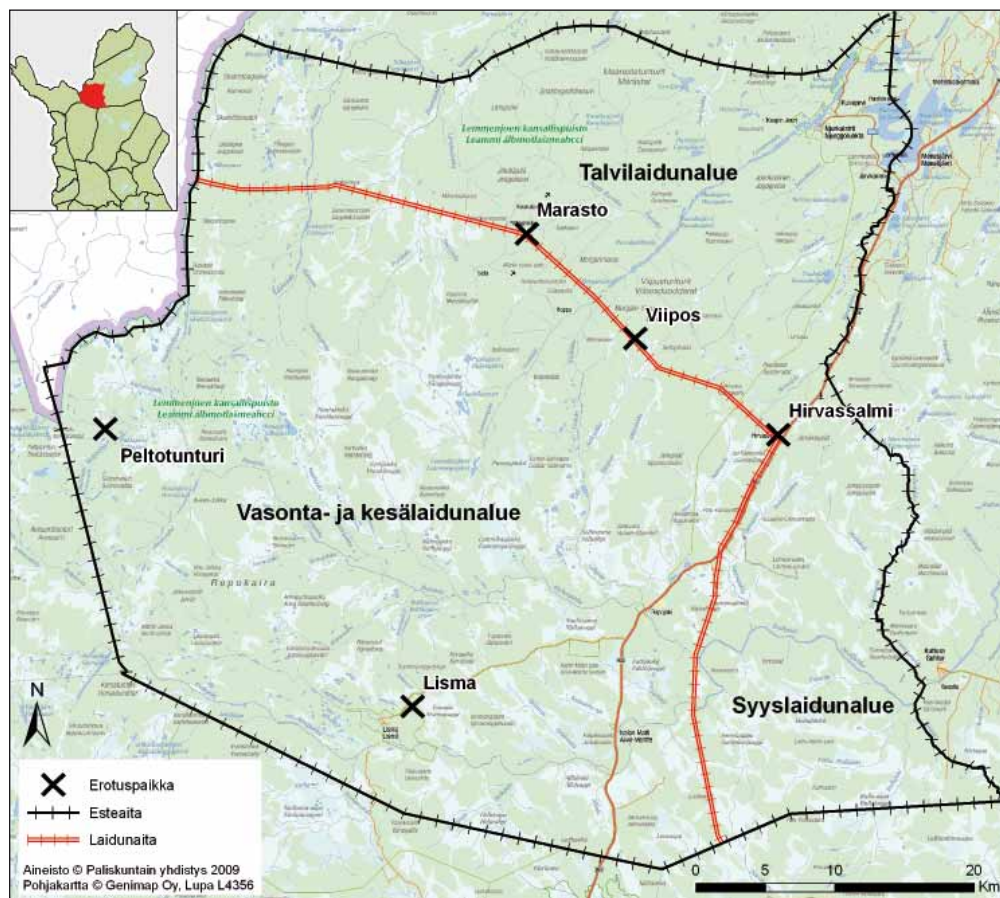
Rátkima manjá bohccot dolvojuvvojit Geavŋŋis–Anár geainnu nuortabeallai áiddiin earuhuvvon čakčaguohtoneatnamiidda. Guovllus leat bohccuid biepmu fidnema dáfus dehalaš ja buorre jievjun guossavuovddit, maid veagas bohccot birgejit biebmameahtta. Guovllus leat maid valjis dakŋasat, muhto vehá jeahkálát. Bohccot figget lunddolaččat oarjedavvá dálveguohtoneatnamiid guvlui ja danin čoahkkanit Geavŋŋis–Anára geainnu gurrii boazoáiddi báldii, gos bohccuid gártá guođohit ere guovllui geainnus. Rátkima manjá áiddi verrádat ráhppojuvvojit, dānu bohccot sirdašuvvet lunddolaččat dálveguohtoneatnamiidda. Jl. áigge Avviljohka lea jikŋon, man geažil bohccot besset johtit maid čakčaguohtoneatnamiid máttaoasis dálveguohtoneatnamiid guvlui.

Bálgosa davvioasis Geavŋŋis–Anára geainnu oarjjabeale dálveguohtoneatnamiin leat buorit jeageleatnamat, man geažil bohccuid ii dārbbaš biebmāt. Dāvelāiddon dollojuvvo ”oppasin” dahjege muohta galgá seailut dimisin, vai bohccot nagodit goaivut jeahkala biebmunneaset. Bohccot bissot ođđajage-guovvamānus lunddolaččat iežaset sajiin vuomis, gos johtet giđđalubbos duottariidda, gos bievlat ālkidahttet biebmui fidnema.

Rátkinbāikkīt leat Sarvvesčoalbmi (mearkun- ja čakčarátkinbāiki), Lismā (geasserátkinbāiki, mearkunbāiki) ja Bealdoduottar (geasserátkinbāiki, mearkunbāiki).

Bohccuid beassan Geavŋŋis–Anár geainnu ala lea eastaduvvon geainnu gurrii bidjon boazoáiddiiguin. Sarvvesčoalmmi ja Guovžurjoga gaskkas guovlogeaidnu lea guovtti áiddi gaskkas. Guohtunāiddi gārte sirdit geainnu nuortabeallai, daningo dallego bohccot figget dálveguohtoneatnamiid guvlui, dat čoahkkanedje geainnu ala. Menešjávrris bālgosiid gaskasaš boazoáidi mannā rastā geainnu, dākkō buohta elerāvn̄niin doaibmi ”balddāhallanverráhiin” geahččaluvvo čaggat, ahte bohccot eai mana geainnu ala.

Sállevári bálgosis leat sullii 120 osolačča, geain eanāš oassi āssā bālgosa guovllus. Bālgosa almmuhusa mielde boazodoallu lea stuorāmus oassái dan osolaččaid vāldoealāhus.

Govva 4.16. Sávvárri bálgosa gárta.

4.6 Luondduriggodagaid geavahus

Dábálaš áššit

Lappi leanas báikkálaš ássiin lea ng. friija meahccebivdovuoigatvuohtadahjege vuoigatvuohta meahcástit nuvtá ruoktogielddaset stáhta eatnamiin. Dehalamos fuođđut leat ealga, njoammil, vuovdevuoncceslottit, ránesčuonjá ja eará čáhcelottit. meahci vallji šallasa oppalašárvu lea 5-10 milion euro jagis ealgafástameriid mielde. Meahccebivddu láchki lea dálá áigge nuppástuvvan ain eambbo ealáhattiipasaš meahccejohtimis bivnnuhis ásttuáiggi buđaldussan.

Guolle- ja meahccebivdu lea dehalaš oassi anáraš eallinvuogis. Daid mearkkašupmi áigáibođu addin lea logijagiid mielde geahppánan, muhto ruovttudárbo - ja ásttuáiggi guollebivdu sihke meahccebivdu leat guovddáš ásttuáiggi golahanvuogit báikkálaš olbmuid. Báikegotti olbmuid nuvtá guolle- ja meahccebivdovuoigatvuohta stáhta hálddašan eatnamiin ja čáziin lea árbevirolaš vuoigatvuohta, mii dollo dehalažžan ja háliiduvvo doalahuvvot.

Meahccebivdu

Bátneđuottara meahcceguovllus leat guokte lohpeameahccebivdoguovllu: Bátneđuottar (1610) ja Guhtur (1611). Bátneđuottara meahcceguovllu viidodat lea 181 800 hektára ja Guhtura meahccebivdoguovllu 68 500 hektára. Guvlui vuvdojuvvan lobiin sáhtá bivdit ealgga, rievssaha, čáhcelottiid, njoammiliid sihke smávva boraelliid. Dorkkasealliin ja smávva boraelliin dehalamos bivdoelliid

leat rieban, neahti ja minjka. Daningo guovllut leat bohccuid guohtunguovllut, vuojeheaddji beatnaga ii oaččo geavahit.

Guhtur ja Bátnemeahcceguovlu leat báikkálaččaid oidán bivdoguovllut. Fásta Anára gielddas ássi olbmui lea stáhta eatnamiin friija meahccebivdovuoigatvuohta.

Guollenálit ja guollebivdu

Avviljohka lea guolledoalu dáfus dehalamos čázádat, gos gávdno luondduviidá dápmot, soavvil, čuovža, hávga, vuskkon, njágá ja geađgenoarsa. Avviljoga stuorámus oalgejogáin gávdno dápmot, soavvil, njáhká ja geađgenoarsa. Eará oalgejogain gávdno báikkálaš dápmot áibbas smávva gieračáziid rádjai.

Avviljoga álgoálgosaš, Anárjávrris johti dápmot badjána váldojoga lassin maid mángga oalgejohkii. dego Guovžurjohkii. Avviljogas gaska- ja badjeoasi dápmotnáli dehalamos lassánan- ja veajetbuvttadanguovllut sájáiduvvvet plánenguovllus Guhturis Sarvessavvona rádjai.

Ruovttudárboguolástus lea ovdasajis čoahkkanan dušše ássama lahkosi Guhturis ja Riebanjogas. Eandalii fierbmebivdu lea dehalaš geasseáigge Avvil- ja Riebanjoga lagassavvoniin. Oalgečáziin dáhpáhuvvi guollebivddu sáhtá govvidit buorebutge lustaguollebivdun go ruovttudárboguolástus.

Avviljogas lustaguollebivdoguovlu lea ráddjejuvvon Anára guolledoalu ráđđádallangotti evttohusa mielde gaskii Savssaroavvi (Karvarova) vuolleoassi – Ealgasavvon sihke Guhtura vuolábealde guvlui Sárdnegeavvnis (Saarnaköngäs)- Ritaguoika (Ritakoski). Eará guovlluide eai Avviljogas vuvdojuvvo lustaguollebivdolobit. Guovllu lustaguollebivdu lea lassánan diimmá jagiid lassánan kanohtavánddardeami mielde.

Čázádagaid eará lustaatnu

Avviljoga guovlu lea bivnnuhis meahccevánddardančuozaht nu báikkálaš olbmuid go vánddardeaddjiide, golleohcciide go luondoturisma- ja prográmma-bálvalusfitnodagaide. Avviljoga geavaheami deaddu lea hui nannosit geasseáiggis ja erenoamášit golledoidimis, čáhcejohtimis ja guolásteamis. (Seipäjärvi et al 2001)

Avviljohka lea árvvus atnon čáhcevánddardanjohtolat, gosa lea fidnemis maid dárkkes meallunrávvagat. Meallunjohtolaga sáhtá álggahit Avviljoga gierragis ja joatkit Anárjávrris rádjai. Meallunjohtolaga guhkkodat Guhturis Avvilii lea 70 km. Avviljoga siste leat mánggat ávdin -ja láigo-stobut.

Gieskat lea bidjon álgui figgamuš namahit Avviljoga UNESCO máilmmearbelistái.

Čoaggin/ Murjen

Dehalamos luonddumuorjiit leat luomi. jokra, sarrit. Maiddá čáhpesmuorji geavahus lea lassánan manimus jagiid. Juoga veardde čoggojuvvojit maid ehtemasat, guovžžamuorjiit sihke skáhpimuorji. Guobbariin dehalamosat leat bealljeguobbarat, gusaguobbarat, mielkeguobbarat ja smierosguobbarat. (Sandström et al 2000)

Luomi lea plánenguovllu dehalamos čoggon muorji. Buorit luomejeakkiit eai Bártneđuottara guovllus leat nu mánggat. Luopmánat čoggojuvvojit eanemusat Guhtura geainnu ja das vuolgi oalgegeainnuid lahkosis áhpejekkiin ja ja áhpejekkiid rávddain. Maid Anár- Gihttel-geainnu goappatge bealdi leat muhtun luomejeakkiit.

Sarridat gávdnojit hui mánggalágan šaddansajiin. Guovllus eai leat erenoamáš buorit jokŋaeatnamat. Jonja ja sarrida šattolašvuolta lea buoremus čuhpponguovlluin, mat eai meahcceguovllus aivve leat. Váldoaššis muorjiit čoggojuvvojit geainnuid lahkosiin eaige meahcceguovlluin.

Eanášoassi guobbariin ja murjiin geavahuvvojit čoaggiid iežaset dálldoaluin. Luomi manná stuorámus oasis vuovdin láhkai ja dat addá buorre šattolašjahkan mánggaide dálldoaluide deahalaš lassidietnasa.

Čoagginbuktagiid gávppálaš mearkkašupmi earret buriid luomejagiid lea oalle unni. Dat leat goitotge unnamearringe árvvolaš lassi ruovttudoaluid biebmávdnasiidda ja máteriálaide. Čoaggin lea muhtun oasis maid árvvolaš báikkálaš árbbi doalaheami dihte.

4.7 Ealáhusat

4.7.1 Turisma

Álmmolaš áššit

Turisma lea okta Lappi njunušdoaimmasurggiin. Bárgofámolaš suorgin turismma guovloekonomálaš mearkkašupmi lea hui stuoris. Turisma buktá njuolgo ekonomálaš ávkki, muhto maid eahpenjuolga ávkkat eará ealáhusaide leat mearkkašahhtit.

Lappis lea čieža guovddáša, gosa turisma lea eanáš čohkiidan: Duottar-guovddášat, Roavvenjárgga gávpot ja Mearra-Lappi. Duottarat leat leamaš álo turismma dáfus geasuheaddji čuozaahagat. Girdingiettilagasvuolta lea turismaguovddášiid mearkkašahhti gilvodahkki. Rádjestášuvnnaid bokte dáhpáhuvvi johtalus ovddida bealistis maid guovlluid turismma. Lappis lea ollu turisma dáfus geasuheaddji čuozaahagat ja oaidnámušat maid turismaguovddášiid olggobealde. Turismma ovddideami oktan hástalus lea oažžut bieđggos dálanguovllu turismavejolašvuođaid buorebut ássehaččaid olámuddui.

Turismaguovllut ja guovddášat

Plánenguovlu lea Davvi-Lappis, man gievrvuođat turismačuozaahakan vuodđuduvvet ártalaš lundui ja birrasii, jiekŋameara lahkosis, sámekultuvrii sihke guovllu gollehistorji. Guovlu lea dovdon turismma davimus viidodahkan, mii fállá birrajagiid mánggabealat turismaaktivitehtaid ja bálvalusaid.

Guovllu ealasamos turismačoahkkebáiki lea Suoločielgi. Suoločielggi strategijalaš ulmilin lea leat jagi 2020 Eurohpá njunuš ártalaš luondubálvulusaid, lihkaideami ja buorredili turismaguovddáš. Idjademiid mearri lea ovdánan bures manjimuš jagiid ja erenoamažit olgorikkalaš turistaid lohku lea lassánan.

Davvi-Lappis lea fidnejuvvon buorit bohtosat rájáid badjel dáhpáhuvi turismaoktasšbargguin, Davvi-Lappis maid geasseturisma lea nana vuođu alde. Anára girkosiiddas Siiddas doibmet Sámemusea ja Badje-Lappi luondoguovddáš. Sámiid rikkis kulturárbi lea Davvi-Lappi turismma munnásamos geasuheaddjidahkkit. Avvila girdingieddi hábmen buorre joksanhuohta sihke Suoločielggi buorre bálváhusaid fállu leat oppa guovllu dáfus dehalaš turismma munnáivuodát.

Lappi guovllus turismačuozahagaid gaskkas lea siskkáldas gilvu. Lappi guovlogottiin turisma lassána johtilamosit Duottar-Lappis. Guovllus leat buot Suoma stuorámus duottarat ja eanáš eará duottariin. Levi ja Ylläsa turismaguovddášat sihke Pallasduottara ja Gilbbsesjávrra lágan luondoturismaguovddášat dahket Duottar-Lappis ealas turismaguovllu. Dáid guovlluid turismabálvalusaide dehalaš juksanhuođa gárvvista Gihttela girdingieddi.

Duottar- ja Davvi-Lappi turismaguovllut leat geográfalaččat ja geaidnofierbmi dáfus sierralagaid.

Turismma ovddideapmi

Lappi turismastrategiijas 2007-2010 dollo dehalaččan turismaguovddášiid geasuheaddji dili nannen. Suoločielgi lea klassifiserejuvvon nana turismaguovlun. Mihttomearrin lea turismaguovddáša ovddideami bokte buktit ávkiid maid biras guovlluide. Strategiijas dollo dehalažžan turismaealáhusa doaimma dáfus dehalaš geaidnooktavuođaid, dego Riebanjohka–Guhtur, ovddideapmi.

Riebanjohka–Guhtur –geaidnooktavuođa dárbočielggadusa gárvvisteami oktavuođas lea gárvvistuvvon turismaealáhus- ja barggolašvuodaváikkuhu said giedahalli čielggadus. Čielggadusas árvvoštallo geainnu váikkuhusat turismajohtolatjoavkkuid mielde, geainnu váikkuhusaid gilliide sihke fitnodagaid investeremiidda. Čielggadusas árvvoštallui geainnu ollašuhttima váikkuhusat barggolašvuhtii ja turistameriide. Čielggadusas árvaluvvui Riebanjohka–Guhtur–geainnu buvttadit ođđa turismavejolašvuodaid ja buktagiid, main lea posiitiivalaš váikkuhus guovllu turismma ovddideapmai.

Suoločielggi guovllu ovddideami várás lea gárvvistuvvon Suoločielgi 2025 strategiija.

Lustajohtingeinnodagat

Bátneđuottara meahcceguovllus lea merkejuvvon vánddardangeinnodagat dušše Avviljoga golleguovlluid lahkosis. Dat eai gula plánenguvlui.

Golleeatnamiin ja meahccebárgguin lea johttojuvvon čuođi jagiid áigge ja geainnut ja bálgát leat šaddan dáidda guovlluide. Geinnodagat oidnojit Bátneđuottar- Suoločielgi olgojohtingárttas, 1:100 000 ja eanagárttain.

Avviljoga meallunjohtolat lea bivnnut ja mánggabealat: Avviljohka válljejuvvui jagi 2005 vánddardančuozahahkan. Vánddardeami sáhtta álggahitb Avvil Máhtes dahje Guhturis ja joatkit ovtt Anárjávrra rádjai. Viehka gáibideaddji johtolaga guhkkodat Guhturis Avvilii lea 70 km. Guhtura ja Avvila gaskkas leat 30 goikabáikki ja allodaterohus 82,5 m.

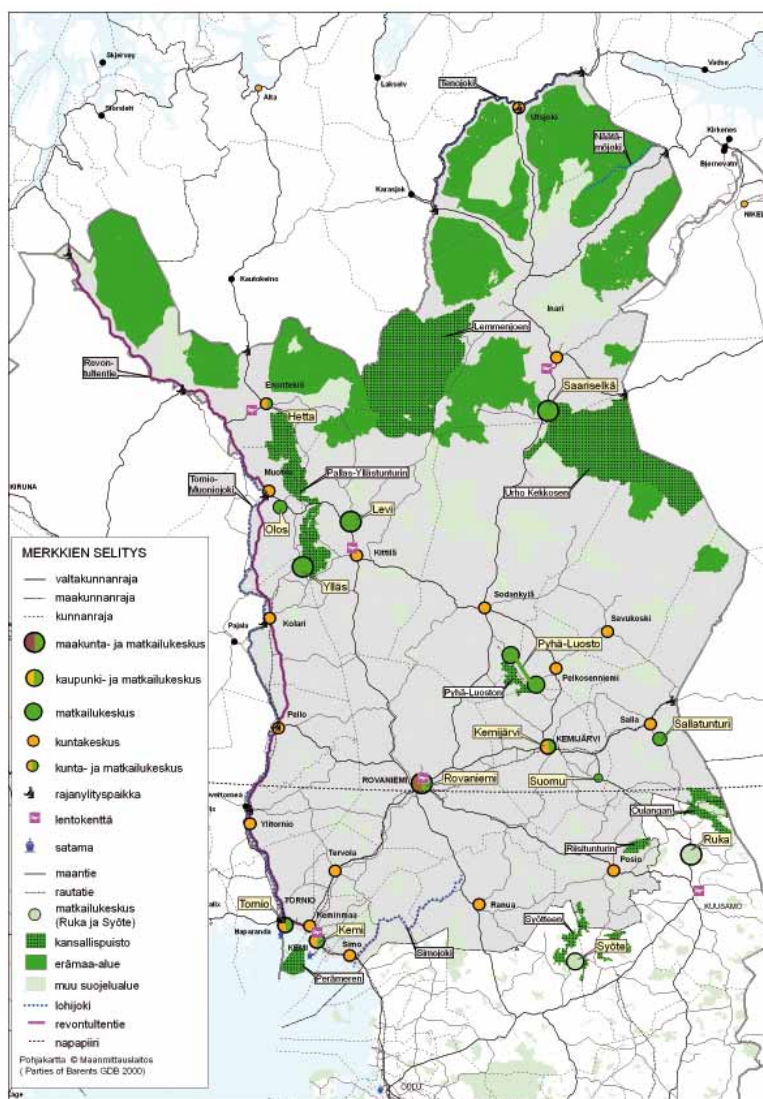
Guovllus lea bidjon álgui figgamuš golleroggama turismmalaš vejolašvuoda ávkástallamii.

4.7.2 Vuovdedoallu ja golleroggan

Meahcceguovllus ii bargojuvvo vuovdedoaluin, muhto boazodoallu lea lobálaš ja meahcceguovlu hábmege deahalaš guhtoneatamiid. Meahcceguovllu olggobeale guovlluin bargojuvvo boazodoalu lassin maid vuovdedoaluin. Boazodoalu ja vuovdedoalu gaskkas lea guovlluid geavahusa guoskevaš ruossalasvuodát.

Avviljoga guoras bargo golleroggandoaimmain, mii vuodđduvvá ruvkeláhkii.

Vádjit 200 kilomehtera guhkksaš Avviljohka lea Lappi gollehistorjjá dehalamos čuozaht. Avviljoga golli gávdnui, go senáhta lágidan vánddárdanjoavku gártii Lappi gollegávdnosiid geassit 1868. Golli roggo eandalii Avviljoga oalgejogaid guorain, gosa johtto Guhtur—Kakslauttanen geainnu bokte. Vuovde- ja meahcceguovlluide lea šaddan váldimiidda doalvu johtingeinnodagat, gos lihkaduvvo earret eará njeljejuvllagiiguin.

Govva 4.17. Lappi turismma guovloráhkadus. (Lappi Ihttu)

5 ÁRVVOŠTALLAMA ČUOHČIN

5.1 Árvvoštallanvuloš birasváikkuhusat

Birasváikkuhusat leat BVÁ-lága mielde prošaevtta njuolggo dahje eapenjuolggá váikkuhusat, mat sáhttet čuohcit

- olbmuid dearvasvuhtii, eallindiliide ja suohtasvuhtii
- eanavuđđui, čáziide, áibmui ja dálkkádhkii, šaddogearđái ja ealániidda sihke dáid gaskanas lotnolasváikkuhus gaskavuodáide ja luonddu mánggabealatvuhtii
- servvodatráhkadussii, visttiide, duovddaoidnosii, gávpotoainnusii ja kulturábái
- luondduriggodagaid ávkástallamii sihke dáid gaskanas lotnolašváikkuhus gaskavuodáide.

5.2 Váikkuhusaid čuovvumušat ja dovđán

Birasváikkuhusaid árvvoštallamis čilgejuvvojit váikkuhusat geaidnoprošektii eallingierddu áiggis. Váikkuhusaid árvvoštallamis váldo vuhtii sihke njuolggo ja eapenjuolggá váikkuhusat.

Plánema ja mearrádusaid dahkanáiggi váikkuhusat sáhttet dagahit earret eará earálágan geainnu sajádahkii ja ollašuhtiinái gáktáseaddji eahpesihkarvuodát.

Ráhkadeamis šaddi váikkuhusat dagahit ee. geainnu sadjedárbbu, geaidnoráhkadusaid ja ráhkadandoaimmaid váikkuhusaid. Geainnu ollašuhttinmutter geaidnoguovlu váldo geaidnodoalli háldui, man manjá álggáhuvvojit guovllu ráhkadeaddji eanaráhkadandoaimmabijut. Geaidno ráhkadeapmai gullelaš daoimabijut leat ee. šattuid ja eanavuoddu jalgen, eanavuoddu nannen, geaidnoguovllu goikadeami ordnen, eatnama allodaterohusaid dásseen geaidnostealliiguin ja eana- dahje juovvačuohpamiin, geainnu sruktuvrragerddiid dahkan, šalddiid, lármáestagiid ja eará ráhkadusaid ollašuhttin. Mášiinnat ja rusttegat sihke ráhkadusdoaimmat, mat dahkkojit dálá riikkageidnui, dagahit bargguáigge hehttehusaid.

Geainnu johtalus dagaha lárpma ja suođđamiid áibmui. Geaidnu hábme johtolaga, muhto nuppe dáfus maid easttaváikkuhusa. Geaidnodoalu váikkuhusat šaddet earret eará njáláhasvuodá doarjumii geavahuvvon sáltis. Várálaš ávdnasiid fievrredeamiid šaddadit birrasii ja dearvasvuhtii čuohcci lihkohisvuodavára.

Geainnu dagahan birasnuppástusat albmánit váikkuhussan birrasis. Váikkuhusaid dovđádeamis lea atnojuvvon veahkin vásáhusaide sihke geainnuide ja birrasa lotnolasváikkuhusaid vuodđuduvvi dieđut. Veahkkin váikkuhusaid doavđádeamis lea atnon earret eará Geaidnohálddahusa prentosat. Prošeavtta vejolaš váikkuhusat leat čilgejuvvon dárkilabbot doaimmaid váikkuhusčielggadusaid oktavuodas.

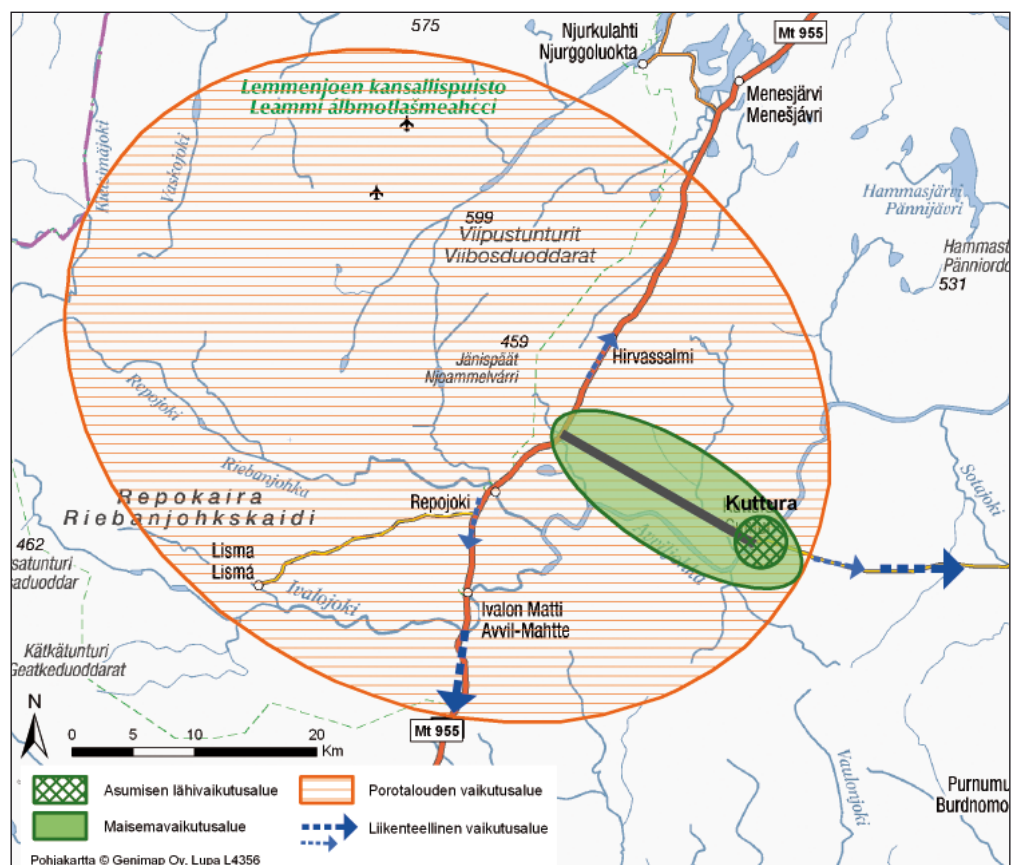
5.3 Váikkuhusaid árvvoštallanguovlluid rádjén

Birasváikkuhusaid árvvoštallama guovlluguovdásaš viidodat molsašuddá dáđi mielde guđe váikkuhusa ain váldit vuhtii ja lea earálágan ovdamearkan eallindiliid, čázadagaid, luonddu, ráhkaduvvon birrasa ja oidnosa guorahaladettiin.

Vuolggasadjin váikkuhusdárkkistemiid čuočimii leat árvvoštallama vuloš ođđa geaidnolinjját, prošeavtta johtaluslaš váikkuhanviidodat, eanageavahanlaš ja ealáhusaide laktáseaddji guovllut sihke birasčuoazahatollisvuodát.

Prošeavtta lagasváikkuhanguovlu šaddá árvvoštallama vuloš geaidnolinjámolssaeavttuid ja dálá geainnuid lagasguovllus. Dán guvlui čuhcet geainnu sadjedárbbus šaddi njuolgo váikkuhusat lundui ja ja luonddu árvučuoahagaide sihke eará suodjalanárvvuide. Duovddaoainnusváikkuhanguovllu viidodahkii váikkuhit man stuorrá oinnolaš nuppástusat leat sihke eandalii geainnu sajádat duovdagis ja guovllu oainnusvuohtha birrasis. Olbmuid eallindiliide laktáseaddji váikkuhusat molsašuddet lagasbirrasa nuppástusaid lassin viidásut geainnu váikkuhanguvlui. Boazodoalu bokte váikkuhanguovlu viidána olbmuid ja sámekultuvrra dáfus plánenguovllus maid Sállevári, Bátneđuottara ja Avvila bálgosiid guvlui.

Geainnu johtaluslaš váikkuhanguovlu guoská oba Davvi-Lappi, gos ođđa geaidnooktavuohta váikkuha johtolatoktavuođaide. Johtaluslaš nuppástusat váikkuhit guovllu ealáhuseallima vejolašvuodaide, eanageavaheapmai ja servvodatráhkadusa ovddideapmai.

Govva 5.1. Váikkuhanárvvoštallamiid čuočcin – eahpenjuolga váikkuhanguovllut dárkkálmuvvet árvvoštallama vuodul.

6 VÁIKKUHUSAID ČILGEN JA VUOGIT

6.1 Johtaluslaš váikkuhusat

Johtaluslaš dárkkistemiid váldomateriálan doibmet Geaidnohálddahusa geaidnoregisttardieđut, Davvi-Lappi eanagoddeláva johtolatčielggadus sihke geaidnoprošeavtta dárbočielggadusa johtolatdieđut ja árvvoštallamat johtolaga ovdánánvejolašvuođain ovdamearkan turismma ovdáneami mielde.

Barggus hábmejuvvo johtolaga dáládili čilgen (ee. johtolatmearit, johtolaga čohkiideapmi, johtolaga čuohcin, áigodatmolsasuddamat sihke lihkohisvuođaanalyysa) ja dáláfierbmi johtolateinnostus sihke mihttomearrefierbmi johtolateinnostus. Árvaleami vuloš áššit leat váikkuhusat lihkaideapmai ja beaivválaš johtolatoktavuođaide sihke johtima dorvvolašvuhtii, vuodjinmátkiide ja -áiggiide. Guorahallamiin váldo vuhtii maid almmolaš johtalus bálvalusaid sihke čáskadan- ja gáddjundoaimma doaibmanvejolašvuođaid ovdáneapmi

6.2 Johtolaga ja geaidnodoalu dagahan váikkuhusat

6.2.1 Lárbma ja sparggas

Lárbma lea geaidnojohtolagas šaddi mearkkašahtti birashehttehus. Plánenguovllus ii leat ássan earret Guhtura gili iige geainnu johtolatmearri lássán stuorisin.

Prošeavtta lárbmaváikkuhus vihkkehallojuvvo geainnus boahtti lárpma (Db/Aeq), 10 m geainnu guovddášsárgá) vuodul. Árvvoštallamis váldo vuhtii geainnu sajádat eatnamis ja eatnama váikkuhus lárpma viidánandiliide. Fuopmášupmi giddejuvvo erenoamážit dehalamos oktonas lárbmadáhpáhusaid árvvoštallamii. Dákkárat leat ovdamearkan vustolahkii manni lossa johtolaga fievrut.

Árvvoštallama vuloš geaidnolinjaid lahkosis eai leat spargasii rášis sajít. Guovllu eanavuoddu lea nana morena ja eaige leat spargasa bures sirdi leairágearddit. Sparggas váldo vuhtii dárbbu mielde árvvolaš luondučuozahehpet lahkosis.

6.2.2 Suođđamat áibmui ja váikkuhusat dálkkádahkii

Ovdáneaddji mohtor- ja suođđamiidhálddašanteknihkká ja nuppástuvvan boaldámušat leat geahppedan ja geahpedit ain johtolaga nuoskkideami johtolaga lássáneami johtilabbot.

Johtolaga suođđamat (čitnamonksida CO, čitnadioksida CO₂, hávkaoksidat NO_x, čitnahydrogena ja čalbmasat) árvvoštallojuvvojit rehkenastima vuodul atnemiin Geaidnohálddahusa almmolaččat geavahan soađđangerddoniid.

Prošeavttas ollašuhttinmutter eai leat dakkáraš suođđamat, mat váikkuhivčče dálkkádahkii. Lagasdálkkádagas báikkálaš bieggadilit sáhttet nuppástuvvat ja geainnu ravdaávadaga šaddogeardi gillát goikama geažil. Dát čielggaduvvojit šaddogeardá ja ealliide čuohcci váikkuhusaid sihke bajildusčáhceváikkuhusaid oktavuođas.

Doalut leat unni eaige molssaeavttuid njuolggo lagasvuođas leat ássan, nu ahte prošeavtta suodđamat eai dagat mearkkašahtti dearvvasvuođaehttehusa.

6.2.3 Geaidnodoalus ja fievredemiin šaddi váikkuhusat

Riebanjohka–Guhtur eatnangeaidnu ráhkaduvvošii vejolaččat nanabajildusgeaidnun. Geaidnobajásdoalus guovddáš áššin lea dānu dálveáigásaš ploven ja vejolaččat dárbbasuvvo sálten njalahasvuođa jávkadeami várás. Dáid doaibmabijuid váikkuhusat árvvoštallojit vástideaddji ortnegisdoallanluohká geainnuin, mat leat ollašuhthtojuvvon dálvedikšundoaibmabijuid vuođul Lappi geaidnobire guovllus.

Váralaš ávdnasiid (VÁ-fievredeamit) fievrredanlihkohisvuođat dahket vára birrasii dahje dearvvasvuhtii vahátlaš ávdnasiid beassamis bođuid. Plánenguovllus ii leat mearkkašahtti ássančoahkkebáiki iige industriija, man dihte livčče VÁ-fievredeamit. Árvvoštallamis čilgejuvvo johtalus- ja gulahallanministeriija, čáskadan- ja gádjuneiseválddid ja Geaidnohálddahusa dieđut Davvi-Lappi guovllu VÁ-fievrredemiin sihke geahččalat oahppat dovdat biraslihkohisvuođaid hehttehusaid dáfus vahátlamos čuozahehttehusaid sihke evttohat dárbbu mielde hehttehusaid geahpedandoaimmaid.

6.2.4 Váikkuhusat olbmuid dearvvasvuhtii

Árvvoštallam vuloš molssaeavttuid lahkosis ássat olbmot dušše Guhtura gili lahkosiin. Geainnu johtolatmearit leat unni, nu ahte prošeakta ii dagat mearkkašahtti dearvvasvuođaehttehusa, mii dagaha lárpmii, soadđamiidda dahje eará hehttehusaid vára vuollai šaddama.

Dovdojuvvojit vejolaš olbmuid dearvvasvuhtii váikkuheadđji áššit ja gárvvistuvvo dárbbu mielde áššedovdeárvvoštallan váikkuhusaid čuoheamis ja mearkkašahthvuođas.

6.3 Váikkuhusat lundui

6.3.1 Váikkuhusat eana- ja báktevuđđui

Geainnu ráhkadeamis geaidnoráhkadus sihke dasa laktáseaddji steallit ja čuohepusat nuppastuhttet eanagierraga hámiid. Váikkuhusat čuhcet geaidnolinjjá njuolggo lagasvuhtii. Geainnu ráhkadeapmai dárbbaslaš eanaávdnasiid skáhpon, dagaha váikkuhusaid daid váldinsajiide. Váikkuhusat šaddet geainnu ráhkadanmutter.

Árvvoštallan čuoziuvvo eanagierraga lassin plánenguovllu iešvuođalági hábmejeaddji eanavuođu iešvuođaide ja hámiide. Árvvoštallan vuođđuvvá gártahuorahallamidda sihke čakčat 2008 dahkkon meahccefitnama fuomášumiide. Árvvoštallamis váldo vuhtii báikkálašdovdamuššii ja vásáhusaide vuođđuvvi diehtu, mii lea geaidnoprošeavttain vástideaddji diliin ollašuhthton.

Váikkuhančielggadusaid geahččanguovllut leat:

- geainnu ráhkadeamis geavahuvvon eanaávdnasiid dárbu ja fidnen, eanaváldinlobit, eanaávdnasiid skáhppomis šaddi eahpenjuolgga váikkuhusat
- geainnu ráhkadeamis šaddi liigeeatnamiid ávkástallanvejolašvuođat sihke vejolaš látnjádanguovlluid dárbu ja daid váikkuhusat.
- eana hámiid ja eanavuođu mearkkašupmi guhkesáigásaš ja geaidnoguovllu viidásut guovlluide olli erošuvnna- jed. hehtehusaid dáfus
- váikkuhannávcca mearkkašahttivuođa árvvoštallamis geahččanguovllut leat guovllu erenoamášsárgosiid seailuheapmi sihke luondduriggodagaid sesttovaš geavaheapmi.

Árvvoštallan dahkko áššedovdiárvvoštallamiin.

6.3.2 Váikkuhusat bajildus- ja bodnečáziide

Geainnu ráhkadeapmi dagaha báikkálaš čáhcediliid nuppástusaid. Vilttiid háltásaš geaidnu sáhtta botket eana gierragis ja gieragearddis dáhphuvvi golgamiid, bajilduvvon geaidnu geahpeda čázi njammaseami eatnamii, geainnu goikadanordnemat váikkuhit bajildusčáziid golganguovlluide ja sáhttet nuppástuhtit jeaggeguovlluid lávttasdiliid geainnu lahka. Šalddiid huksen sáhtta dagahit lagamustá barggu áigge nuppástusaid čázi kvalitehtii.

Plánenguovllus eai leat mearkkašahtti bodnečáhceguovllut iige prošeakta dagat dákkáriidda čuohcci mearkkašahtti váikkuhusaid. Savssačielggi bodnečáhceguovllu diliid guoski diehtu dievasmahtto vejolasvuođaid mielde čálalaš gálduid dieđuid vuođu.

Árvvoštallan čuozihuvvo luonddubirrasiid dáfus dehalaš bajildusčáhcediliide. Árvvoštallan vuođđuduvvá gártaquorahallamiidda, čálalaš gálduide, mat dieavasmahttojuvvojit sihke geasi ja čavčča 2008 áigge čađahuvvon meahccefitnamiid oktavuodas dahkkon fuomášumiide. Árvvoštallamis váldo vuhtii báikkálašdovdamuššii ja vásáhusaide vuođđuduvvi diehtu, mii lea geaidnoprošeavttain vástideaddji diliin ollašuhhton.

Bodnečáhceváikkuhusaid árvvoštallamis geahččanguovllut leat:

- geainnu ráhkadeami/buoredeami váikkuhusat bodnečázi hábmášuvvamii ja golgamiidda
- geaidnodoalu ja johtolaga dagahan riska bodnečáhceguvlui –lassin meroštallojuvvo bodnečáhceguovllu suodjalandárbu
- geainnu ráhkadandoaibmajuid váikkuhusat lagasgiddodagaid gáivvuide(Guhtura gilli)

Gieračáziid váikkuhančielggadusa geahččanguovllut leat:

- geaidnoráhkadusas báikkálaččat vejolaččat šaddi hehttehusat šaddogeardái, ealliide ja luonddutiippaide goikama dahje čáhcuma geažil
- luondduviđá jeaggeguovlluid čáhcediliid seailluheapmi
- vejolaš nuppástusat golggiidanguovlluin ja daid čáhcedássedeattus
- čáhcelága suodjalan luondduviđá jogaid seailluheapmi oktan suddančáhceroggiuin
- čáhcelága suodjalan luondduviđá gállduid seilluheapmi
- Avviljoga, Guovžurjoga ja Savssajoga rastá manni šaldiid ráhkadeapmai laktáseaddji vejolaš čáhcekvalitehta guoski hehttehusat ja riskkat
- vejolaš nuppástusat smávvačáziid golgamiis ja das šaddi njuolggon nuppástusat nuppástusčuoahagaid vuolabealde. –vuhtii váldojit spiehkaseaddji arvečázit ja vejolaš dulvan
- hydrologalaš nuppástusaid váikkuhus erošuvdnariskai

Bajildusčáhceváikkuhusaid mearkkašahttivuođa árvvoštallamis vuolggasadjin leat smávvačáziid luonddulági sihke bajildusčáziid kvalitehta (virkkosmahttin, guolásteapmi) dorvvasteapmi ja hehttehusaid oažžun nu unnin go vejolaš.

6.3.3 Váikkuhusat šaddogeardái ja ealliide

Eatnangeainnu ollašuhhtima gáibidan ráhkadeapmi sáhtta dagahit sihke gaskaboddasaš barggu áigásaš ja bissovaš nuppástusaid, main leat váikkuhusat ealániidda. Johtalus dagaha guhkesáigásaš bissovaš hehttehusa árrudahkki. Ráhkadeami váikkuhusain dehalamos lea árvvolaš šlajaid šaddansajiid ja eallinbirrasiid duššan. Váikkuhusat sáhttet leat njuolggon dahje dáhpáhuvvat eahpenjuolggon ja uhccánaččaid. Ráhkadeami dagahan hehttehus sáhtta gaskaboddasaččat ádjit ealániid. Johtolaga dagahan hehttehus sáhtta leat juogo bissovaš dahje ealánat hájjanit dasa. Johtalus dagaha maid eallilikhohisvuodaid.

Árvvoštallan čuoahuvvo árvvolamos šlajaid eallinbirrasiidda. Fuopmášupmai váldojuvvojit šattuid šaddasadjegáibádusat sihke ealliid lassánan-, vuoinjastan- ja boradanguovllun heivvolaš eallinbirrasat. Árvvoštallamis váldo vuhtii sihke šládja- ja eallinbirasgeahččanguovllut.

Árvvoštallan vuodđuduvvá guovllus jagi 2008 dahkkon luonddučielggadusaide. Árvvoštallamis geavahuvvojit lassin gártamateriálat dego Meahcceráđđehusa Naturaluonddutiippagárten. Materiála vuodul govviduvvo Riebanjohka–Guhtur plánenguovllu šaddogeardi ja árvvoštallo šaddogearddi mearkkašahhttivuohta ja mearkkašupmi oassin viidásut ollisvuodá ja šaddogearddis dáhpáhuvvi geaidnooktavuođa ráhkadeamis šaddi nuppástusat.

Ovdanbukto plánenguovllu ealliid birra dálá diehtu ja vihkkehallo dan vuodul guovllu mearkkašupmi ealániid dáfus. Árvvoštallojuvvo iešguđetge geaidnolinjámolssaeavttuid váikkuhusat ealliide. Plánenguovllu luonddutiippat ja šlájat veardiduvvojit biras guovlluid luondduviđá guovlluide.

Váikkuhančielggadusas giddejuvvo fuopmášupmi:

- Áitatvuloš ealliid ja šattuid čuoovvundoaibmagotti smiehttamuša mielde váldegottálaččat ja guovlosaččat áitatvuloš šlájaide
- EO –direktiivašlájaide (loddedirektiiva ja luondodirektiiva)
- Luonddusuodjalanlága miel šlájaide ja luonddutiippaide
- ng. Suoma sierravástušlájaide
- Suoma áitatvuloš luonddutiippaide
- Vuovdelága miel luonddutiippaide
- Čáhcelága miel luonddutiippaide

Váikkuhančielggadusa geahččanguovllut leat:

- Natura-guovllu árvvu dáfus luondduárvvuid seailun
- Meahcceluonddu mánggahápmásašvuhtii ja meahccelági seailun
- eahpenjuolga váikkuhusaid dagahan deattut ja riskkat Naturaguovllu ja meahcceguovllu luondduárvvuide
- rašimus ja dehalamos luonddutiippaid seailun
- ráhkadeami áigásaš hehttehusaid eastin ja geahpedanvejolašvuođat
- johkabirrasiid ealániid diliid seailun ja bissovaš nuppástusaid eastin

6.4 Natura-árvvoštallan

Birasváikkuhusaid árvvoštalla oktavuođas gárvvistuvvo Bátneđuottara Natura 2000 –guovllu guoski Riebanjohka–Guhtur–geaidnooktavuođa luonddusuodjalanlága 65§ mielde árvvoštallan ("Natura-árvvoštallan").

Natura-árvvoštallan dahkko nu mo luonddusuodjalanláhka gáibida luonddutiippa- ja guđege šlája guoski árvvoštallama vuodul. Natura-árvvoštallamis lea iežas sierra čaalkámušgieđahallan ortnet. Natura-árvvoštallama bohtosat atnojuvvojit veahkkin birasváikkuhusaid árvvoštallamis.

6.5 Váikkuhusat eanageavahussii ja servodatráhkadussii

6.5.1 Váikkuhusat Bátneđuottara meahcceguvlui

Eatnangeainnu ráhkadeapmi nuppástuhtá suomelaš meahccedoahpagii gulli riikkaidgaskasaš meahcceguovllu mihtilmassárgosiid. Geaidnu biđe oktilas guovllu, gos lea mearkašahti luodduviđávuolta, ja hápme olbmo dahkan ráhkadusa, mii earuhuvvá luonddubirrasis. Geainnohisvuolta iešalddes lea dávjá meahccevuoda meroštallama vuolggasadji, man lassin geaidnu uhcida geainnohis guovllu viidodaga. Geaidnu buorida guovllu juksanvuoda, nu ahte dalle meahcceguovlu ii leat šát seamma doaresguovlu go ovdal geainnu. Johtalus dagaha lárpmá, mii unnuđa jaskes guovllu viidodaga.

Árvvoštallan čuozihuvvo Bátneđuottara meahcceguvlui ja dan meahcceguovlovuoda hábmejeaddji áššiide. Árvvoštallan vuodđuduvvá gártaguorahallamiidda ja čálalaš gálduide, main guovllu ulbmil ja geavaheapmi lea meroštallojuvvon. Lassin atnojuvvojit ávkin meahcceguovlluid guoski almmustuvvan dutkamušdieđut. Árvvoštallamis váldo vuhtii meahcceguovlu iešguđetge geavahanjoavkkuin oainnut, mat ožžujuvvojit. Oainnut čoggojuvvojit árvvoštallama áigge dáhpuhuvvi lotnolasságastallamis, álbmotdílálašvuođaid máhcahusa vuodul sihke almmusvuodas gevvjuvvon ságastallama vuodul. Čielggadusa várás sáhtá maid ordnet dievasmahtti telefonjearahallamiid.

Váikkuhančielggadusa geahččanguovllut leat:

- meahcceguovlolága ulbmiliid ja juksanmeriid ollašuhttin
- geainnu ráhkadeami dagahan guovllu moallaneami ja hehttehusaid vásiheapmi
- juksanvuoda buorráneamis šaddi hehttehusat ja ávkit
- váikkuhusat meahcceguovllu geavahanvugiide dego boazodoallu, vánddardeapmi, meahci vallji- ja guolledoallu, murjen ja čoaggin, golleroggan
- váikkuhusat meahcceguovllu dikšun- ja suodjalanáššiide
- váikkuhusat eará olbmuid daoimmaide

6.5.2 Váikkuhusat servodatovdáneapmai ja ealáhusaide

Oppalohkái ođđa geainnu ráhkadeapmi hábme ođđa johtolatoktavuoda, mii buorida geainnu ovttahtán guovlluid gaskasaš juksanvuoda. Mátkki oalnun geahpeda mátkkeáiggi ja mátkiid goasttádusaid, mii ovddida olbmuid johtinvejolašvuodaid. Johtinvejolašvuodaid lassáneapmi oidno guovlluin earret eará ekonomálaš doaimmaide čuohcimis ja daid nanosmuvvamis. Ođđa geaidnu sáhtá nuppe dáfus váikkuhit birasnuppástusaid bokte unohasat ealáhusaiguin bargamavejolašvuodaide.

Servodatovdáneami guoski árvvoštallan čuoziuvvo proševtta johtaluslaš váikkuhanguvlui, man deaddu lea johtolatifierbmis, man guhkesmátki johtolaga rávdaguovllut leat Gihttel (Sirkka/Levi), Anár ja Suoločielgi. Beaivválaš johtima váikkuhanguovlu hábmášuvvá Riebanjohka–Guhtur–Suoločielgi–Avvil–Anár–johtolatifierbmis. Árvvoštallan čuohcá erenoamážit proševtta turismii guoski váikkuhusaide ja das čuovvu eahpenjuolga váikkuhusaide servodatovdáneamis. Vuhtii váldo maid eará vejolaš eanagottiid dahje stáhtaid gaskasaš johtolatliliin dáhphuvvi nuppástusat.

Materiálan geavahuvvojit guovllu dálá ássama, servodatráhkadusa, bálvalusaid ja ealáhusaid– eandalii turismma–guoski čielggadusat ja plánat. Vuolggamateriálan leat earret eará eanagottálaš plánema várás gárvvistuvvon čielggadusat. Váikkuhusdárkkistallamiin váldo vuhtii johtaluslaš nuppástusat, dálá eanageavahanmuhtut ja ealáhusat, gielda eanageavaheami, servodatráhkadusa ja ealáhuseallima ovddideami guoski plánat.

Váikkuhančielggadusa geahččanguovllut leat:

- vejolašvuodát ávkkástallat ođđa geaidnooktavuoda turismma dáfus Lappi turismaguovddášiid gaskkas
- vejolašvuodát hábmet ođđa turismabálvalusaid
- vejolašvuodát ávkkástallat Anára gielda guovllus turismabálvalusfálaldaga riekisjohtolagas Suoločielgi–Guhtur–Leammi–Anár–Avvil–Suoločielgi
- váikkuhusat turismaguovddáša ovddideami dáfus
- váikkuhusat turismafitnodatolbmuid dáfus
- eahpenjuolga váikkuhusat gieldaráhkadussii ja –ekonomiija dáfus

Ealáhusaide čuohcci olbmuid áigái bohtui ja dānu eallindiliide. Ealáhusaid rámaid siste geahčaduvvo fitnodatdoaimma ja barggolašvuoda. Plánanguovllus sáhtá leat dávjá mánggaid daoibmasurggiid fitnodatdoaimma ja daid gaskavuodta geainoprošektii sáhtá spiehkkašit nuppiin. Ealáhusgeahččanguovllu árvvoštallan vuodđuduvvá máhcahatmateriálaid, mii fidnejuvvo árvvoštallama

áigge sihke vejolaččat dievasmahtti telefonjearahallamiidda. Árvvoštallamis ulbmiliin lea oahppat dovdat geaidnoprošektii laktaseaddji ieđguđetlágan geahččanguovlluid.

Váikkuhančielggadusa geahččanguovllut leat:

- prošeavtta váikkuhusat eará ealáhussurggiid dahje oktonas fitnodagaid seailun- ja ovddidanvejolašvuođaide
- váikkuhusat oktonas turismafitnodatdoalliid doaimmaide
- váikkuhusat golleroggamii
- váikkuhusat vuovdedollui
- dálá eanageavahanvugiid, guovloollisvuođaid ja ealáhusaid gaskavuohta birrasii ja johtolatdiliide
- dáhphávvvi johtaluslaš ja geainoprošeavttas čuovvu biras nuppástusaid dagahan njuolggo ja eeahpenjuolgga váikkuhusat doaimmaide ja guovloollisvuođaide sihke ealáhusaide.

Váikkuhusaid árvvoštallan dahkko áššedovdiárvvoštallamin.

6.6 Váikkuhusat luondduriggodagaid geavahussii

Ođđa geaidnu váikkuha sihke luondduriggodagaide ja luondduriggodagaid geavahanvejolašvuođaide. Geaidnu sáhtta jávkadit dahje heajudit hearckes luonddu ja dan ávkástallanvejolašvuođaid. Nuppe dáfus ođđa geainnut veahkehit olbmuid juksat buorebut luondduriggodagaid. Geainnu ráhkadeapmi golaha ođasmuvakehtes luondduriggodagaid, mii goit gullá čuoggái 6.3.1..

Árvvoštallan čuozihuvvo geainnu lagasváikkuhanguvlui. Álgodiehtun geavahuvvojit oaivilat mat ožžojuvvojit árvvoštallama áigge ja árvvoštallama áigge dahkkojuvvon smávvaajoavkojearahallamat, ja dain ožžojuvvon dieđut murjemis, meahccebivddus, guollebivddus ja virkkosmahttinárvvus. Lassin čohkkejuvvo luondduriggodagaid geavahusa guoskevaš dálá vejolaš čielggadusdieđut (ovdamearkan Meahci vallji- ja guolledoalu dutkanlágádus, Anára guolástanguovlu, Meahcceráđđehus, BE-guovddáš/ guolledoalloossodat).

Váikkuhančielggadusa geahččanguovllut leat:

- váikkuhusat luondduguovlluid lotnolasgeavahanvejolašvuođaide ja geavahusa viidodahkii
- váikkuhusat Guhtura giliolbmuid ja Sállevári bálgosa olbmuid vejolašvuođaide geavahit Bártneđuottara meahcceguovllu luondduriggodagaid
- váikkuhusat eará anárgiuldalaččaid dahje olgobáikkegoddelaččaid vejolašvuođaide atnit Bártneđuottara meahcceguovllu luondduriggodagaid
- luondduriggodagaid ruovttudárbu- ja gávppálaš geavahus
- luondduriggodagaid geavaheami guoskevaš ruossalasvuođat ja geainnu vejolaččat dagahan nuppástusat

Árvvoštallan dahkkojuvvo áššedovdiárvvoštallamin.

6.7 Váikkuhusat boazodollui

Ođđa geaidnu juohka Sállevári bálgosa bohccuid čakčaguhtoneatnamiid, Ođđa geainnu ala šaddi johtalus ja dálá Guhtur–Kakslauttanen geainnu johtalus,

mii lassána jamma, váikkuhit boažobártiid lohku. Boazodoalu dilis dáhpáhuvvu nuppástusat sáhttet váikkuhit áidundárbbuide, guohtoneatnamiidda čuoheci deattagii sihke boažobarggu mearrái. Ođđa geaidnu lasiha guovllus olggobeale johttiid meari.

Árvvoštallan guoská nuppe dáfus molssaeavttuid lagasváikkuhanguovlluide ja nuppe dáfus bálgosiid – eandalii Sállevári bálgosa guvlui. Árvvoštallan vuodđuduvvá gártaguorahallamiidda, meahcis dahkkon fuomášumiide, bálgosiid mearrideaddjiolbmuid ja eará boazodoalu bargiid ja áššedovdiid jearahallamiidda sihke guovllu boazodollui laktáseaddji dutkamuš - ja čuovvundieđuide ja státtihkaide.

Váikkuhančilgehusaid geahččanguovllut leat:

- geainnu ráhkadeami ja johtolaga váikkuhusat čakčaguohtumiid geavahanvejolašvuodáide ja jahkodat lotnašuvvama mielde boazodollui
- guohtunguovllu vejolaš čuovkaneapmi ja váikkuhus guohtuneatnamiid ortnegii
- guohtundáhpagat ja váikkuhus bálgosa boazolohkui
- johtolaga dagahan boažojámut
- vejolaš hehttehusaid ja vahágiid sturrodat ja daid buhtten
- geaidnoprošeavtta eahpenjuolgga váikkuhusat – juos Riebanjohka-Guhtur geaidnu lasiha deattaga Lismá-Njunnás geainnu ráhkadeapmai
- váikkuhus guovllus bessejeaddji goaskimiidda ja dan mearkkašupmi boazodoalu dáfus

Árvvoštallan dahkkojuvvo áššedovdiárvvoštallamin, man ráhkada Meahci vallji- ja guolledoalu dutkanlágadus, MGDL boazodutkamuš.

6.8 Váikkuhusat eallindiliide ja sámekultuvrrai

Ođđa geaidnu váikkuha dan váikkuhanguovllu ássiide mángga láhkai sihke njuolgga ja eahpenjuolgga. Geainnu ráhkadeapmi oažžu áigái oidnojeaddji nuppástusaid lagasbirrasis ja sáhtta duššadit ássan- ja eallinbirrasis ássiid dehalažžan atnán sajiid. Johtalus dagaha hehttehusa ja dorvvohisvuoda. Geaidnu buorida johtolatoktavuođaid ja sáhtta ná álkidahttit barggusfitnama ja áššiid dikšuma sihke maid asttuáiggi lihcadeami. Nuppe dáfus geaidnu buktá ovdal boaittobeale guvlui ođđa johttiid. Geainnu dagahan birasnuppástusat sáhttet olahit viidasit njuolggo eallinbirrasa ja vásáhusaid olggobeallai ja uhccánaččaid dagahit guhkes áiggi bisti ja bissovaš nuppástusaid eallindiliide.

Árvvoštallan guoská Guhtura gili ássama lassin maid Sállevári bálgosa guovllu ássama. Árvvoštallama ulbmilin lea oahppat dovdat plánen- ja váikkuhusguovllu olbmuid eallindiliide, eallinvugiide ja ealáhusaide laktáseaddji kulturlas áššiid, man vuodul váikkuhusárvvoštallama sáhtta dahkat. Ovddibu lassin váldo vuhtii ovdamearkan árvvoštallama áigge ožžojuvvon máhcahagas dahje almmolaš ságastallamis ovdan boahtti eará guovlluid ássiid ja veahkadatjoavkkuid oaivilat.

Árvvoštallama várás čohkkejuvvo lasi diehtu árvvoštallanguovllu ássiin ja eallindiliin. Barggus jearahallojit guovllu ássit. Figgat jearahallat seammaahkásaš albmáid ja nissoniid sihke mánáid ja lassin vejolaččat iešguđetge ealáhusaid ovtasteaddjiid ollislaččat árvvoštallanguovllu eará osiin. Jearahallamiid lea ulbmil ordnet guoktin smávvaajoavkoságastallamin. Jearahallama temáid

ráhkadeamis atno ávkin sámekultuvrra ja eallinvuogi gieđahalli čilgehusaid ja eará čálalaš gálduid sihke báikkálaš diliid, kultuvrra ja boazodoalu dovdi áššedovdi, guhte oassálastá jearahallamiidda ja daid analyseremii. Jearahallamat analyserejuvvojit ja daid vuodul ráhkaduvvo árvvoštallan.

Váikkuhusčilgehusaid geahččanguovllut leat:

- boazodoalu mearkkašupmi sápmelašvuhtii ja dan dihtton
- meahci lotnolasgeavahankultuvrra mearkkašupmi sápmelašvuhtii ja dan albmanepmi
- árbevirolaš ja ođđa ealáhusaid gaskavuohta guovllus ja dan albmanepmi
- vásáhusaid bokte deahalaš báikkat ja daidda laktáseaddji servodatlaš ja ovttatolbmoo muittut
- eallinvuohki ja eallinbiras sihke daidda laktáseaddji searvvušvuohta ja vejolašvuođat
- geaidnoprošeavtta áigái ožžon balut ja eallinvuohká čuohcci áitagat

Árvvoštallan dahkko áššedovdeárvvoštallamin.

6.9 Váikkuhusat duovddaoidnosii ja kulturbirrasii

Geaidnu - ja dasa laktáseaddji ráhkadusat nuppástuhttet duovddaoidnosa. Vuovdegovllus nuppástus, mii oidno, dáhpáhuuvvá smávva viidodagas. Báljies sajiin, jekkiin, čázadagaid rasttildan sajiin sihke alla milliid vilttiin geainnu oidnon birrasii lea stuorát. Duovdagiid beales nuppástusaid mearkkašupmái váikkuhit vejolašvuohta oaidnit ja áicat geainnu sihke vejolaš unohas nuppástusat ja birrasa kvalitehta hedjoneapmi ássama dahje kulturlaččat mearkkašahtti báikkiid lahkosiin.

Duovddaváikkuhusaid árvvoštallama vuolggasadjin lea plánema oainnusváikkuhanguovllu guoskevaš duovdda-analyysa, mas buktotit ovdan duovdaga beales (luonddu- ja kulturduovdda) dehalaš guovllut. Analyysa vuodđuduvvá čakčat 2008 dahkkon meahccefitnama materiálad, čálalaš ja gártagálduide sihke guovllu ja čuozaheagaid guoski čielggadusaide.

Árvvoštallma várás gárvvistuvvojit kriihkalaš čuozaheagain guđege čuozaheaga guovdu duovdda-analyysat, mat ovdanbuktojit gártas. Analyysain ja váikkuhusaid árvvoštallamin ovdanbukto ja giddejuvvo fuomášupmi earret eará:

- duovddaráhkadus, luondduduovdaga sárgosat ja hábmášuvvan
- olbmo váikkuhus- duovdaga ovdánaepmi ja árvvut- duovddahistorjá
- suodjalančuozaheagat ja daid rájáiduvvan (ee. kulturbirrasat, dološmuitoguovllut/čuozaheagatollisvuođat)
- duovdaga čábbodat/estehtalaš árvvut – oidnosat
- ássama, ásttuáiggi ássama, kulturduovdaga ja johtti dáfus dehalamos oidnosat

Váikkuhusaid mearkkašahttivuođa ja geahpedeami vuogit ovdanbuktojuvvojit rastáčuopposiid, gártaguorahallamiid ja ovdal-manjá govvaáráiguin. Oainnusgova nuppástusa árvvoštallama dáfus guovddáš báikkat leat báljies guovllut, jeakkit, johka- ja jáleagat sihke álášguovllut, gos sáhtta geainnu geahčadit guhkelabbos. Maid ássama geahččanguovlu geidnui váldo vuhtii go váikkuhusat árvvoštallojit ja maid daid geahpedeami plánemis.

Duovdda- ja kulturbirasdárkistemiin váldo vuhtii maid diehtu, mii njálmmálaš gálduin (ovdamearkan ássiid smávvaajoavkojearahallan) fidnejuvvo sámiid eallinvuohkái ja ealáhusaide laktáseaddji árbediehtu ja maid eará vásáhusa bokte fidnejuvvon diehtu. Nuppástusat árvvoštallojit sámiid duovddadoahpaga, duovdaga ja olbmo gaskasaš gievrar lotnolasváikkuhusa, ja kulturárbbi geahččanguovllus.

Eanagottálaččat árvvolaš Guhtura gili kulturbirrasii čuoheci váikkuhusat árvvoštallojit Museadoaimmahaga ja Lappi birasguovddáša gárvvistan čielggadusaid ja diehtovuoddo-materiála vuodul.

Váikkuhančielggadusa geahččanguovllut leat:

- huksenčuozaheagaid seailun
- váikkuhusat visttiid, šilljoguovlluid, niittuid ja eará assamii laktáseaddji guovlluid hábmen ollisvuodá seailumii ja rájáiduvvamii
- gili, dološmuitočuozaheagaid, luonddu geavahussii laktáseaddji mearkaid sihke vásáhusaid bokte báikkiid sihke luondduduovdaga hábmen duovddaguovloollisvuodá čavddisvuohda
- giliguovllus oaidnojeaddji oainnusgovas dáhpáhuvvi njuolggo ja eahpenjuolgga nuppástusat
- nuppástusaid kulturlaš mearkkašupmi

Váikkuhusat ovdahistorjjálaš kulturárbbi seailumii árvvoštallo go dološbázahusaid lassičielggadusat leat válmmaštuvvan giđđat 2009.

Váikkuhančielggadusaid geahččanguovllut leat:

- dološmuitočuozaheagaid seailun
- dološmuitočuozaheagain šaddi ollisvuodát, čuozaheagaid gaskavuohda luondduduovdagii ja dáhpáhuvvi nuppástusat
- nuppástusaid kulturlaš mearkkašupmi

7 MOLSSAEVTTUID VEARDÁDALLAN

7.1 Molssaeavttuid veardádallan

Molssaeavttuid erohusat ovdanbuktojit nu ahte ávkin geavahuvvo čuoldi veardadallan. Veardádallama várás váikkuhusat karakteriserejuvvojit ja dat einnostuvvojit guđege váikkuhussii ja dárkunollisvuhtii mihtilmas vuogi mielde sihke sánálaččat ja vejolaš rehkenastima vuođul dahkkojuvvon dovddaldatloguid vuođul. Molssaeavttut govviduvvojit daid nuppástusaid bokte, maid molssaeavttu ollašuhttin mielddisbuktá dáládili ektui. Lassin dárkojuvvo mo váikkuhusat čuhcet ovdamearkan eará veahkadaga- ja geainnugeavaheaddjjoavkkuide, ieđšguđetge guovlluide dahje doaimmaide.

Prošeavtta molssaeavttuid váikkuhusat veardiduvvojit dárkkistuvvon Váldegottálaš guovlluidegeavaheami juksanmeriid, seađáhusaid, šiehtadusaid ja plánaid doalvu ulbmiliidda ja árvvoštallo molssaeavttuid juksanmearrevuohta sihke molssaeavttuid gaskasaš buorre vuoha juksanmeriid ektui.

Molssaeavttuid váikkuhusat árvvoštallojit birasulbmiliid ektui. Árvvoštallamis gárvvistuvvo váikkuhusaid čeahkkáigeassu ja tabealla, mii geavahuvvo veahkkin molssaeavttuid veardádallamis.

Molssaeavttut veardádallojuvvojit veardidallanmolssaeavttu VE 0 ektui. Molssaeavttuid veardádallan čeahkkáigesso čielga, guovddáš govvádussii molssaeavttuid iešvuođain.

7.2 Eahpesihkkarvuođadahkkit

Váikkuhusaid árvvoštallamii gulli eahpesihkkarivuođadahkkit ja álgodieđuide laktáseaddji vejolaš návdosat govviduvvojit. Váikkuhusárvvoštallan dahkko guhkes áiggi olis, nu ahte eahpesihkkarvuođadahkkit leat maid ovdamearkan globála doaibmabirrasis (ekonomiija, dálkkádat).

8 HEHTTEHUSAID EASTIN JA LÁIVUDEAPMI

Váikkuhusaid árvoštallama áigge giddejuvvo fuopmášupmi áicon hehttehusaid eastimii ja láivudeapmai. Vejolašvuodát váldojuvvojit vuhtii ja govviduvvojit guđege váikkuhusa oktavuodas. Váikkuhusaid sáhttá láivudit linjádeami ja dássema nuppástusain, birashehttehusaid eastadeaddji teknihkalaš čovdosiiguin ja lassin birasgáhttendoaimmaiguin.

9 ČUOVVUMA PLÁNEN

Váikkuhusaid árvvoštallama áigge sáhttet eará molssaeavttuin boahtet ovdan guovllut, čuozaahagat dahje váikkuhantemát, maid lea čuozaahagaid mearkkašáhttivuođa, riskkaid hálddašeami dahje eahppesihkkarvuoda- dahkkiid dihte sivva čuovvut. Čuovvuma rávven, dan lađastallan joatkkaplánemii ja čuovvuma ollašuhttima vástubealit ovdanbuktojit árvvoštallančielggadusas.

GÁLDUT

Prentejuvvon gáldut

Elo Tiina ja Magga Päivi (doaimm.). Eletty, koettu maisema, -näkökulmia saamelaiseen kulttuurimaisemaan, Suomen ympäristö 34/2007

Hannu Kotivuori, Lapin maakuntamuseo, Ánár 691, 719-721, 977-982, Kuttura, muinaisjäännöskohteiden tarkastus 22-26.9.2008

Inarin kunta. Kaavoituskatsaus 2008. Anára gielda, Teknihkalaš doaimmahat.

Johansson, P. & Kujansuu, R. (doaimm.) 2005. Pohjois-Suomen maaperä. Geologian tutkimuskeskus. Espoo.

Johansson, P., Huhta, P., Nenonen, J. & Hirvasniemi, H. 2000. Kultakaira. Geologinen retkeilykartta Ivalojoki-Saariselkä 1:50 000 ja opaskirja. Geologijja dutkamušguovddáš. Roavvenjárga.

Johansson, P. & Nenonen, J. Maapohjan rakennettavuus. Selvityksessä Nenonen, J. (doaimm.). 2004. Davvi-Lappi eanagoddelávaguovllu geologalaš duogášdieđut.

Johansson, P., Lehtinen, K., Pietilä, R., Räisänen, J. ja Väisänen, U. Ylläksen geologia ja vesitalous. Raportissa Uusitalo et al (doaimm.). 2006. Elävä matkailumaisema – Ounasselän tunturiseudun sekä Ylläksen ja Levin maisemaselvitys.

Lappi lihttu. Pohjois-Lapin maakuntakaavan maisemaselvitys ja liitteet. Juovlamánnu 2005.

Lappi lihttu. Lapin matkailustrategia 2007-2010. 2007.

Lappi birasguovddáš. 2006. Yhteistyöllä parempaan vesienhoitoon. Vesienhoitosuunnitelman työohjelma ja aikataulu Tenon-Näätämöjoen-Paatsjoen vesienhoitoalueella.

Lappi birasguovddáš. 2004. Tenon, Näätämöjoen ja Paatsjoen vesistöalueille perustettava kansainvälinen vesienhoitoalue. Alustava selvitys Suomen puoleisen alueen merkittävimmistä vesistä.

Lintinen, P. Kalliokiviaines. Selvityksessä Nenonen, J. (doaimm.). 2004. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueen geologiset taustatiedot.

Museovirasto, arvotusyhteenvedot Inari, arvotustaulukko 2004-2005 ja 2005-2006, 23.5.2007.

Oja, Jyrki ja Oja, S. 2009. Repojoki-Kuttura tiehankkeen luonto- ja ympäristöselvitykset 2008. Suomen Luontotieto Oy 75/2008.

Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 2006. Hyväksytty Saamelaiskäräjien kokouksessa 28.2.2006.

Sandström, O., Vaara, I., Heikkuri, P., Jokinen, M., Kokkonen, T., Liimatainen, J., Loikkanen, T., Mela, M., Osmonen, O., Salmi, J., Seppänen, M., Siekkinen, A., Sihvo, J., Tolonen, J., Tuohisaari, O., Tynys, T., Vaara, M. & Veijola, P. 2000. Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja, 38. Meahcceráđđehus.

Seipäjärv, M., Stolt, E. & Heikkuri, P. 2001. Kutturan alue-ekologinen suunnitelma. Meahcceráđđehus.

Sihvo, J. 2002. Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 2: Ylä-Lapin luontotyypit. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A No 137. Vantaa.

Sihvo, J. 2006. Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2006-2010. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 57, 2006.

Geaidnohálddahus. 1999. Läjitäsalueen suunnittelu -Läjitäsalueohje. TIEL 2110014. Tiehallinto, Tie- ja liikennetekniikka. Helsset.

Tynys, T. (doaimm.) 1997. Hammastunturin erämaa -luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A No 52. Vantaa.

Mähönen, O. Vesistöt. Julkaisussa Tynys, T. (doaimm.). 1997. Hammastunturin erämaa -luonto ja käyttö.

Maunu, M., Honkamo, M. ja Väisänen, U. 1997. Pinnanmuodostus, kallioperä ja maaperä. Julkaisussa Tynys, T. (doaimm.). 1997. Hammastunturin erämaa -luonto ja käyttö.

Nenonen, J. (doaimm.). 2004. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueen geologiset taustatiedot. Geologija dutkamušguovddáš.
<http://www.lapinliitto.fi/kaavoitus/plgeo.pdf>

Tynys, T. 1997. Keräilyn merkityksestä Inarissa ja Hammastunturin erämaassa. Julkaisussa Tynys, T. (doaimm.). 1997. Hammastunturin erämaa -luonto ja käyttö.

Uusitalo, M., Sarala, P. & Tuulentie, S. (doaimm.). 2006. Elävä matkailumaisema – Ounasselän tunturiseudun sekä Ylläksen ja Levin maisemaselvitys. Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute 33. 193 s. ISBN -13: 978-951-40-2010-0 (PDF), ISBN -10: 951-40-2010-3 (PDF).
<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2006/mwp033.htm>.

Väisänen, U. Pohjavesi. Selvityksessä Nenonen, J. (doaimm.). 2004. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueen geologiset taustatiedot.

Wallin, Tero. 2007. Repojoki-Kuttura. Matkailuelinkeino- ja työllisyysvaikutukset. Tendon Oy. Lappi Geaidnobire.

ČUVVOSAT

Čuovus 1. Árvvoštallanvuloš molssaeavttut

Čuovus 1.
Árvvoštallanvuloš molssaeavttut

